

TANULD AMIT TUDSZ

NEMES ILONA

A PAZARLÁS ISKOLÁJA

Performance

Hála és köszönet Önnek, Jonathan Swift

A kontraszelekció áldozatainak
és önkénteseinek ajánlom.
(Vigyázat: e kettő néha egy.)

Bevezetés

PAZARLÁSTESZT ÉS JÁTÉKSZABÁLYOK

Ez a könyv lehetőségjáték és egyben a Pazarlás Iskolája.¹ Az elnevezés paradoxont rejt. Nem annyira pazarolni tanulunk itt, sokkal inkább visszanyerni az elvesztegetett lehetőségeket. Akkor miért nem a rekuperáció iskolája? A kérdés azt jelzi, hogy nincs szavunk az átmenetre. Iskolánk ugyanis az elvesztegetés és visszanyerés közötti átmeneteket keresi egy másik paradoxonból elindulva, amely szerint az *elpazarolt dolgok megmaradnak, sőt nemegyszer életet károsító módon maradnak meg* (ld. materiális és szellemi környezetszennyezés).

Mint látható, könyvünkben és iskolánkban kedvelni fogjuk a paradoxonokat és átmeneteket. A többes szám első személy nem pusztán stilisztikai fordulat: a könyvet ketten írjuk, kedves Olvasó – Ön és én. Ezért tudnunk kell, milyen az Ön viszonya a pazarláshoz. Bizonyára irritálják a látványos változatok (üzemanyag-, idő-, pénzpocsékolás), de mi a helyzet a rejtettebbekkel?

¹ Ezzel együtt előző könyvem (Tanuld Amit Tudsz Gondolkodástechnika, Józsoveg Műhely Kiadó, 1999.) folytatása is, amelynek utolsó mondata: Tudunk-e játszani?

A *pazarlásteszt* megmutatja. Kérem, olvassa el az alábbi történeteket és figyeljen a tünetekre. Ne ijedjen meg, ha allergiás jeleket tapasztal (piros foltok arcon és kézen, enyhe hőemelkedés), ez csupán azt jelzi, hogy szervezete érzékenyen reagál. Olvasson tehát és figyeljen, hogy erősödnek-e a tünetek a két szöveg összeolvasásakor.

Az első történetet középkorú hölgy meséli:

Egy hajléktalan külsejű férfi jött velem szembe az utcán. Amint a közelembé ért, lassított. Már készítettem a pénztárcámat, arra számítva, hogy kéregetni fog. De nem. A férfi megszólalt és – legnagyobb ámulatomra – a következőket mondta: „Asszonyom, Ön gyönyörű. Értékelem azokat a nőket, akik nem híznak el. Őrizze meg a szépségét továbbra is. Ajánlom magamat.”

Könnyedén meghajolt és elment.

A másik esetet tanár meséli:

Értekezletet tartottunk tegnap. Egy idő után egyik kollégám felállt és elnézést kért azzal, hogy órája kezdődik. Mire az igazgató megbocsátó mosollyal: – Na menj, te oktatásbuzi.

Nos, kedves Olvasó? Ön azt mondja, hogy az allergiás foltok megjelentek (különösen akkor, amikor a két történetet összeolvasta), ám nem érti hol itt a pazarlás. Nagyszerű! Ön különösen alkalmas arra, hogy pazarlással foglalkozzék, mondhatni virtuális iskolánkba sikeres felvételi vizsgát tett. Szervezete már akkor jelzi a herdálás különböző módozatait, amikor Ön még nem tudja megragadni őket gondolatilag. Ön iskolánk sikeres munkatársa lesz. Nem mondunk hallgatót a magyarban gyakran használatos kifejezéssel, mert iskolánkban nem csupán hallgatunk, sőt nem csupán beszélünk, hanem élünk – egy sajátos életjátékban. *Működtetjük* a pazarlás különböző formáit és megfigyeljük őket. Jó, ha Önnek erről már most a performance-ok jutnak eszébe. Ha Ön ráadásul hajlamos a szójátékra (iskolánkban ez előny lesz) az

ilyesfajta tanulást nevezheti *csinálva-mondottnak*, összehasonlítva (és egyben megkülönböztetve) mindazzal, ami *mondvacsinált*.

Míthogy játékról van szó, mindenekelőtt tisztázzunk egyértelműen és tételesen néhány játékszabályt. Többek között azért, hogy később be tudjuk mutatni – és látni – mindenfajta egyértelműség és tételes megfogalmazás elégtelenségét. Meg is számozhatjuk a szabályokat. (Ez is elégtelen természetesen, hiszen a számokkal összekötött – és elválasztott – közlések között átmenetek lehetnek.)

1. A Pazarlás Iskolája az *átmeneti helyzetek* és az *átmenetben való gondolkodás* színtere. Belátható, hogy a pazarlás itt mutatkozik meg leginkább. Azaz: mikor valamiből valami lesz, az is kimutatható, hogy az új mennyit tud hasznosítani saját előzményeiből.
2. A Pazarlás Iskolája *tananyagát* (és *példaanyagát*) olyan helyzetekből veszi, amelyek az átalakulás nagyon sokféle formáját prezentálják viszonylag kis helyen és rövid idő alatt, azaz sajátos *sűrítmények*. Ilyen sűrített helyzeteket kínálnak az iskolák. A Pazarlás Iskolájának tananyaga tehát maga az iskola. Ne féljünk a szóismétléstől: A Pazarlás Iskolája iskoláról szólva iskoláz (ld. még performance).
3. Célszerű olyan típusú intézményt tanulmányoznunk, amely többszörösen átmeneti: például főiskolát kollégiummal. (A főiskola átmenet a munkahely felé, a kollégium vidéki hallgatók átzsilipelése a városi életforma felé.) Legyen tehát tárgyunk főiskolával egybeépített kollégium. Továbbiakban nagybetűvel, így: Főiskola és Kollégium.
4. Olyan főiskolát válasszunk, amelyben hangsúlyosak az átmenetek. Pl. tananyaga átmenet az egyértelmű, szabálycentrikus gondolkodás és a mindennapi élethelyzetek többértelműsége között. Ilyen többek között a jogalkalmazást tanulmányozó és tanító főiskola.

5. Életjátékunk színtere tehát: jogalkalmazást tanító (hivatalnokképző) Főiskola és Kollégium, „hallgatóival” tanáraival és más munkatársaival.

NE FELEDJÜK! Ez egyben a Pazarlás Iskolájának tananyaga is.

A feldolgozás *módjáról* szólva ki kell lépnünk a számozott játékszabályok keretei közül. (A Pazarlás Iskolája is átmenet eszerint: a szabály- és a szerepjáték között). *Módszerünk* úgy mutatkozik meg legjobban, ha eljátszunk két jelenetet a tananyagból – azaz Főiskolánk életéből. Szerepet Ön választhat magának, kedves Olvasó.

Első jelenet:

Szín: Főiskolánk előcsarnoka. Hirdetőtáblákon a nagyvilág: internetlehetőségek, külföldi ösztöndíjak, színházplakátok. Jön két jólöltözött hallgató (H_1 , H_2) a legújabb városi divatban.

H_1 : *Hova mész?*

H_2 : *Menek keresztanyáméknál.*

H_1 : *(Csodálkozó arcot vág, alig láthatóan vállat von, majd továbbmegy.)*

Második jelenet:

Szín: ugyanott. Internetlehetőségek, külföldi ösztöndíjak stb. Jön két hallgató (H_1 , H_2): a legújabb városi divatban. Megállnak.

H_1 : *(elmosolyodik) Szia! Hová mész?*

H_2 : *(szintén elmosolyodik) Örülök, hogy találkoztunk. Megyek, meglátogatom a keresztanyámat. Tudod, hogy mondjuk ezt otthoni tájszólással? Úgy, hogy „menek keresztanyáméknál”.*

H_1 : *Tökjő! Tanítsd meg nekem is, én csak pestiül tudok. Elkísérlek egy darabon, ha megengeded.*

H_2 : *Hát persze, örömmel. Legalább beszélgetünk.*

H_1 : *Hogy is mondtad? Menek...*

H_2 : *(nevet) ... keresztanyáméknál.*

Őn azt mondja, kedves Olvasó, hogy az első jelenetben nem szívesen játszana – többek között azért, mert ott nemigen van mit játszani. A második jobban tetszik Önnek? Azt mondja, hogy igen, bár kissé mesterkéltnek érzi, és nem tudja elképzelni, hogy valódi főiskolások így beszéljenek.

Ha így vélekedik Ön, akkor hiányérzetei remekül funkcionálnak. Megérezte azt az alapvető *életproblémát*, amely a következőképpen fejezhető ki: ami van, nem mindig tetszetős, ami tetszetős (kellemes, sőt jó) az valószerűtlen.

Ha Ön hajlamos az egyértelmű meghatározásokra így is fogalmazhat: Ami van rossz, ami jó, az nincs. Ugye érzi, hogy ez leegyszerűsítés? „Jóban – rosszban” gondolkodva ugyanis elpazaroljuk problémánk egy részét: azt például, hogy ha minden rossz, ami van, hogyan lesz „a” jó. Más szóval elpazaroljuk az *átmenetet*. Amint látja, nincs ok az ijedségre: nem dőlt össze a világ, csupán egy bizonyos (lehetőségpazarló) gondolkodás elégtelensége, azaz *alacsony hatásfoka* vált világossá. Közben az is kiderült, hogy nem okvetlenül szükséges jóban-rosszban (igazban-hamisban, szépben-rútban) gondolkodnunk – tehetjük ezt HATÁSFOKBAN is.

Ezzel megkaptuk – mondhatni élethelyzetekből elindulva „kijátszottuk” – a Pazarlás Iskolájának alapműveletét: a *hatásfokmérést*. Próbáljuk ki ezt az előbbi két jelenetünkön, nézzük meg őket újra úgynevezett *összevető olvasással*, amellyel első pillantásra láthatók az azonosságok és különbözőségek. Jelölhetjük is ezeket, ha *összesítve* felsoroljuk a két jelenetben foglalt lehetőségeket. Például így: tájékozódás a világban az Internet segítségével, külföldi ösztöndíjak, nagyvárosi színházak, mozik látogatása, a legújabb divat követése, megállás kellemes szóváltásra, az udvariasság-kedvesség szókincsének ismerete és használata, a rokoni kapcsolatok ápolása, egy szűkebb közösség nyelvének (idézőjeles) megőrzése, a városi és vidéki „tájszólás” együttes elsajátítása, egy kellemes séta és beszélgetés lehetősége.

Ön helyesen járt el kedves Olvasó, amikor aláhúzta azokat a lehetőségeket, amelyek mindkét jelenetben adva vannak. Ily módon láthatóvá tette, hogy a második (rokonszenvesebb) jelenetünk valamivel *több lehetőséget* tartalmaz, azaz jobb *hatásfokú* az elsónél. Más szóval: az alá nem húzott részek kimutatták az első jelenetben működő lehetőségpazarlást. Ha Ön már most érzi, hogy az *összevető olvasás* nem egyszerűen elmejáték, ne hallgassa el megérzéseit. Ha meg is tudja őket fogalmazni, már most tegye meg, esetleg hipotézis formájában. Például így:

Feltételezhetjük, hogy két jelenetünk hatásfokvizsgálata fontos életproblémát hoz felszínre. A kisebb hatásfokú jelenetben visszafejlesztő módon adódik össze a vidék és a nagyváros kultúrája: az előbbiből az elmaradottság, az utóbbiból a sivárság, személytelenség őrződik meg. Jobb hatásfokú jelenetünkben e „két kultúra” más oldalai kerülnek felszínre és fejlesztő (hatásfoknövelő) módon nyílnak ki egymás felé.

A Pazarlás Iskolájának (könyvünknek) módszere és tananyaga (emlékeztetőül: jogalkalmazásra képző Főiskolánk és Kollégiumunk) ezen a ponton találkozik látványosan egy alapvető, mindennapi életet, tudományt, gondolkodást stb. érintő kérdésben.

Ez lesz könyvünk alapkérdése: MILYEN ISKOLÁZÁS szükséges ahhoz, hogy GYENGE HATÁSFOKÚ dolgokból NAGYOBB HATÁSFOKÚAK jöjjenek létre?

A Pazarlás Iskolája választ (és újabb kérdéseket) keresve a legtöbb lehetőség felhasználásával dolgozik. Ezért nem csupán a hivatásos iskolatervezők műveit ajánlja, hanem – híven életjáték jellegéhez – az iskolázással kapcsolatos spontán vélemények feljegyzését is. KÖZVÉLEMÉNYKUTATÁST javasolok, kedves Olvasó. (A véleményekből, ha kedve támad, később könyvet is írhat: „Az iskolához mindenki ért” címmel. Több kötetre van kilátás!)

Kérem, ismertesse meg barátait, ismerőseit két jelenetünkkel, és kérdezze meg őket, szerintük milyen iskola szükséges ahhoz, hogy az első helyzet másodikká alakuljon át. A véleményeket jegyezze fel. Mondjuk, így:

X észrevette, hogy a két szövegben szó szerint is van valami közös: az internetről és ösztöndíjakról szóló mondatok. Mondhatni, a tárgyi feltételek. A különbség az emberi viszonyokban van. Az iskolatervezőnek eszerint elsősorban az emberi kapcsolatokra kell figyelnie.

Y szerint a második történetben is van pazarlás, mégpedig az időé. (Hozzátette még, hogy ez a mai rohanó ember számára különösen feltűnő.) A jelenet szereplői megállnak, sőt közös sétára indulnak pusztán a beszélgetés kedvéért. Y-nak úgy tűnik, valamilyen pazarlással mindig számolnunk kell.

Z szerint nem szükséges a változáshoz különösebb iskolakoncepció. Lehet élni hétköznapi józan ésszel, meg egy kicsit jobban odafigyelve a másik emberre.

N szerint az iskola dolga az (különösen ha szakfőiskola, vagy más szakképző intézmény), hogy az életre neveljen. Adjon konkrét szakmai ismereteket. Az illetet, erkölcsöt és egyebeket tanulja meg mindenki otthon, vagy más, erre profilírozott helyen (a templomtól a színházig).

B úgy vélekedett, hogy a jobb hatásfokú jelenethez meg kellene változnia az iskolázás eddigi gyakorlatának – sőt, elméletének. Ez utóbbihoz filozófián edzett iskolatervezőkre volna szükség, azaz hivatásos iskolafilozófusokra.

C véleménye az volt, hogy a második jelenet az utópiák világába vezet. Utópiákat pedig ne dédelgessünk, az ábrándozás haszontalan dolog, eltereli az ember figyelmét a valóságról.

Bizonyára sokféle nézet (és változat) összegyűjthető, kedves Olvasó. Most – tudatosítva, hogy pazarolni vagyunk kénytelenek – be kell érünk egy, a véleményekből készíthető sajátos *sűrítménnyel*, amely a közgondolkodás

oldaláról gazdagítja a könyvünk és virtuális pazarlás-iskolánk módszerét és tematikáját.

Eszerint ajánlatos tananyagunkat (jogalkalmazó Főiskola és a hozzá tartozó Kollégium) úgy tanulmányoznunk, hogy közben figyeljünk a következő lehetőségekre:

1. *Az iskola (főiskola is!) elsősorban az emberi kapcsolatok színtere. Az iskolakoncepció lehetőleg ezek tanulmányozását és fejlesztését tervezze és tartalmazza (tárgyi feltételekkel a háttérben).*
2. *Tartsuk szem előtt, hogy a pazarlás életünk állandó kísérője és ne álljunk meg annak pusztá elítélésénél (lásd még: gondolkodás jóban-rosszban, igazban-hamisban stb.)*
3. *Hétköznapi józan ésszel is kialakíthatunk iskolakoncepciót, sőt tanulmányozhatjuk és formálhatjuk egy iskola mindennapi életét.*
4. *A szakképző gondolkodásra is lehet iskolázást építeni.*
5. *Filozófiai gondolkodásra alapozott iskolafilozófiát is ki lehet fejleszteni.*
6. *Az utópisztikus gondolkodás szintén beleszólhat az iskolázás tervezésébe.*

LEHETŐSÉGEINK EGYÜTT VANNAK. Könyvünkben igyekszünk minél kevesebbet pazarolni belőlük. Más szóval: a Pazarlás Iskolája valamennyiüket kipróbálja tananyagul választott Főiskolánk és Kollégiumunk működését tanulmányozva. Szlogenkedvelőknek: folytassuk a három I jegyében. ISKOLÁBAN, ISKOLÁRÓL, ISKOLÁZVA.

Első lehetőség:**A HÉTKÖZNAPI JÓZAN ÉSZ**

Próbáljuk ki, hogyan működik a hétköznapi józan ész az iskolatervezésben. (Emlékeztetőül: lehet élni hétköznapi józan ésszel, meg egy kicsit jobban odafigyelve a másik emberre.) Konstruáljunk olyan helyzetet, amelyben a spontán, mindennapi gondolkodás leginkább előfordul. Önnek igaza van, kedves Olvasó, ez a társasági csevegés. Játsszunk el társasági jelenetet performance-unk szabályaihoz híven: iskolában, iskoláról, iskolázva. Legyen a színhely Főiskolánk ebédlője, műfajunk, azaz műveletfajtánk pedig asztali beszélgetés. (Ha Önnek most Platón lakomája, netán Martin Luther asztali beszélgetései jutnak eszébe, jegyezze fel, később még szükség lesz rájuk.)

Most ültessük le képzelt szereplőinket egy hosszú ebédlőasztalhoz úgy, hogy minél többen elférjenek. Legyen a beszélgetők között tanszékvezető professzor, portás, műszaki munkatárs, fiatalabb és idősebb tanár, hallgatók (több évfolyamról), ruhatáros és titkárnők (esetleg többféle profillal). Legyen a társaság egy jó ebéd utáni oldott hangulatban és beszélgessen Főiskolánk és Kollégiumunk mindennapjairól. Ne törekedjünk dokumentarista hitelességre, inkább sajátos sűrítés legyen célunk.

A jobb hatásfok kedvéért kerüljön elő minél többféle téma, sokkal több, mint amennyi általában ilyen helyzetekben előfordul. Ezzel is jelezzük, hogy jelenetünk konstrukció, amely a hétköznapi józan ész működésének szemléltetésére szolgál társasági változatban. Ugyanezért éljünk minél gyakrabban a magyar társalgási nyelv fordulataival, például: *Ez mindenütt így megy, nem érdemes vele foglalkozni.* Vagy: *Tessék már tudomásul venni.* Esetleg: *Kényes témát ne érintsünk, ne dédelgessünk utópiákat stb.* Használjuk társasági beszélgetéseink gyakran előforduló hangulati elemeit is: a „poénkodást”, a *panaszt*, a *fölényeskedést*, *kioktatást* és a „sztorizást”. Jelenetünk leírásakor emeljük ki ezeket aláhúzással, az új megszólalót pedig jelölje gondolatjel. Így:

– *Van egy jó sztorim. Állok az előcsarnokban, tudják, a hirdetőtáblánál, ahova az internetről kiírt külföldi ösztöndíjpályázatokat raktuk ki. Jön két csinos lány, ebben a legújabb fazonú nadrágban, divatos cipőben. Azt mondja az egyik: Szia, hová mész? Mire a másik valami elképesztő tájszólással: Menek keresztanyáméknál.*

– *Hiába a divat meg a diploma, az ember csak az marad, aki volt.*

– *Legalább hall az ember egy kis jóízű magyar beszédet. Itt Pesten úgyis mindenki mekeg.*

– *Úgy van. Nem kell azért megszólalni valakit, mert tájszólással beszél. A mi titkárnőnk is olyan kedvesen tudja mondani, ha tanszéki bulin szakmai dolgok kerülnek szóba: Már megint' dógoztok? Ne dógozzatok!*

– *No és mi van abban? Mindenki úgy beszél, ahogy kedve tartja, az a fontos, amit az illető mond. Nagyszerű tanárokról tudok, akik tájszólással beszélnek, mégis öröm őket hallgatni.*

– *Hát ez az. Az öröm. Arra kellene jobban figyelniünk, hogy ki miben leli örömét.*

– Nekem például van egy kolléganőm, aki többször elmondja, hogy neki már csak az evésben van öröme.

– És az illető tanít?

– Persze, feltehetően örömtelenül. Így is lehet tanítani, meg tanulni is.

– Attól függ, mi a sikk egy iskolában.

– Sikk?! Mi fiatalok nem használunk ilyen ósdi szavakat.

– A nagyanyám azt mondja, hogy ha egy fiatal szellemileg friss, azt is megérti, amit az idősebbek mondanak. Remek nagyanyám van: tanul, tornászik, és aforizmákat gyűjt.

– Talán öreg fejjel még az iskolapadba is beül.

– Az ember nem a fejével ül a padban, hacsak nem ...

– Ne kalandozzunk el. Szóval, mi a sikk egy iskolában?

– Na jó, akkor menő. Vagy király. Hát, az örömtanulás nem igazán sikk ezen a Főiskolán. Nekem például volt egy csoporttársam, aki titokban tanult. Zseninek hittük, mert sokat tudott. Aztán kiderült, hogy éjjel tanult lopva a vasalószobában.

– Az ivás viszont sikk, azazhogy menő. Emlékszünk még arra a szegény kollégista fiúra, aki ittasan akart átkapaszkodni egyik ablakból a másikba az ötödik emeleten. Ismerem a szüleit, még mindig gyászolják. Engem meg még ma is bánt a lelkiismeret.

– Ugyan, nem lehetünk dajkái minden egyes hallgatónak. A lelkizés általános- és középiskolába való. Tessék tudomásul venni, hogy egy főiskolán már másfélék a kihívások.

– Hiába is nevelnénk, ez mindig így marad. Ez az úri virtus. Magyaros. A nagygazda fia is kiment a farsangi bálból egyszál ingben az udvarra. Aztán egy hét múlva temették. Dankó Pistát meg, a híres primást állítólag leengedték a kútba, úgy kellett neki muzsikálnia. Szerencsére a vidéki házak ablakából nem lehet akkorát esni, mint itt az ötödikről.

– *Hogy jön ez ide? Nem kell poénkodni, mégiscsak emberéletről van szó. Mi sem vagyunk angyalok, vegyük egymást emberszámba.*

– *Közhelyekkel nem megyünk semmire.*

– *No és minket emberszámba vesznek? Egyik ünnepélyünk előtt hallottam, hogy a főrendező azt mondta egy harmadévesnek: terelje be az elsősöket. Hát birkák vagyunk mi?*

– *Persze, hogy azok, ha hagyják magukat terelni. Néha magam is csodálkozom, mi mindent eltűrnek. Itt vannak például a szakdolgozatok. Önök, kedves hallgatók, hagyják, hogy a tanszékek szájukba rágják a témákat. Sőt! Még virrasztanak is értük.*

– *Hogyhogy virrasztanak?!*

– *Jobban mondva, vannak, akik ott alszanak a tanszéki titkárság előtt, hogy reggel ők legyenek az elsők. És senki el ne vegye előlük az egyetlen témát, amit kiválasztottak.*

– *Kellemes mikrokörnyezet az alváshoz.*

– *Meg makro – egyenesen az ötvenes évekig visszamenve.*

– *???*

– *Az ötvenes években, amikor ritkán lehetett húst kapni, az asszonyok ott aludtak a húsbolt előtt, hogy elsők legyenek a sorban. Vagy vitték a kötést, horgolást meg a fejteni való borsót és ott dolgoztak.*

– *Szerencsére én ezt nem tudom, akkor még nem éltem.*

– *Megbocsát, de a tudatlanság nem szerencse. A mohácsi vérszről is illik tudni, noha ma már kevés az élő szemtanú.*

– *Nem kell mindig oktatni, kollégám. Mondjunk inkább egy jó poént.*

– *Mondunk. Egyik tanár meséli, hogy az óráján megkérdezte a hallgatókat: mi jut eszükbe Baconról. Azt a választ kapta, hogy a szalonna.*

– *Haha! A költészet nem páálya, jobb a disznó háája... (esetleg éneklis is.)*

– *Miért? A józan parasztesz néha többet ér a könyveknél. A filozófia meg elég elvont, ami azt illeti.*

– *Aki a szalonnát mondta, biztos, hogy két lábbal áll a valóság talaján.*

– *Kérdés, hogy mekkora ez a talaj. Képzeljék el, mi van, ha az illetőnek kicsi a lába...*

– *Nem olyan nagy baj, ha első pillanatban a szalonna jut eszébe az embernek, csak később jusson eszébe más is.*

– *No azért a tanárok se falják a filozófiát meg az irodalmat. Valamelyik nap találkoztam a folyosón egyik kollégával, a könyvtárból jött éppen. Mondom neki: Látom, Balzacot olvasol. Mire az illető mentegetőzve: nem én, a gyerekek vettem ki a Goriott apót, kötelező olvasmány. Esküszöm, hogy nem Gorió-nak ejtette, hanem úgy mondta, hogy Goriott.*

– *Pedig Balzac még a hivatalnokokról is mond egyet-mást. Igaz, hogy nem valami hízelgőt.*

– *Azt nem egészen Balzac mondja, hanem úgy mondatja egy szökött fegyencsel.*

– *Na és, nem mindegy?*

– *Nem egészen.*

– *Hát, néhány dolgon már én is csodálkoztam. Például azon, hogy több mint tíz éve dolgozom itt, de kollégával még nem találkoztam se képtárban, se színházban, se hangversenyen. Jelzem, hallgatóval is ritkán.*

– *Ugyan már! Ez itt szakfőiskola, nem irodalmár- és filozófusképző. Itt a szakirodalmat kell elsajátítani. Itt, kérem az életre nevelünk. Nem véletlen, hogy a filozófia meg a retorika csupán melléktantárgyak.*

– *Hahaha! Főtantárgyak, melléktantárgyak, uralkodó népek, segédnépek!*

– *A tanárokat meg ne bántsuk, van azoknak elég dolguk.*

– *Persze, el vannak foglalva a jövedelmező mellékállásokkal.*

– *A hallgatókkal való törődéssel biztos nem.*

– Na, ez azért így nem túl igazságos. Gondoljanak a tanár–diák meccsekre, vagy a kellemes beszélgetésekre egy-egy diákkocsmában.

– Jó is az, előtte vagy utána, de nem helyette.

– Hát ez meg mi?

– Nem ismerik a viccet? Fiatal pár megy az orvoshoz fogamzásgátlási tanácsért. – Egyszerű dolog – mondja az orvos – fogyasszanak el egy pohár limonádét. A pár nagyot néz: – És mondja, doktor úr, előtte vagy utána? Mire az orvos: – Helyette. Szóval, szép dolog a tanár–diák közös program egy jó iskolai együttműködés előtt vagy után, de nem helyette.

– Uramisten, csak nem fogunk itt vicceket értelmezni!

– Miért? Értelmes ember értelmez.

– Különösen, ha értelmiségi.

– Tessék már tudomásul venni, hogy ez itt szakfőiskola és nem értelmiségi képző.

– Ha azt hallom, hogy értelmiségi, kibiztosítom a revolverem – Mephisto után szabadon, hahaha!

– Maradjunk inkább a humornál. Tudják, mi volt kiírva az ötödik emeleten az egyik tanszékvezető ajtaján? „Megkérem a hallgatókat, hogy csak a fogadóórámon zavarjanak.” Ahányszor arrafelé takarítottunk, mindig jót neveltünk rajta.

– Van viccesebb is. Egyik tanárom azt szokta mondani szellemesen, hogy jó hely ez a Főiskola, csak hallgatók ne volnának benne.

– A földszinti ruhatárban viszont kiírta a ruhatáros néni vizsgaidőszakban, hogy: Minden kedves hallgatónak sikeres vizsgát kívánok.

– Lám, az emberség nem kerül se pénzbe, se diplomába, csak egy kis odafigyelésbe.

– Az odafigyelést drágán adják, mert ritka.

– Van azért. A portásunk például kijavította a tiltó táblát.

- *Hogyhogy?*
- *Nem tudnak róla? Megkapta az ukázt, hogy írja ki: A portásfülkébe hallgatónak tilos a bemenet. Bántotta a szemét a megkülönböztetés, hát kijavította: hallgatónak is tilos a bemenet.*
- *Itt a poén! Meg kell fordítani az épületet. Most jó erőben vagyunk, csak szóljanak, megcsináljuk.*
- *Hogyne, mi pénzbe kerül az! Úgyis mindig azt halljuk, hogy nincs pénz erre, nincs pénz arra.*
- *Pazarlásra azért van.*
- *Hajaj! Egész Herdáriumot² lehetne összeállítani!*
- *Micsodát?*
- *Herdáriumot. A felesleges kiadások jegyzékét.*
- *Na ezt felírom magamnak, és még ma hozzáfogok.*
- *Már kezdheti is. Felírhatja, hogy évenként új irodabútorra, horribilis telefonszámlára, bújtatott munkaerőre csak kerül, akinek kerül.*
- *Jobban kell gazdálkodni. Új profitszerzési módokat kell alkalmazni. Például jó pénzért kell diplomát árulni, ez már fel van találva.*
- *Hogyne, aztán majd mehetünk a börtönbe!*
- *Vagy egy jövedelmezőbb állásba!*
- *Nono, kényes témákat ne érintsünk.*
- *Miért? Itt demokrácia van. Éppen most mondta ki a Főiskola vezetése, hogy itt mindenki következmények nélkül gondolkodhat és beszélhet.*
- *Tudjuk jól, miért mondta. Beszélhetek meg gondolkodhatok mindenféle változatról meg új megoldásról. A kutya se törődik vele.*
- *Jó poén, meg igaz is. Egyszer a főnököm is elszólta magát innováció ügyben. Azt mondja: – Gondolkodjanak a kollégák új tantárgyprogramokon. Mindenféle hülye ötletet szívesen fogadunk.*

² A szó Zelei Miklós író alkotása.

– *Apropó, innováció! Javasoltam egyszer, hogy a leendő köztisztviselőknek tanítsuk a hazánkban élő nemzetiségek nyelvét. Sőt! A cigány nyelvet is. Mégis jó, ha egy diplomás ügyintéző tud annyit, mint némely ügyfél. Hallani kellett volna a tiltakozást. Különösen egyik kollégám ágált nagy hangerővel: Mit képelek, a cigányok ilyenek meg olyanok – mégis inkább olyanok –, ez itt komoly intézmény, itt világnyelveket tanítunk, csak nem fogjuk mindenféle népség nyelvét...*

– *Ez már fajelmélet, vagy még csak fajgyakorlat?*

– *Már bocsánat, de a roma nyelv is világnyelv. Alig van ország, ahol cigányok ne élneek. Vannak persze, akik lenéznek egyes népeket...*

– *Dehát a cigányok lopnak!*

– *A kollégisták nem?*

– *Kérem, kérem. Csak nem fogunk itt összeveszni. Ne általánosítsunk, abból nem jön ki semmi jó. Például, az sem biztos, hogy fajgyűlölő valaki, mert előítéletei vannak. Lehet, hogy egyszerűen csak korlátolt. Az meg bárki lehet, akár több diplomával is. És nem csupán etnikai kérdésekben. Hogy mást ne mondjak, nőnek lenni sem könnyű ezen a Főiskolán.*

– *Erről mindjárt tudnék is mesélni. Ülök egyik péntek délután a tanszéki szobában, valami munkám volt még. Bejön egy tanszékvezető kolléga (jelzem, nagyon udvarias, a kézcsókjai előtt alig tudok kitérni), és gyermeki őszinteséggel rám csodálkozik: – Hát maga? Magának már régen a hétfégi bevásárlást kellene intéznie.*

– *Van itt más is. Egyik munkaértekezletünkön megjelent valaki a Főiskola vezetéséből. Nemzetközi hírű tudósa a szakmájának, itthon is mindenféle tudományos elismeréssel dekorálva. Értékelte a munkánkat, majd megjegyezte: Ahhoz képest, hogy itt főként nők dolgoznak, egészen jól teljesítettek.*

– *Hölgyeim, Önök még nem is jártak olyan rosszul. Ismerek olyan férfi főnököt, aki csak – pardon – szopósmacáknak titulálja női beosztottait a hátuk mögött. Az illető egyébként professzor.*

– *Ne bántsuk, hátha problémái vannak a nőekkel, és így vesz magának elégtételt.*

– *Vagy azt vallja, amit az én főnököm meg is fogalmazott: – Maga csak ne érezze magát a munkahelyén olyan jól. Megjegyzem, el is követett a jó lélek mindent, hogy így legyen.*

– *Hiába, a tapintat és az empátia a pedagógus legfőbb erénye.*

– *Már megbocsásson, de hol vannak nálunk pedagógusok?*

– *Hogyhogy?*

– *Dokumentumokkal bizonyíthatom, hogy az itt dolgozó tanárok többségének nincs pedagógiai képzettsége és végzettsége. Mindenféle szaktudományos iskolázottsága címe-rangja van, akinek van, de pedagógiai nagyon kevésnek. Legjobb esetben úgy tanítanak, ahogy valamikor a tanáraiktól látták. Ezért aztán a többség...*

– *Sufnipedagógus.*

– *Micsoda?!*

– *Sufnipedagógus. Állítólag Amerikában sufnizensinek hívják azt, aki dilettáns módon, saját szakállára kutatgat valamit. Miért ne nevezhetnénk sufnipedagógusnak, aki a tanítási módszerét dilettáns módon barkácsolgatja.*

– *Ugyan már, hiába tanulta valaki az összes pedagógiát, ha kevesen járnak az óráira.*

– *Ne bosszantson. Mindenki tudja, hogy minél kevesebb hallgatója van egy tanárnak, a tanítás annál jobb hatásfokú lehet. Tudták ezt az arisztokraták is, amikor néhány gyerekükhöz, sőt, még az egykéhez is nevelőket fogadtak.*

– *Ez az! Például, mit gondolnak, hányan látták a Hamletet, és hányan nézik a szappanoperákat. Na és, melyik a jobb?*

– Ne beszéljünk mellé. Köztudomású, hogy pedagógiai végzettség nélkül is lehet valaki remek tanár.

– Persze. Ösztönös zsenik mindenütt vannak. De hányan?

– Jó, a pedagógiai végzettség tényleg nem varázsszer, de azt azért megmutatja, hogy a tanítást tanulni lehet és kell. Egyszóval azt, hogy tanár azért nem lehet akárki.

– Miért, egy akadémikus „akárki”?

– Ha úgy tanít, hogy nem tanulta az iskolai munkát, akkor szerintem igen. A szakma tanulását megkívánja a becsület is.

– Nahiszen! Ezen a Főiskolán akkora becsülete van a tanári munkának, mint a tanárok személyének. Most meséli valaki, hogy dolgozatok gépeléséért többet fizetnek, mint a javításukért.

– Hahaha, lehet, hogy a gépelés nehezebb is!

– Ej, kedves barátaim, valami kellemesebből nem tudunk beszélni? Nem lehet olyan rossz hely az, ahová ennyi csinos fiatal jár.

– No, a csinoságról beszélhetnénk. Meg kell egyszer nézni reggel, hogyan jön órára a hallgatók többsége. A tanár ki sem látszik a sok nyúlott trikó, kopott farmer és mosatlan frizura közül.

– Talán azért nem látszik ki mert ő is hasonló. Nagyon sok férfitanár jár az órájára kikönyökölt zakóban, a nőtanárok egy része meg sokadnapos frizurával, örökruhában. Persze, van randevús jelmez is, de az legalább annyira nem illik ide.

– Hajaj! A gyógypapucsos-macskanadrágos eleganciáról meg ne is beszéljünk! Néha arról ábrándozom, milyen szép lenne, ha mindenki az egyéniségéhez illő csinos ruhában, jókedvűen jönne dolgozni.

– Platóni ideák világa!

– Ne dédelgessünk utópiákat. Örüljünk, hogy van rendes munkánk ezekben a nehéz időkben. Ki a kicsit nem becsüli...

- *No, a mi Főiskolánk becsüli. Sőt, bizonyos területeken csak azt becsüli...*
- *Hogyhogy?*
- *Nem hallottak a diplomastoppról? A Főiskola egy idő óta csak egy diplomát ismer el erkölcsileg-anyagilag. Azt, amelyik az adott tanár munkaköréhez és az általa tanított tantárgy anyagához illeszkedik.*
- *No és? Meg kell változtatni a rendelkezést, az élet végül is multidiszciplináris, nem?*
- *Azt nem lehet. A szabál, az szabál, ahogy a vicc mondja.*
- *Hát ez tényleg vicc. És mi van akkor, ha a tanár olyan dolgokról is beszél az órán, amelyek a második, harmadik, negyedik diplomájához tartoznak?*
- *Hahaha, olyankor fütyül beszéd helyett, mint a tévében szoktak a nyomdafestéket nem tűrő szavaknál.*
- *Ugyan kérem, tessék tudomásul venni, hogy ma már egyetlen ember sem tudhat mindent, akárhány diplomája is van. Ebben az információáradatban elkerülhetetlen a szakosodás.*
- *Sőt, az erőszakosodás. Egyik tanárom például gyakran mondja, ha az óráján más tantárgyból idézünk: – Most jogot tanulnak, a filozófiát felejtsék el.*
- *És elfelejtik?*
- *Ha van mit!*
- *Ezzel ne tessék viccelődni. Ez komoly dolog. A vizsgán például életveszély, ha olyan tanár könyvéből idézünk, akivel a vizsgáztató rosszban van.*
- *Fő a széles látókörű hallgató.*
- *Meg a kulturált oktató!*
- *Ugyan már megint panasznapot tartunk, vagy poénkodunk. Mondjunk már valami jót is. Látom, itt van a szomszéd házból egy kedves lakó. Mondja kérem, Főiskolánk és Kollégiumunk milyennek látszik kívülről, elfogulatlan szemmel.*

– *Őszinte legyek vagy udvarias? Legjobb, ha úgy fogalmazok, hogy ma már biztatóbb a helyzet. Voltak nehezebb idők is. Emlékszem néhány éve a hallgatók azzal szórakoztak, hogy sorra letördelték az utcán parkoló autók visszapillantó tükeit.*

– *Fel kellett volna őket jelenteni!*

– *Ugyan már, kollégám, diákcsínyek. Valamennyien csináltunk hasonlókat.*

– *A diákcsínyekről eszembe jut a legutóbbi Biztosan hallottak róla, mert híre volt. Dolgozatot írtak a hallgatók, és egyikük egy felsőbb évfolyamos barátját ültette be maga helyett. A barát már meg is írta a dolgozatot, amikor a tanár észrevette a cserét.*

– *Fő, hogy sokan járnak az órájára, hahaha!*

– *Úgy tudom, az illető hallgatók meg is kapták méltó büntetésüket.*

– *Kérdés, hogy kihez méltó.*

– *Kérdés több is van. A személytelen tömegoktatásról például.*

– *Ugyan, ne kötekedjünk. Mindenütt így megy ez, nem érdemes vele foglalkozni.*

Itt álljunk meg egy pillanatra. Ön nyilván sejti, kedves Olvasó, hogy ez a beszélgetés végteleníthető. Használjuk ki a lehetőséget, és folytassuk az Ön (élet- és olvasmány-) élményeivel. Üljön le papírral-írószerrel (esetleg számítógéppel) és asszociáljon. Jegyezze fel, hogy az imént olvasott TÉMÁKRÓL mi jut eszébe. (Jegyzeteiből később – esetleg asztali beszélgetésünkkel összekapcsolva – könyvet írhat „Nézőpont és látókör” címmel.) Most nem fontos a kidolgozottság, pusztán rendelje egymás mellé az asszociációkat. A kiváltó mondatot írja ki az asztali beszélgetésből és emelje ki más betűtípussal. Ily módon később jól használható és bővíthető jegyzetanyagot kap. Ilyenformán:

MÉG MOST IS DÓGOZTOK, NE DÓGOZZATOK. Elmennék a munka temetésére – Szegény gyerekek, vége az arany szabadságnak, kezdődik az iskola. – Egész eddig dolgoztam, most élni akarok. – Aki nem dolgozik, ne is egyék. – A munka nemesít. – Nálunk a munka becsület és dicsőség dolga stb.

MA MÁR NEM HASZNÁLUNK ILYEN ÓSDI SZAVAKAT (mamárságok). Ma már nincsenek távolságok, a közlekedés a világúrt ostromolja. Ma már nincs idő beszélgetésre, egyre nő a távolság az emberek között. Ma már nagy az áruválaszték. Ma már a fiataloké a jövő! Ma már nincs idő a fájdalomra stb.

ÖRÜLJÜNK, HOGY VAN. Örülünk, hogy van rendes munkánk. Örülünk, hogy be tudjuk fizetni a közműszámlákat. Örülünk, hogy nem minket raboltak ki. Ismerősöm elesett, eltörte a lábát, még szerencse, hogy a házukban van lift. Még szerencse, hogy hoztam ernyőt. Még szerencse, hogy...

EGÉSZ HERDÁRIUMOT LEHETNE ÖSSZEÁLLÍTANI: Kiásott alapozás, elmaradt építkezés. Moldova György: Jozif Sztálin szárnyvasút című elbeszélése az egymásra betonozott vágányokról, amelyek közül csak az utolsó sikerült „tökéletesre”. Részlet Móricz Zsigmond Erdély trilógiájából: a gyakorlatlan várépítők keze alatt kétszer is ledőlt a felrakott bástya, „mígnem harmadikszor megállott”. Megdöbbenő részlet Julius Lips könyvéből: egyes természeti népek királyaik halálakor a legszebb ifjakat és leányokat ölték meg, hogy tetemeikkel méltóképpen dekorálhassák előkelőik sírját.

DOLGOZATÍRÁSKOR EGYIK HALLGATÓ FELSŐBB ÉVFOLYAMOS BARÁTJÁT ÜLTETTE BE MAGA HELYETT: Lásd például a háborúk és határmódosítások utáni *lakosságcseréket*. Vagy a következő reklámot: „Kicseréljük a videót, a mosógépet – ha akarnálak, drágám, téged is kicserélhetnék.”

A PROFESSZOR MOSDATLAN KIFEJEZÉSSEL MINŐSÍTI NŐI BEOSZTOTTAIT A HÁTUK MÖGÖTT: Rostand Cyranoja: „hogy hülye fráter

is lehet lovag.” Solohov elbeszélése, amelyben egy kisfiú kérdezi nagyanyját arról, hogy Zsloba, a nagy hadvezér valóban himlőhelyes volt-e. A nagyanya válasza: Miért? Ragyás mindenki lehet, senkinek sincs megtiltva stb.

Hamar kiderül, hogy az asszociációs játék is végtelen. (Sőt belőle újabb játéklehetőségek ágaznak ki. Lehet például a jegyzeteket „ugrálva”, összevető módon olvasni: Elmennék a munka temetésére – aki nem dolgozik ne is egyék. Vagy: Ma már a fiataloké a jövő – örüljünk, hogy van rendes munkánk ezekben a nehéz időkben stb. Élethosszig játszhat hasonló módon, kedves Olvasó...) Most egyelőre annyi asszociációs feljegyzésre van szükségünk, amennyi segít abban, hogy asztali beszélgetésünk *témái* az Ön személyes élményeivel összenőjenek. Így lesz meggyőző az Ön számára az, hogy a hétköznapi józan ész (társalgási változatban) *tematikusan* rendkívül jó *hatásfokú*. Szinte bármilyen információról képes *vélekedni*, amivel az emberiség története szolgál. (Ha van kedve, ideje és türelme, kedves Olvasó készíthet leltárt is, a fejezetünkben előforduló témákról: divat, fajelmélet, fajgyakorlat, tájszólás pazarlás, alkoholizmus, pedagógusképzés, és így tovább és még tovább.)

A tematikus sokszínűség azt sugallja, hogy jól választott az, aki az iskolatervezésben a hétköznapi józan észnek adná a vezető szerepet. Várjunk azonban az egyértelmű állásfoglalással! Az információcentrikus iskolázásban ugyanis állandóan ott kísért a túlterhelés, a befogadhatatlan mennyiségű „anyag” halmozása is.

Mégse bízunk a hétköznapi józan észben, netán tévedtünk, amikor rá hagyatkoztunk az iskolatervezéskor? Ha így van, miért hivatkozhatunk rá mégis? A kérdésekben kifejeződő feszültség (netán annak néhány szomatikus megnyilvánulása) pazarlást jelez. Valóban. Egyértelmű állásfoglalásunkkal elpazarolhatjuk további vizsgálódások lehetőségét. Rekuperáljunk. Vizsgáljuk meg, hogyan gazdálkodik a hétköznapi józan ész (társalgási változatban) a rengeteg felhalmozott információval. Gyűjtsük össze asztali beszélgetésünk

szövegéből azokat az aláhúzott részeket, amelyek a társalgást továbblendítik. Ezek – mint emlékszünk – a magyar társalgási nyelv napjainkban leggyakrabban használatos fordulatai. Figyeljünk arra, hogyan döntenek el ezek a fordulatok egy-egy információ sorsát: *elpazarolják* vagy továbbgondolás, felhasználás számára *nyitják* azt. Gyűjtsön tehát és jegyezzen, kedves Olvasó. Így:

... *Nem kell azért megszólalni ...*

... *Ma már nem használunk ilyen ... szavakat ...*

... *Ne kalandozzunk el ...*

... *Tessék tudomásul venni ...*

... *Ez mindig így marad ...*

... *Közhelyekkel nem megyünk semmire ...*

... *Nem kell mindig oktatni ...*

... *A filozófia olyan elvont ...*

... *Nem mindegy? ...*

... *Ehelyett inkább ...*

... *Kényes témát ne érintsünk ...*

... *Az más! ...*

... *Csak nem fogunk itt ...*

... *Még örülhetünk, hogy ...*

... *Ne beszéljünk mellé ...*

... *Kellemesebből nem tudunk beszélni? ...*

... *Ne dédelgessünk utópiákat! ...*

... *Felejtsek el ...*

... *Mondjunk már valami jót is ...*

... *Ne kötekedjünk ...*

... *Mindenütt így megy ez, nem érdemes vele foglalkozni ...*

Feljegyezte, kedves Olvasó? (Pihenésképp tesztelje magát, gyakran él-e ezekkel a fordulatokkal.) Most pedig, kérem, figyelje meg, mi a közös, a látszólag pusztán különböző kifejezésekben. Igen, Önnek igaza van, ezek mind korlátoznak, szűkítenek és szelektálnak. Ezért egy pillanatig úgy gondolhatjuk, hogy megtaláltuk mindenfajta túlterhelés ellenszerét magában a hétköznapi gondolkodásban. Ám ismét feszültség jelentkezhethet: ha használjuk is, nem igazán tartjuk nagyra, sőt, néha egyenesen elcsépeltnek, laposnak érezzük ezeket a kifejezéseket. Lehetséges, hogy a feszültség további vizsgálódás hiányérzetét jelzi. Ne pazaroljuk el a lehetőséget, kutassunk tovább. Nézzük meg, *hogyan* szelektálnak a fenti kifejezések. Maradjunk a gyűjtő módszernél, ezúttal *összevető* változatban. Lapozzunk vissza újra és figyeljük meg, mikor kerülnek elő a fenti korlátozások és szűkítések az asztali beszélgetés szövegében. Írjuk egymás mellé a korlátozó kifejezést és közvetlen szöveggörnyezetét. (A kifejezést inentől szelektációs műveletnek nevezhetjük, amennyiben megmutatkozik, hogy az adott kifejezés mit művel a környezetében lévő információkkal.)

Az összevetéshez használjuk a kéthasábos formát, esetleg táblázatot:

Szöveggörnyezet	Korlátozó kifejezés (szelektációs művelet)
Hiába a divat meg a diploma, az ember csak az marad, aki volt.	Nem kell azért megszólalni valakit.
Attól függ, mi a sikk egy iskolában.	Ma már nem használunk ilyen ósdi szavakat.
Engem még ma is bánt a lelkiismeret (emlékeztetőül: egy hallgató értelmetlen halála miatt).	Tessék tudomásul venni, hogy ma már mások a kihívások.
Mi sem vagyunk angyalok, vegyük egymást emberszámba.	Közhelyekkel nem megyünk semmire.
... A tudatlanság nem szerencse.	Nem kell mindig oktatni.
Kérdés több is van. A személytelen tömegoktatásról például.	... Ne kötekedjünk. Mindenütt így megy ez, nem érdemes vele foglalkozni.

Ha egész gyűjteményünket táblázatba akarjuk foglalni, természetesen többoldalas munkára számíthatunk. Ez most nem cél, csupán lehetőség. Ha úgy dönt kedves Olvasó, hogy folytatja a rendszerezést, vigyázzon, nehogy a táblázat rácsai a problémát is szétdarabolják. (Afféle féligáteresztő választóvonal javasolt.) Ha környezetükkel összekapcsolva vizsgáljuk szelektáló kifejezéseink (azaz műveleteink) gyűjteményét, és figyelni tudunk arra is, ami az egyes példákban közös, megkapjuk a szelekció *hogyan*-ját. Ön jól látja, kedves Olvasó: a szelektálás műveletei mindig akkor kerülnek elő, ha az ÉLET és NEVELÉS kérdései problémaként, azaz *megoldandó feladatként* mutatkoznak meg. A szelekció ilyenkor lebeszél, elodáz, „elken”, leint, tehát a feladat végiggondolását, megfogalmazását akadályozza meg. Azaz: az előrelépés szempontjából *kontraszelektál*.

Ha az Ön humorérzéke már itt működni kezd, visszalapoz és megnézi (sőt újra feljegyzi) az egyik társalgó nyomatékos mondatát: ITT, KÉREM, AZ ÉLETRE NEVELÜNK.

Ön máris mosolyog, kedves Olvasó (esetleg kesernyésen). A mosoly itt a paradoxonok feltárásának sajátos öröméből fakad. Ön ugyanis megtalálta a hétköznapi józan ész magyar társalgási változatának legfontosabb – mondhatni mozgató – paradoxonát. Eszerint a hétköznapi spontán gondolkodás egyfelől hatalmas mennyiségű információt halmoz fel, másfelől – és ugyanakkor – mindent megtesz, hogy ezek az információk ne tudjanak tetté és teendővé válni. Ráadásul folyton a megoldandó feladatokra hivatkozik, és ezzel saját szemében rendkívül tevékenynek és ügybuzgónak *látszik*. (A józan ész által tervezett iskola ezért kis határfokú, „veszteséges üzem”. Egyszerre adja a túlterheltség és a felesleges tudás élményét.)

Ha Önnek megtetszett a paradoxonos értelmezés és szívesen készítené belőle „hordozható”, rövid, képletszerű változatot, járjon el a következőképpen: Írja egymás alá asztali beszélgetésünk legátfogóbb tartalmú (életre, nevelésre

vonatkozó) mondatát és a legátfogóbb (mindenre vonatkozó) szelektáló kifejezést. Így:

Itt kérem, az ÉLETRE NEVELÜNK,
 MINDENÜTT FOGLALKOZNI.

ez

megy,

nem

érdemes

vele

Ezek után figyeljen arra, hogyan kötöttük össze (a hétköznapi józan ész szóhasználatával) a képlet két oldalát. Figyeljen az ÁTMENETRE a mindenütt jelenlévő ÉLET és az iskolázást jelentő FOGLALKOZÁS és NEVELÉS között. Az átmenetet (ld. ez megy nem érdemes vele...) *lehangolás, elhárítás, érdektelenség* jelzi. Ha az ilyesfajta átmenetkezelésre bízunk az iskolatervezést, biztosak lehetünk a sokoldalú lehetőségpazarlásban. Erről a józan ész nem tud, sőt az sem világos számára, hogy erről TUDNI LEHETNE. Ezért a vélekedéseiben többnyire MAGABIZTOS. Ily módon a hétköznapi józan ész által működtetett kontraszelekciót nevezhetjük *önmagáról nem tudó, magabiztos lehetőség pazarlásnak*, amely – teheti Ön hozzá, kedves Olvasó – egyértelműen elítéli, sőt megbélyegzi a pazarlást. Nagyszerű! Az Ön megjegyzése valóságos telitalálat! Rátapint a józan ész kontraszelekciós (pazarló) működésének újabb fontos sajátosságára: a szűkös, kis hatásfokú (ha a „valóság talajában” gondolkodunk: talpalatnyi) fogalmak használatára. Ha most visszalapozunk a Herdáriumról szóló részhez az asztali beszélgetésben, valóban szűkös *pazarlásfogalmat* pillanthatunk meg, amelybe csak az anyagi javak tékozlása fér bele, az információ és feladatpazarlás például nem.

A hétköznapi józan ész e szűkös pazarlásfogalom birtokában pusztán ítélkezik, és nem tud eljutni a pazarlásparadoxon által kínált kérdésig: milyen módon *maradnak meg* – ebben az esetben Főiskolánk és Kollégiumunk életében – az elpazarolt információk és feladatok. Nem látja, hogy ezek tovább élnek és hatnak pletykákban, intrikákban, panaszkodásban, „poénkodásban”, italozásban, külső és belső elhanyagoltságban, diszkriminációs ideológiákban, örömevésben, tárgyak (néha illegális) gyűjtésében, „nyüzsgésben”, látszatmunkában. (Esetleg innovációs törekvésekben is. Ez utóbbiakat azonban hamar eléri a kontraszelekció: „senki sem próféta a saját hazájában”-féle magabiztos magyarázattal.)

Az elpazarolt információk és feladatok (más néven: élet és nevelés) fentebb jelzett sajátos megjelenési módja sokáig szolgálhatnak a felfokozott tevékenység *látszatával*. (A túlterhelés okozta állandó fáradtság erősítheti ezt.) Ám a látszatok mögül minduntalan előtűnnek a végiggondolatlan és megoldatlan feladatok, körülbelül úgy, mint...

Ön zseniális, kedves Olvasó! Megtalálta a hasonlatot: ... körülbelül úgy, mint a legdivatosabb városias külső mögül a tájszólás. (Innentől Ön alkalmassá válik arra, hogy megírja a hétköznapi józan ész komédiáját – esetleg groteszk, vagy abszurd változatban.)

Vigyázzunk azonban, ne pazaroljuk el a józan ész vívmányait! Egyrészt azt, hogy összehordja, felhalmozza és kommentálja az információkat. Továbbá azt, hogy feszültséget, hiányérzetet él át, ha nem tud mit kezdeni az *átmenetekkel és a látszatokkal*.

Ne csüggedjen, kedves Olvasó, sok lehetőségünk van még. Nézzük, mit kezd az átmenetekkel és látszatokkal a szakképzett gondolkodás (és iskolája).

Második lehetőség:

A SZAKKÉPZETT GONDOLKODÁS

Ez az a pillanat, amikor a Pazarlás Iskolájának munkatársai – köztük Ön is, kedves Olvasó – belépnek a példaanyagba (ld. ismét: performance). Pontosabban: be is *lépnek*, és kívül is *maradnak* (nincs *egy* szavunk a kettősségre), amennyiben egyszerre játszák el és figyelik meg, milyen iskolát tervez és működtet a szakképzett gondolkodás. (Emlékezzen a közvéleménykutatásra: Az iskola dolga az – különösen akkor, ha szakfőiskola vagy más szakképző intézmény –, hogy az életre neveljen. Adjon *konkrét* szakmai ismereteket. Az illetet, erkölcsöt és egyebeket tanulja meg mindenki otthon, vagy más, erre profilírozott helyen – a templomtól a színházig!)

Vizsgálódásunkhoz be kell iratkoznunk (hivatalnokképző) Főiskolánkra és elhelyezést kérnünk a Kollégiumban. Kutatásunk középpontjában a Főiskola áll majd, mint a szakképzett gondolkodás élő- és műhelye. Hogy fő szempontunkról el ne feledkezzünk, jegyezzük fel és tartsuk szem előtt: azt kutatjuk, *mit kezd az élettel, tudománnyal, neveléssel a szakképzett és szakképző gondolkodás*. (Időnként emlékezzünk az asztali beszélgetés idevágó részletére is: „Itt, kérem, az életre nevelünk.”)

Hamar ki fog derülni, milyen formában létezik Főiskolánkon az élet, tudomány és nevelés. Lesz belőlük tankönyv, előadás, szeminárium, dolgozat, vizsga és diplomamunka. Számunkra mindez egy-egy lehetőség arra, hogy kutatásunkhoz és eredményeink megörökítéséhez műfajt válasszunk. Játékszabályainkhoz híven jó hatásfokú *sűrítményt* keresünk, kedves Olvasó, amelybe sokféle művelet belefér. Ön már felfedezte, hogy ez *a vizsga*, ám úgy tűnik, nem örül eléggé. Sőt. Azt mondja, hogy vizsgára készülni unalmas és fárasztó. Esetleg hozzágondolja (ld. még asszociációs játék), hogy legnyomasztóbb élményei és legnyugtalanabb álmai a vizsgáihoz kapcsolódnak. (Olyannyira, hogy azt a ruhát sem veszi fel máskor, amiben vizsgázni szokott.) Rosszul teszi, kedves Olvasó, azaz rossz hatásfokkal. Ha a vizsgától pusztán idegenkedik, elpazarolja mindazt, ami a készülésben szórakoztató: a mindennapi élet és a vizsgaanyag többféle szempontú *szembesítését*. Ez lesz most *alpműveletünk*. Vizsgára fogunk készülni Főiskolánkon egy életszerű történetből elindulva. Közben – remélhetőleg jó hangulatban – arra figyelünk, mi lesz a történetből a szakképzett gondolkodás iskolájában.

Legyen az eset hétköznapi:

Egy fiatal özvegyasszony – mondjuk, Kollár Gyöngyvér – beleszeretett egy jóvágású asztalosmesterbe, Kővári Ottóba. A szerelemből házasság lett, és a mester odaköltözött az asszony házába. A házhoz telek tartozik raktárépülettel. A házaspár úgy döntött, hogy a raktárt asztalosműhellyé alakítják át. Kérelmet adtak tehát be az önkormányzathoz, hogy engedéllyel végezzék az átalakítást.

Az önkormányzat az engedélyt megadta. Igenám, de Kollár Gyöngyvér szomszédja, elvált ember lévén, már régen szemet vetett a csinos és kedves szomszédasszonyra. Minthogy Gyöngyvér mást választott, a szomszéd becsapottnak érezte magát. A mellőzött széptevő bosszút esküdött és elhatározta, hogy megkeseríti a házaspár életét. Fellebbezést nyújtott be a raktárépület ügyében, azt kérve, hogy a korábbi engedélyezést vonják vissza, és induljon új

eljárás a dologról. Most itt tart az ügy. Kollár Gyöngyvér és Kővári Ottó ismét kénytelenek voltak kérvényt írni azzal a céllal, hogy ügyük ismét kedvező elbírálásban részesüljön.

Mint látható, maga a történet is szelektál az élet sokszínűségéhez képest. Csak több kötetes regényfolyam tudná elmondani mindazokat az előzményeket, amelyek esetünkhöz vezettek. (Mióta szomszédok a szomszédok, hogyan élték meg az együttlakást, esetleg nemzedékekre visszamenően? Hogyan özvegyült meg Kollár Gyöngyvér, miképpen élt özvegyen netán évekig? Kicsoda Kővári Ottó? Magyarosított-e a név? Ha igen, milyen nemzetiségű a férfi, milyen etnikai hagyományokkal, szokásokkal stb.) Ha Önnek írói ambíciói vannak, kedves Olvasó, esetleg a későbbiekben hozzáfoghat az irodalmi feldolgozáshoz. Most mindössze azért tekintettünk ki a tágabb összefüggésre, hogy jelezzük: életből vett történetünk magához az élethez képest mennyi mindent kénytelen pazarolni. És persze azért, hogy példát nyújtsunk az ÖNMAGÁRÓL TUDÓ pazarlásra is.

Vigyük most végig ismerőseink történetét – vizsgára készülve – Főiskolánk tantárgyain. A játékhoz tartsunk szem előtt néhány fontos műveletet a vizsgáztatás gyakorlatából. Mindenekelőtt törekedjünk EGYÉRTELMŰSÉGRE. Ez követelményként általában (vizsgán és tankönyvekben) a következő instrukciókban nyilvánul meg: SOROLJA FEL, HATÁROZZA MEG, INDOKOLJA MEG. E műveletek jegyében preparáljuk a tananyagot (pontosabban: tananyagunk – Főiskolánk – tananyagát) a hagyományos és bevett aláhúzásos módszerrel. (Közismerten így „súlyoznak” és szelektálnak készüléskor a vizsgázók.) Minden szaktudománynál jelezzük az elpazarolt összefüggéseket – azaz lehetőségeket – is.

Nyissunk ki elsőnek egy Közigazgatási példatárat³ és nézzük történetünket *ügyként*.

„K. O. és K. GY. kérelmet terjesztettek elő a városi polgármesteri hivatal műszaki osztályához a tulajdonukban álló ingatlanon lévő raktárépület asztalosműhelyként történő használatának engedélyezése iránt. Az első fokú hatóság határozatával az engedélyt megadta.

K. O. és K. GY. szomszédja azonban fellebbezést nyújtott be. A fellebbezés alapján indult eljárás során a megyei közigazgatási hivatal határozatával az első fokú államigazgatási határozatot megsemmisítette és ugyanazt a hatóságot új eljárás lefolytatására és új határozat meghozatalára utasította.

K. O. és K. GY. keresetükben az államigazgatási (közigazgatási) határozat felülvizsgálatát kérik akként ... stb.”

Mi lesz a történetből és szereplőiből a Példatárban? Az emberekből monogram, az épületből ingatlan, a féltékeny szomszédból beadvány. Mi lesz az ügyből vizsgálóra készüléskor? Néhány aláhúzott szakkifejezés.

Ön most azt mondja, kedves Olvasó, hogy legyünk igazságosak: az effajta *szelekcióra* és *elvonatkoztatásra* szükség van ahhoz, hogy a nagyon sokféle ügy átlátható és intézhető legyen. (Illetve a terjedelmes vizsgaanyag befogadhatóvá váljon.) Önnek igaza van, ám mi lesz az életszerűséggel? (Nem lehet elégszer idézni: „Mi itt az életre nevelünk.”)

Talán majd a pszichológia, amely mégiscsak emberközelibb tudomány. Tanuljon tovább, kedves Olvasó, és ne feledkezzen meg a *fontos* részek – ld. **HATÁROZZA MEG, INDOKOLJA MEG, SOROLJA FEL** – aláhúzásáról!

³ A szaktudományos tankönyvi részletek főként a jogász- és hivatalnökképzés területéről valók. Köszönet illeti a szerzőket – és bocsánatkérés. Ez utóbbi azért, mert mellőztem a szerzők név szerinti jelölését, és a bibliográfiai utalásokat. Nem szeretném ugyanis azt a látszatot kelteni, hogy bármelyik szerzővel hagyományos módon nem értek egyet – vagy éppen egyetértek. Ki fog derülni a fejezetből, hogy mindegyik idézett mű magas színvonalú saját szaktudományának gondolkodásmódja szerint. A gondolkodásmód határfokáról már a fejezet szól.

„A jellem az egyéni életfeltételek, a tevékenység, a környezet és nem utolsósorban a nevelés hatására fokozatosan alakul ki és fejlődik tovább. Alapjai már a gyerekkorban megjelennek, formálása azonban csak az éntudat megjelenését követően lehetséges.

A jellemmel való ismerkedés során arról is meg kell győződnünk, hogy egyes – általunk észlelt vonások – ténylegesen meglévő, vagy bizonyos tulajdonságok hiányát leplező vonások-e. A kivételes helyzetekben megnyilvánuló bátorság például gyávaságot leplező, kompenzáló reagálásmód is lehet.”

Ottóból és Gyöngyvérből itt *jellem* lesz, ügyükből *életfeltétel*, esetleg *éntudat*. Eközben elpazarlódik a szerelmi történet, a közigazgatási eljárás, és az ismételt eljárás kérelme is. Önnek, kedves Olvasó, most eszébe juthat a mese, amelyben lisztet adnak kézről-kézre a király udvaroncai. Használja ki az *összevetést*. Vigyázzon azonban és figyeljen: mesénkben az elveszettnek (elpazaroltnak) hitt lisztmennyiség valamiképp – kezeken és kézelőkön – megmarad. Talán hasonlóképp meg lehet találni valamilyen formában (ld. hiányérzet) az elpazarolt életszerúséget a szaktudományos szövegekben is.

Figyeljen például pszichológiai idézetünk végére. Itt bonyolultabb összefüggések – többértelműségek – fordulnak elő. Sőt! Szövegünk *majdnem* kimondja, hogy **LÁTSZATOKRÓL** is beszélhetünk a jellemmel kapcsolatosan. Az *egyértelműségre* szoktató vizsgakövetelmény az ilyen és hasonló részleteket rendszerint elpazarolja, ha a vizsgáló (és a vizsgáztató) **KÖVETKEZETES**.

Tanulmányozzuk tovább szövegeinket a *következetes* egyértelműsítés jegyében, és nézzük mi lesz ügyükből (és szereplőiből) egy sajátos szociológiai hangszerelésben.

„A környezet analitikus formái. A környezet jelentőségének megértéséhez közelebb visz a fogalom felbontása, amely több vonatkozásban is lehetséges. Megkülönböztethetünk például:

a) „input” környezetet, amelyben a szervezetre való hatással összefüggő környezeti elemek és

b) „output” környezetet, amelyben a szervezeti hatást fogadó környezeti elemek hangsúlyozódnak. Ezek természetesen elválhatnak egymástól.

Megkülönböztetjük továbbá

a) mikrokörnyezetet,

b) makrokörnyezetet.

E megkülönböztetések elsősorban analitikai célokat szolgálnak. A környezet bármely dimenzióban való megközelítése csak úgy lehet eredményes, ha nem feledkezünk meg a környezet „végső” egységességéről, pl. azokról a feltételekről, amelyek a mikrokörnyezetre a makrokörnyezet részéről hatnak, vagy azokról a mikrofeltételekről, amelyek a makrokörnyezetből eredő hatásokat kondicionálják.”

Történetünk szereplőiből és az intézményekből itt *környezet* lett. Analitikus egyértelműségben elgondolva: mikro és makro-, illetve input és output. Egyre kevésbé ismerünk rá az élethelyzetre (ám ismét ne feledjük: a sokszínű társadalom modellezhetősége kívánja ezt a megközelítést). „Érzi” a tankönyv is, hogy az effajta gondolkodás szükséges, ugyanakkor nem elégséges. Ezért (ld. a szöveg befejező részét) *majdnem* többértelműsíti a környezetformákat úgy, hogy *köztük kölcsönhatást* feltételez. Ön ezt az utolsó mondatot nem húzta alá, mert tanulhatatlanul bonyolult? Ebben igaza van, az *egyértelműsítő* vizsgára készülést valóban nem segíti. Ám ha ideje engedi, térjen vissza hozzá, mert érdemes.

Ha azonban szorít az idő – vizsgaidőszakban ez fontos mozgatója az érdeklődésnek – igyekezzen minél gyorsabban minél több tantárgyat áttekinteni. Egy idő után rutinja lesz az egyértelmű szakkifejezések és definíciók

gyűjtésében, és ki tudja írni a tankönyvek margójára, hogy mi lesz történetünkben a szaktudományok, és a belőlük *desztillált* tantárgyak *kezén* (ld. újra: mese a lisztről).

KÖZGAZDASÁGTANBAN: *termelési függvény, költségfüggvény, profitmaximalizálás stb.*

STATISZTIKÁBAN: *adat, nyilvántartás, szám, átlag, megoszlás határérték, mutató stb.*

POLITIKATUDOMÁNYBAN: *közvetett és közvetlen demokrácia, képviselői intézmények stb.*

Ha sorozatosan több vizsgára készül kedves Olvasó, egy idő után bizonyára érdekelni kezdi, hogy miképpen (milyen úton) lesz ismerőseink történetéből szakkifejezés és definíció. Ha levizsgázott, és nem akar mindent a lehető leggyorsabban elfelejteni (ld. nyugtalan álmok, nyomasztó élmények), térjen vissza a szövegekhez és kövesse lépésről-lépésre Kollár Gyöngyvér és Kővári Ottó színeváltozását a különböző szaktudományokban. Azt fogja tapasztalni, hogy – a modellezhetőség kedvéért – egyre több életszerű részletől kell eltekintenünk, azaz ELVONATKOZTATNUNK. Ön most mosolyog, kedves Olvasó? Bizonyára azért, mert ismét fellapozta előző fejezetünk egy részletét, amelyben valaki arról nyilatkozott, hogy a szaktudományok életszerű tudást adnak (míg a filozófia „elégé elvont, ami azt illeti”). Önnek – mint ezt már megjegyeztük – remek humorérzéke van, ez továbbra is fontos lesz. Tartsa tehát meg (sőt, ha lehet, fejlessze) és vizsgálódjon tovább: még nem merítettük ki a lehetőségeket. Ha fárasztja a sokféle, *kevésbé életszerű* tanulni- és olvasnivaló, pihentesse szemét egy szépirodalmi részleten. Nyissa ki, mondjuk, Balzac Goriot apó-ját a főszereplő jellemzésénél:

„Ha gabonáról, lisztről, korpáról volt szó, ha az áru minőségét és eredetét kellett felismerni és gondoskodni a tárolásról, előre látni az árfolyamokat, megjósolni, bő vagy szűkös lesz-e az aratás, jutányosan

beszerezni a gabonát, felhajtani a készleteket Ukrajnában vagy Szicíliában, Goriot apó párját ritkítóan élelmes volt. Aki látta, ahogy ügyeit intézi, a gabona kivitelének és behozatalának törvényeit magyarázza, tanulmányozza azok szellemét és felismeri hibáikat, miniszteri szék betöltésére is alkalmasnak hitte volna. Szívós, tevékeny erélyes, kitartó, gyors volt vállalkozásaival, sasszemmel figyelt, mindent megelőzött, mindent tudott, mindent eltitkolt. De mihelyt eltávolodott szakmájától, s egyszerű sötét boltjából kilépve annak küszöbén télen óráiban az ajtófélfát támasztotta, megint az a korlátolt és faragatlan munkás lett, aki képtelen egy okoskodás megértésére, érzéketlen minden szellemi élvezet iránt, olyan ember, aki elalszik a színházban, afféle párizsi Doliban, akinek csak a butasága rendíthetetlen.”

Ha belélegezte a gabona, liszt és korpa illatát kedves Olvasó, (ld. életszerűség), kezdjen játszani a szöveggel. Meglátja, érdemes, még akkor is, ha itt pusztán fordítással, azaz a „magyar Balzackal” van dolgunk. Kövesse a szöveg látókörének tágulását szógyűjtéssel: *gabona, liszt, korpa, árfolyam, kivitel, behozatal eltávolodott, szakmája, korlátolt, faragatlan, képtelen, okoskodós, érzéketlen, szellemi élvezet, elalszik, színház, butaság, rendíthetetlen.*

Amint látjuk, Balzac látóköre egyetlen bekezdésben a gabona-liszt világtól a színházig és okoskodásig tágul. Közben (ld. a szűkítő kifejezéseket is: érzéketlen, elalszik, butaság stb.) az író megmutatja azt is, hogy Goriot apó meddig tudja követni ebben, pontosabban, hogy meddig nem tudja. A zseniális gabonakereskedő, aki „két lábbal áll a valóság talaján”, tehetlenné válik, mihelyt szűkebb szakmája határait átlépi.

Ha eddig mosolygott, kedves Olvasó, most nevetget: Balzactól ugyanis annak pontos képét kapta meg, miképpen lehet a tágabb értelemben vett valósághoz képest „elvont” olyan ember gondolkodása, aki a lehető legkézzelfoghatóbb dolgokkal foglalkozik. Szövegünkben *a mód* is kiolvasható: Goriot úr bezárkózik az egyfésülés világába – legyen az *egy bizonyos termék*

forgalmazásának technikája, egyfajta életmód, netán egyértelmű szakmai gondolkodás.

Így jön létre – szemünk előtt – a „monokultúrárs” ember.

Közismert, hogy milyen sorsra jut az öreg Goriot Balzac könyvében. Minthogy *következetesen* egyféle, végül életét áldozza az *egyetlen* lehetőségért, amit el tud gondolni: lányai megmentéséért. (Ne szégyelljük, ha mosolyunk itt könnyessé válik. Goriot apó története *valójában* tragikomédia.)

Érdeemes – Balzac olvasása után felfrissülve – visszatérnünk a szakképzett gondolkodás problémájához. Az élményen kívül most kaptunk ugyanis egy termékeny hipotézist a további vizsgálódáshoz. Eszerint az egyértelműségbe záródó szakmai gondolkodás valamiképp kapcsolódik mindenfajta *egyféleséghez* – ez utóbbi pedig a csökkent életképességhez.

Ön most megriadt, kedves Olvasó, és az életéért aggódik? Védekezzék! Ne hagyja magát bezárni az elvont, egyértelmű szaktudományos gondolkodás keretei közé. Keresse a kitörési lehetőségeket már az iskolában! Azaz: *keresse a többértelműségre utaló kifejezéseket a szakmai szövegekben.*

Ha most visszalapoz a vizsgatárgyakhoz, és rekuperálja, összegyűjti az elpazarolt szövegrészeket, meglátja, vállalkozása nem reménytelen. Sőt. Kezdheti az új szemesztert a *többértelműség* jegyében!

Fordítsa meg azt a tanulástechnikát, amelyet vizsgára készüléskor alkalmazott: most a többértelműségre utaló, *nyitott* megjegyzéseket jelölje aláhúzással. Figyeljen az apróbetűs részekre és lábjegyzetekre is, hátha azokban van elrejtve a nyitás lehetősége.

Tegyen próbát jogi szöveggel, mondjuk a Polgári Törvénykönyv 87. paragrafusának bekezdései szerint:

„1. Akinek szellemi alkotáshoz fűződő jogát megsértik – külön jogszabályban meghatározott védelmen kívül a személyhez fűződő jogok megsértése esetén irányadó polgári jogi igényeket támaszthatja.

2. A külön jogszabályok hatálya alá nem tartozó szellemi alkotásokat és személyek vagyoni értékű gazdasági, műszaki, szervezési ismereteit érintő védelem körében a jogosult azt is követelheti, hogy az eredményeit elsajátító vagy felhasználó személy részeltesse őt az elért vagyoni eredményben.”

Vannak tehát olyan szellemi alkotások, amelyek külön jogszabályok hatálya alá nem tartoznak, ám – mint látható – mégis jogszabályba lehet foglalni őket. A paradox megoldás felveti a kérdést: melyek ezek a szellemi alkotások. Ezzel a kérdéssel jogi szövegünk „kinyílik” a rajta kívüleső különböző szellemi alkotások felé.

Hasonló meglepetéssel szolgálhat az informatika, amelyről napjainkban – az ősi bálványtisztelet következetességével – sokan azt tartják, hogy lehetőségei korlátlanok. Olvassuk most a szigorúan egyértelmű, technikai jellegű szövegrészt és figyeljünk a lábjegyzetre is:

„Mint látjuk, rengeteg lehetőségünk van. A Független ablakban megválaszthatjuk, hogy a cella tartalma a cella tetejéhez (Fent), a cella aljához (Lent), közepére (Középre) vagy kizárva (Kizárva) igazodjon. A vízszintes elhelyezkedésnek még nagyobb a választéka: Normál (ahogy az Excel gondolja), Balra igazított, Jobbra igazított, Kitöltve (megnövelve a betűméretet, kitölti a kiválasztott részt), Sorkizárt (szóközöket beszúrva kitölti a kiválasztott részt).

Lábjegyzet: Ted Nelson a digitális média korszakának legeredetibb gondolkodója. Nelson azt szerette volna elérni, hogy az emberek által rögzített információk összekapcsolt számítógépek rendszerén keresztül mindenki számára elérhetőek, illetve saját információikkal kiegészíthetőek legyenek.

Ha a lábjegyzetet is elolvassuk (foglalkozásra és vizsgára ez rendszerint nem szükséges), több lehetőséget is láthatunk, mint a főszöveg által rengetegnek nevezett 7-8 változat. Lábjegyzetünk – mint látható – nyit a gépet működtető ember élményvilágának (rengeteg) lehetősége felé.

Ha megkedvelte a játékot, kedves Olvasó, jegyzetfüzetet vagy naplót állíthat össze olyan idézetekből, amelyekben egyes szaktudományok sőt, művészi alkotások, publicisztikai írások nyitva vannak egymás felé. (Választhat hangulatos címet is saját használatra: Nyitnikék pl.) Míg a gyűjteményt készíti, idézőmódja is változik. Az iskolázásban megszokott egyértelműségen túllépve a többértelmű megoldásokat idézi majd. Eközben sajátos *nyitóérzék* is kialakulhat Önben. Észre fogja venni az egyes szaktudományos művekben, és tankönyvekben az úgynevezett fehér kockákat, amelyeket saját információival és élményeivel tölthet ki a nyitás jegyében. (Ilyenkor gondoljon hálával és tisztelettel Ted Nelsonra is.) Ne fesszélyezze az, hogy a saját információk esetenként a költészet vagy a mesevilág felől érkeznek. A zárt, egyértelmű gondolkodás elégtelenségének jelzésére bármi alkalmas, ami a valóság többértelműségére, bonyolultságára mutat.

Ily módon nyithatja – ismét csak derűs hangulatban – alábbi példánkat a szimbolikus logika tárgyköréből:

„A közvetett következtetés szerkezete tehát a következő:

Minden ember halandó

Minden görög ember

Tehát minden görög halandó.”

Most már bátran leírhatja, kedves Olvasó, példaszövegünk után: HÁT AKKOR miért emlegetjük évszázadok óta a HALHATATLAN GÖRÖGÖKET?

Remélhetőleg kedvet kap a játék folytatásához is, és közben észreveszi majd, hogy Ön meg van mentve. Az egyértelmű (szaktudományos, illetve szakképzett) gondolkodás *nyitható*, ezért Önnek nem kell OKVETLENÜL Goriót apó szomorú sorsára jutnia. Azonban: vigyázat! Az „elegyértelműsödés” veszélye fennáll, attól függően, hogy Önt hogyan iskolázzák. Azaz: a *zárt* avagy a *nyitott* szaktudományos gondolkodás által tervezett iskolába iratkozik-e. (Fogalmazzunk másképp is: attól függően, hogy milyen fajta iskolázásba

egyezik bele. Idézzük itt asztali beszélgetésünkéből a kevésbé barátságos, ám célratörő szóváltást. „Hát birkák vagyunk mi? Persze, hogy azok, ha hagyják magukat terelni.”)

Ha az iskolában (főiskolán is!) *zárt* szaktudományos gondolkodás tervezi a szakképzést, akkor elpazarlódik:

Előadásokon, vizsgákon: a TÖBBÉRTELMŰSÉG.

Diplomamunkák értékelésekor: az INTERDISZCIPLINARITÁS.

Munkatársi kapcsolatokban: minden fajta HIERARCHIA konstruktív ÁTJÁRHATÓSÁGA.

Azaz: elpazarlódnak az ÁTMENETEK, mint a *nyitás* lehetőségei életben és tudományban. (Egy – nem egészen jóindulatú, ám szellemes – diákmondást követve: az iskola mindazon pontok mértani helye lesz, amelyek élettől és tudománytól egyenlő távolságra vannak.) Ily módon a leendő diplomás számára tudományból a továbblépés, életből a komplexitás pazarlódik el.

Koncentráljunk most az utóbbira, minthogy Főiskolánk az *életre nevel*, és a végzett szakemberek a jogalkalmazás különböző területein dolgoznak majd. Nézzük mivel találkozik diplomásunk az ügyintézésben (idézzük fel ismét Kollár Gyöngyvér és Kővári Ottó történetét.) Mit hoz be az ügyfél beadványával együtt a hivatalba? Próbáljunk felsorolást készíteni a lehető legjobb hatásfokkal, aláhúzva mindazt, amivel kapcsolatosan a zárt szaktudományos gondolkodás iskolája nem nyújt kompetenciát.

Az ügyfél természetesen és látszólag csupán beadványt hoz be. Ezzel együtt „elárulja” műveltségfokát, higiénés szokásait, öltözködési kultúráját. Továbbá családja etnikai szokásait, saját kielégült és kielégítetlen vágyaiból adódó hangoltságát, a hivatalba vezető úton szerzett élményeinek lenyomatát, életmódjából és öröklött tulajdonságaiból adódó egészségi állapotát, esetleg fertőző betegségét.

Mindezt konstruktívan, kell az ügyintézőnek kezelnie (naponta sokszoros ismétlődésben) ahhoz, hogy működőképes, jól szervezett területi (netán országos méretű) ügyintézés „termeljen”.

Ha diplomásunk csökkent kompetenciával lép munkába (úgy is mondhatjuk, hogy csupán egy-egy szaktudomány tájszólásában próbálja a fentebbi komplexitást értelmezni), pazarolni fog anélkül, hogy erről tudna. Az *önmagáról nem tudó pazarlás* pedig – különösen legújabb divatú diplomába öltözve – *magabiztosan terjeszthető tovább*. Ön már sorolja is, kedves Olvasó, az „áldozatokat”: a többértelműséget, interdiszciplinaritást, mindenféle hierarchia átjárhatóságát, az innováció és véleménynyilvánítás igényét (önmagunkban és másokban). Ekképp terjedhet tovább – esetleg hivatali tekintéllyel megerősítve – a CSÖKKENT KOMPETENCIA, azaz működésbe léphet a *halmozott kontraszelekció*, illetve halmozott pazarlás.

Diplomásunk ily módon a kontraszelekció áldozatából, annak önkéntesévé válhat. (Most már csak országos, sőt világméretben, továbbá különböző szakterületekre lebontva kell elképzelnünk a folyamatot.)

Adódik természetesen más lehetőség is – ha pazarlásparadoxonban gondolkodunk: *Az elpazarolt komplexitás valamilyen formában a zárt szakképzett gondolkodás iskolájában is megmarad*. Lapozzon vissza, kedves Olvasó, és örüljön a társalgási fejezet kritikus vagy groteszk félmondatainak, a tankönyvekben rejlő nyitott megjegyzéseknek, továbbá az idézett regényrészlet jó hatásfokának.

A NYITHATÓ EGYÉRTELMŰSÉG (más kifejezéssel *életre képesítő és életet leképező, azaz életképes iskolázás*) lehetőségei tehát Főiskolánkon is megvannak és a pazarlás folyamatából VISSZANYERHETŐK. „Csak” meg kell tanulni feltárni és használni őket – magának az iskolának. Ismét alapproblémánkhoz jutottunk vissza. Meg kell kérdeznünk újra: hol *tanulhat jó*

hatásfokkal maga az iskola? Az eddigiekből hipotézisre már telik: mindenből tanulhat, azaz bármely hétköznapi társalgásból vagy szaktudományból, illetve művészi alkotásból, ha megleli bennük és használni tudja a nyitott gondolkodás kezdeményeit.

Ön feltehetően innovatív elme, kedves Olvasó (és remélhetőleg a kontraszelekciót is elkerülte) ezért tovább kérdezhet. Vajon van-e *egyetlen* olyan diszciplína, amely az összes tudományt nyitni tudja egymás felé. (El ne felejtjük: az életszerűség kedvéért.) Igen, helyesen látja Ön, egy ilyen „tudomány” meggyorsíthatja a nyitott gondolkodás tanulását, amennyiben *sűríti és összehozza* a szaktudományokban (sőt a hétköznapi gondolkodásban és a művészetekben) fellelhető nyitáslehetőséget.

Ha Ön latinos műveltségű, kedves Olvasó, most ismét elmosolyodik. Ossa meg velünk derűjének okát: Ön rátalált a „concreco” szóra, amely *összehozást* jelent és egyben alapja a „magyar” *konkrét* szónak is.

Igaza van, most egy konkrét és konkretizáló tudományt keresünk. Megtalálta? Ha még nem, hadd segítsünk egy találós kérdéssel: Melyik az a diszciplína, amely valamikor magába foglalta a tudományok nagy részét – és összekapcsolhatóságukat (mint lehetőséget) szakosodásuk után is megtartotta?

Ön nagyszerűen válaszolt, kedves Olvasó: EZ A FILOZÓFIA.

Nézzük most, mit tehet a filozófia az iskolázásért.

Harmadik lehetőség:

A FILOZÓFIA MINT ALKALMAZOTT

Fejezetünk műfaja adva van, Kedves Olvasó: indítsunk filozófiakurzust. Közben ne feledkezzünk el könyvünk (és iskolánk) műfajáról sem, és szervezzük kurzusunkat a performance jegyében. Léptessük ki tananyagunkból Főiskolánk és Kollégiumunk hallgatóit, tanárait és hívjuk meg őket filozófiatanulásra a Pazarlás Iskolájába.

Természetesen ilyen esetben a felvételi beszélgetés elkerülhetetlen. A válogatás azoknak kedvez majd, akik pazarlásérzékenyek, kedvelik az átmeneteket – és nagyon magas szinten művelik saját szakterületüket. (Ez utóbbi a multi- és interdiszciplinaritás *hiányérzetét* jelentősen növeli.) Ha sikerült kiválasztanunk a jó hatásfokú munkához szükséges kislétszámú csoport tagjait, küldjük nekik személyre szóló meghívót. A meghívó mottójául idézzük közvéleménykutatásunk idevágó mondatát. „Filozófián edzett iskolatervezőkre volna szükség, azaz hivatásos iskolafilozófusokra.” Mottónk alapján a kurzus résztvevői számára világossá válik a tanulmányozandó filozófia „alkalmazottságának” iránya: iskolafilozófusokat képezünk.

A kurzus megkezdése előtt jó, ha tisztázunk néhány etikettproblémát – ezt majd a résztvevőkkel is beszéljük meg. A hagyományos „tanár” és „hallgató” viszony és elnevezés előfordulhat ugyan a kurzuson, de nem jellemző. Itt a

részvevők neve *gyakorló*, a kurzusvezető neve pedig *vezető* vagy *mester*. A mester megnevezés többféle célt szolgál: egyrészt jelzi, hogy kurzust csak az vezethet, aki szakmájának magas szinten birtokában van, másrészt azt jelöli, hogy a kurzusvezető „mesterember”, aki a lehető legapróbb lépésekre, fogásokra bontja le a megtanulandót. A kurzusvezető kézben tartja a munkafolyamatot, azaz minden pillanatban nyitni tudja egymás felé a filozófiai olvasmányanyagot, a résztvevők élményeit, szaktudását, érzelmi–hangulati megnyilvánulásait. Ez nem jelenti azt, hogy „leuralná” a tanulást: tudja hogyan kell háttérbe vonulni, ha olyan szakkérdés merül fel, amelyhez a gyakorlók jobban értenek.

Kezdjük a foglalkozást. Foglaljon helyet KÖRÜNKBEN, kedves Olvasó, *lazítson és figyeljen*, mit mond (tesz) a mester és hogyan reagálnak a gyakorlók.

A vezető dolga első lépésben a hangulatteremtés. A derűs tanuláshoz mindenekelőtt oldania kell a szakképzett körökben oly gyakori *filozofóbiát*.. (Tárgyi kellékként nem árt, ha tea, üdítő és sütemény van az asztalon.) A mester mosolyodjon el és mondjon néhány kellemes *közhelyet* („Az idén korán jött a tavasz; nagyszerű, már itt az első hó; szép napsugaras őszi van stb.). Ezután jegyezze meg, hogy filozófiakurzusunk nem a hagyományos vizsgacentrikus tanulás módjait követi, inkább sajátos *szimpozion*, azaz barátságos-tudományos beszélgetés. Fejezze ki elégedettségét a gyakorlók létszámával kapcsolatosan, s közben – mintegy futólag – említse meg, hogy a tizenkettes szám tanítványban egyenesen optimális még a Biblia szerint is.

Előfordulhat, hogy itt közbeszól valaki a gyakorlók közül, és felháborodik a profanizáláson. A vezető ne vitatkozzon vele hagyományos módon (nekem van igazam vagy neked), inkább hagyja megnyilvánulni a Bibliával kapcsolatos spontán megjegyzéseket többféle változatban. Valaki mosolyogva megjegyezheti, hogy nagy tömegnek csak *hegyibeszédet* lehet tartani, ami iskolában többnyire nem népszerű. Jó (azaz jó hatásfokú) megoldás, ha a diákhumor ilyesfajta megnyilatkozását a mester azonnal hasznosítja a

gondolkodás nyitása érdekében. Barátságos pillantást vetve a profanizáláson felháborodott gyakorlóra, jegyezze meg és jegyeztesse fel (esetleg mottóként a kurzusról készítendő jegyzetek élére): AZ EMBERISÉG NAGY ALKOTÁSAI ARRÁ VALÓK, HOGY ÉLJÜNK VELÜK. Ne várja meg, amíg valaki legyintve szól közbe: ez közhely, *közhelyekkel pedig nem megyünk semmire*. Maga a vezető tegye mindjárt hozzá, hogy ez ugyan közhely, de *a közhelyek is arra valók, hogy éljünk velük*.

Innen már csak egy lépést kell tenni annak megfogalmazásáig, hogy az ÉLETKÉPES (életet leképező és életre képesítő) tudásba sokminden belefér, a Biblia szövegétől a mindennapi közhelyekig, a szaktudományoktól a viccig és a reklámig. A mester ajánlja feljegyzésre (esetleg bátorító mosollyal, hogy eloszlassa a maradék közhelyiszonyt): AZ ÉLET MULTIDISZCIPLINÁRIS.

A következő lépést megfogalmazhatja maga a vezető, de teheti ezt egy elmés gyakorló is: *Eszerint legjobb hatásfokkal tanít élni az a diszciplína, amely nagyon sokféle tudást hoz össze és foglal magába.* (Zárójelben történjen utalás a „concreco – konkrét” szavak összefüggésére.)

Ezek után a gyakorlók okvetlenül jegyezzék fel: A KONKRÉT ÉS A KONKRETIZÁLÓ TUDÁS sűrítésére egyik legjobb hatásfokú eszköz a FILOZÓFIA.

Itt adódik alkalom annak megjegyzésére, hogy ez a filozófiakurzus az *élhető tudás* megismerése és gyakorlása. (Ha valaki halk nevetéssel elejti, hogy „eszerint van élnetetlen tudás is”, a vezető ne reagáljon hangosan, díjazza az ötletet mintegy zárójelben – és hasznosítsa később.)

Mielőtt túlságosan sok ötlet és közbeszólás röppenne fel, a mester fogja össze a figyelmet. Erre jó a hagyományosan iskolás egyértelműség. Fogalmazza meg a kurzus célját tételesen, pl. így:

A KURZUS CÉLJA: a különböző élet- és tudományterületek összehozása és nyitása egymás felé a filozófia segítségével.

A gyakorlók természetesen jegyezhetnek. Sőt! Reklámérzékeny résztvevők mutatósabb címeket is adhatnak. Például: ELVONTSÁGTÓL SZENVED? TANULJON FILOZÓFIÁT! Vagy: GYÓGYÍTTASSA FILOZOFÓBIÁJÁT! LÁTÓKÖRTÁGÍTÁS CSÚCSTECHNIKÁVAL! stb. (A legjobbakat ajánlatos megörökíteni, különösen akkor, ha a gyakorlók egyike megjegyzi: a reklám is arra való, hogy éljünk vele.)

Az életképes tudás és a filozófia összekapcsolásakor a mester spontán megjegyzésekre számíthat. „A filozófia olyan elvont.” „A filozófiai olvasmány nehéz (őszintébb megfogalmazásban: unalmas)”. „Ma már, a szaktudományok nagyon fejlettek, mi szükség van filozófiára.” „Kinek van ma már ideje arra, hogy filozófiával foglalkozzon.”

A kurzusvezető vegyen komolyan minden megnyilvánulást, de most még ne nyilatkozzon róluk. Kérje meg a közbeszólókat, hogy véleményüket írják le és figyeljék, hogy a tanulás folyamán hogyan változik.

Ha a résztvevők hagyományos, egyértelmű meghatározásokhoz ragaszkodnak (emlékeztetőül: határozza meg, indokolja meg, sorolja fel), a vezető KEZDETBEN tegyen engedményt, és írasson PONTOS vázlatot. Például így:

ÉLET, TUDOMÁNY, FILOZÓFIA

- 1. Az élet multidiszciplináris. Minden helyzetben emberek, tárgyak, viszonyok sokfélesége működik.*
- 2. Az életszerű gondolkodás összehozottságot feltételez (conresco – konkrét).*
- 3. A filozófia konkrétsága egy diszciplínában összehozott sokféle tudást jelent.*
- 4. Legkonkrétabb művek (a filozófián belül is) azok, amelyek egy adott műben nagyon sokféle tudást sűrítenek össze.*

A mester már itt okvetlenül oldja a vázlatpontok egyértelműségét többértelműségre utaló megjegyzésekkel. A második pontot kiemelve például jegyezze meg, hogy bizonyos fajta szocializáltság különösen alkalmassá teszi az embert a komplex (konkrét) gondolkodásra. Ilyen a természetközeli népek életmódja és a háztartási munka. Mindkettőben szemmel látható és érzékelhető az egymástól nagyon különböző dolgok összetartozása a mindennapi élet (megélhetés) érdekében. Ezért azok az embercsoportok, amelyek évszázadokon keresztül így szocializálódtak, mintegy szokásrendszerükben hordozzák egy konkrét (életképes) gondolkodás *lehetőségét*.

Csodálkozó tekinteteket látva a vezető menjen tovább: A fentiekből az is következhet, hogy az olyasfajta diszkrimináció, amely ezeket az ember- és népcsoportokat sújtja éppen az életképes gondolkodás lehetőségét nyomja el, azaz elpazarolja. Ha a *diszkriminátor* magát felsőbbrendűnek tartja, ráadásul groteszk, (veszélyes-nevetséges) módon vélekedik: primitív, azaz lehetőségpazarló, rossz hatásfokú gondolkodással bélyegez primitívnek más embereket.

Ennél a témánál most még nem érdemes hosszabban időzni, ám a kérdéseket és megjegyzéseket ajánlatos – a szokásos módon – feljegyeztetni azzal, hogy a témáról és megközelítési módjairól szó lesz még a továbbiakban.

Okvetlenül térjen ki a kurzusvezető a negyedik vázlatpontra is. (Ld.: Legkonkrétabb művek azok, amelyek a legtöbbféle tudást sűrítik össze) Itt jegyezze meg, hogy *az egy művön belül minél többfajta tudás* nemcsak konkrétságot, hanem jó hatásfokot (hétköznapi fogalmazásban: jó művet) is jelöl ebben a kurzusban. Ezen a ponton mondja ki a mester Platón nevét és „A lakoma” címet. Hangozzék el az eredeti cím is (utalással a belőle származó magyar szóra): Szümpozión. Történjen említés arról, hogy a szöveg amit olvasni fognak, fordítás. (Jeljen meg zárójelben a fordító, Telegdi Zsigmond neve is.) Jó, ha a vezető hangsúlyozza a tudatos pazarlást ebben a helyzetben, aláhúzva,

hogy itt most SAJNOS nincs módunk az eredeti mű olvasására, amit elmondunk majd, az a „magyar Platónra” vonatkozik.

Ismét közbeszólók jelentkezhetnek. Elhangozhat az, hogy miért kell *ma már* régi szerzőket olvasni, hol vagyunk *ma már* Platóntól, az ifjúság az új dolgokat kedveli stb. A mester okvetlenül reagáljon a „mamárságokra”. Kérdezze meg (kellő tapintattal, annak tudatában, hogy a magabiztos korlátoltság valójában sértődékeny), hogy a közbeszólók mit olvastak Platóntól. Ha a válasz az, hogy semmit, a vezető (barátságosan) jegyezze meg: Akkor Önöknek Platón újdonság lesz – lám, a régi is lehet új.

Az esetleg kitörő nevetést ne hagyja elhatalmasodni – ám néhány pillanatig élvezheti, ha a megszólítottak is nevetnek. Ha nem, a mester is maradjon komoly és jelölje meg a következő lépést: *akkor hát előre a múltba! Itt az ideje, hogy dramatizálva felolvassuk Platón szövegét!*

„A lakoma” kedvez az effajta feldolgozásnak, lévén asztali beszélgetés. A mester ossza ki a szerepeket, miután néhány szóval – ahol lehet „szakmai” hovatarozásuk szempontjából is – jellemezte a szereplőket. Bízva rá a csoport tagjaira, hogy ki akar a „narrátor” Apollodórosz lenni, és ki vállalja az emlékező – pletykálkodó Arisztodémosz, a szónok Phaidrosz, az író Pauszaniasz, az orvos Erüximachosz, a komédiáíró Arisztophanész, a költő Agathón és a fiatal (részeg) Alkibiadész szerepét. Ha Szókratész alakítására többen jelentkeznek, a vezető veheti ezt a filozófia iránti kedvező hangolódás jelének.

Akinek nem jut szerep, kapjon (a korábbi megjegyzésekből adódó) feladatot. Például figyelje meg, *hogyan értelmű vagy többértelmű Erósz figura és fogalom bontakozik-e ki a műből.* Mások próbálják követni, hogy milyen műfajú a szöveg: *hétköznapi társalgás, szakmai beszélgetés, filozófiai fejtegetés, netán utópisztikus elképzelés.*

Mielőtt az olvasás elkezdődne, a vezető – némi nyomatékkal – hívja fel a figyelmet arra, hogy nem egészen színházi típusú előadás következik. Félbe

fogja szakítani a felolvasást minden olyan esetben, amikor – explicit vagy implicit módon – NYITÁS műveletei adódnak a szövegben. Ilyenkor az implicit, rejtett változatokat „lefordítják” majd, és ezzel a nyitás módjait nyilvánvalóbbá teszik.

A felolvasás végén (miután a színészek a tapsot megköszönték) a vezető jegyeztesse fel a nyitás műveleteit. Az explicit változatoknál (ezek többnyire a szereplők egymáshoz intézett kérdései a szerelemről vagy másról) elég egy finom ceruzajelzés a könyv margóján, az implicit változatokat azonban írják ki explicit „fordításukkal” együtt. A fordítás kerüljön zárójelbe. Így:

Apollodórosz: Azt hiszem, nem vagyok járatlan abban, amiről érdeklődtök. (Ti akarjátok hallani a mondandómat és nem is bánjátok meg.)

Agathón – a szolgálkhoz: mindig azt szolgáljátok fel, amit akartok, ha nem ül a nyakatokon valaki. (Úgy parancsolok, mintha kérnék – feloldom a hierarchiát legalább szóban.)

Phaidrosz – az orvos Erüximachoszhoz: Én megszoktam, hogy hallgatok rád, különösen ha orvostudományról beszélsz, most pedig ha van eszük, a többiek is ezt teszik. (Nagyra tartom a tudásodat, ezért kérdezlek. Ezzel magamat is becsülöm, mert aki rád hallgat, az sem lehet akárki.)

Erüximachosz: Phaidrosznak igaza van, s most szeretnék neki baráti ajándékkal kedveskedni, egyúttal pedig alkalmasnak találom a pillanatot arra, hogy mi itt jelenlévők dicsérjük az istent. (Én örömmel teszek valamit azért, hogy ti is tegyetek.)

Erüximachosz – másutt: Pauszaniasz szépen indult neki a beszédnek, de nem fejezte be kielégítő módon, ezért szükségesnek látom, hogy én próbáljam befejezni. (Nem helyetted akarok beszélni, nem is ellened, hanem kiegészítve, amit mondtál.)

Arisztophanész: *Ez volna (...) az én beszédem Erószról (...). S mint már kértelek, ne gúnyold ki, hogy azt is meghallgathassuk, amit a többiek mondanak. (Ne pazaroljuk az időt egymás lehangolására. Inkább haladjunk.)*

Phaidrosz: *...Erósz dicséretével kell törődnöm és beszédnem mindegyikőöktől a beszédjét. Rójátok le mindketten az istennek, ami megilleti, azután beszélgethettek. (Az önként vállalt kötelesség is kötelesség, és nem egészen azonos a szórakozással.)*

Erüximaxosz: *Az előbbi (...) valóban jóstehetséggel mondtad, hogy Agathón szépen fog beszélni, de hogy te tanácstalan lennél, azt nem hiszem. (Ha te kisebbíted magad, én majd dicsérlek.)*

Szókratész – másutt: *Tekintsd ezt a beszédet, Phaidrosz, ha akarod, Erósz dicséretének, ha pedig nem, nevezd, ahogy jólesik. (Én ugyan megmondom, mit gondolj róla, de nem korlátozlak.)*

Alkibiadész: *Erősen részeg volt, nagy hangon kiabált, kérdezgette, hol van Agathón és követelte, vezessék Agathónhoz. (Állj a rendelkezésemre most rögtön, nem érdekel a véleményed!)*

Szókratész: *Az igazságot megengedem, sőt, parancsolom, hogy mondd el. (A megengedés és parancs összefér.)*

Agathón: *Inkább akárhova szívesen átülök, csak Szókratész mondjon rólam dicséretet. (A testi közelségnél időnként fontosabb a szellemi összekapcsolódás.)*

Ha – összevető módon – felolvasták az idézeteket és „fordításokat”, a vezető javasolja, hogy bontsák fel a zárójelet és írják egymás alá a nyitás műveleteit. Hívja fel a figyelmet közös sajátosságukra: ezek többnyire a TETTRE KÉSZTETÉS és SZÓÁTADÁS fordulatai.

Mielőtt a csoport tagjai visszanéznének a műveletekre, közbeszólásokra lehet számítani. Ha ezek nyitják a beszélgetést, érdemes kitérővel adózni nekik. Előfordulhat csodálkozás: érdekes, hogy ezen a nagyon régi lakomán tekintélyes

és megbecsült vendégként ott ül az orvos – Európa más országaiban pedig még a középkorban is lenézték az orvosi „mesterséget”. A felvetés gondolatsort indíthat el. Ha valaki olvasta Móricz Zsigmond – dokumentumértékű – elbeszélését az „Ebéd”-et, hozzáteheti: A középkorban? A XX. század elején Magyarországon úgy hal meg egy pásztoember, hogy nincs a faluban se orvos, se bába, de még egy javasasszony sem. Az urak csak azt sajnálják, hogy a pásztor balesete megzavarta a pompás, többfogásos ebédet. Az olvasottság elszabadulhat: Pásztoember és gazdái? Olvassák el Galgóczi Erzsébet visszaemlékezését saját gyerekkoráról a XX. sz. közepén. Az író – csecsemőkorában – fuldokolni kezdett valamiért, éppen ebédidőben. A család kitette a kocsiszínbe, hogy ne zavarja meg a vasárnapi ebédet. Az író szerencsére életben maradt!

Mielőtt túlságosan sokfelé ágazna a beszélgetés, a vezető javasoljon kutatást „Lakomák és ebédek” címmel. Hívja fel a figyelmet az evés és beszélgetés kapcsolatára a különböző szerzők által leírt lakomákon. Ajánljon fel hozzá sajátos – az explicit és implicit vonásokat egyaránt feltáró – *olvasástechnikai kurzust*. Ezután határozottan (de nem erőszakkal) térjen vissza Platón művéhez. Jó megoldás, ha magát a szöveget parafrázeálja. Például: *Most Platón olvasásával kell törődnöm és beszédnem mindenkitől a véleményét*. Ha a gyakorlók mosollyal fogadják a játékot – esetleg maguk is hasonló hangnemben válaszolnak – a mester irányítsa figyelmüket ismét az imént feljegyzett idézetekre és kiegészítésekre. Gyűjtsék össze és írják egymás alá a nyitás műveleteit. Így:

Ti akarjátok hallani a mondandómat és nem is bánjátok meg.

Úgy parancsolok, mintha kérnék – feloldom a hierarchiát legalább szóban.

Nagyra tartom a tudásodat,, ezért kérdezlek. Ezzel magamat is becsülöm, mert aki rád hallgat, az sem lehet akárki.

Én örömmel teszek valamit azért, hogy ti is tegyetek.

Nem helyetted akarok beszélni, nem is ellened, hanem kiegészítve amit elmondta.

Ne pazaroljuk az időt egymás lehangolására. Inkább haladjunk.

Az önként vállalt kötelesség is kötelesség és nem egészen azonos a szórakozással.

Ha te kisebbítet magad, majd én dicsérlek.

Állj a rendelkezéseimre most rögtön, nem érdekel a véleményed!

A megengedés és a parancs összefér.

A testi közelségnél időnként fontosabb a szellemi összekapcsolódás.

Ha a gyakorlók visszanéznek a gyűjteményre, azonnal észreveszik és – esetleg segítséggel – meg is fogalmazzák, mit és hogyan nyitnak a rejtett sajátosságokat felszínre hozó „fordítások”:

E műveletekben valójában (szóra és tetre készítő) *kommunikációs technika van*, többféle is. Az egyik fajta *udvarias odafordulás*, a másik *bárdolatlan parancsosztogatás*. A vezető ne féljen az ismétléstől, írasson ki példát mindkettőre az „eredeti” szövegből:

„Pauszaniasz szépen indult neki a beszédnek, de nem fejezte be kielégítően, ezért szükségesnek látom, hogy én próbáljam befejezni.”

„Alkibiadész erősen részeg volt, nagy hangon kiabált és követelte, hogy vezessék Agathónhoz.”

A mester itt kérdezze meg, hogy melyik fajta nyitásból van több a szövegben. Amikor azt a választ kapja, hogy az udvarias odafordulásból jegyezze meg: itt tartozunk köszönettel a fordítónak, Telegdi Zsigmondnak, amennyiben megmutatta, hogy a magyarban is megvan *a jó hatásfokú kommunikációs technika szókincse*. Ezek után térjen rá a hatásfokelemzésre. Nevezze a jó hatásfokú nyitás kommunikációs technikáját *kiegészítőnek*, az Alkibiadész-szerű parancsolgató nyitást pedig *behelyettesítőnek*. Mutassa be,

hogy *működik* mindkettő a hatások (hozzátehető: a pazarlás) szempontjából. A kiegészítő kommunikációs technika mintegy *átmenetet* teremt a kommunikálók között. Nem pazarolja el, sőt mozgósítja önállóságukat és így teremt közöset: véleményt, hangulatot, tudást. A behelyettesítő változatba nem fér bele (elpazarlódik) a másik ember önállósága – és az abból adódó sokféle lehetőség. (Amelyek – ha emlékszünk még a pazarlásparadoxonra – ettől még léteznek és hatnak.)

Ha van közbeszólás, a kurzusvezető hallgassa meg és finoman, ám határozottan vegye elejét minden olyan méltatlankodásnak, amely a közbeszólásokat pusztán elkalandozásnak, felesleges „időhúzásnak” tartja. (Ilyen vélemények a hagyományos tantervcentrikus iskolázás képviselőitől várhatók.) A mester értesse meg, hogy minden „beleszólás” értékes, mert azt jelzi, hogy a tanultak mennyire nőttek máris bele a gyakorlók saját élményanyagába. Most például valaki megjegyezheti: milyen érdekes, hogy a parancsolgató Alkibiadész testileg a leggyengébb, legerőtlenebb, részegségében úgy támogatják. Pedig többnyire azt szoktuk mondani, hogy aki parancsot osztogat, az *erős*.

Ha elhangzik ez az észrevétel, a vezető a közbeszólót *kiegészítve* fejtse ki – miért és hogyan erős a kiegészítő kommunikáció és gyenge a (többnyire erősnek látszó) behelyettesítő változat. Ehhez be kell mutatnia azt, hogy a kommunikációban, mint bármely emberi alkotásban és megnyilatkozásban, egy *mélyebb, implicit* vonás – úgynevezett *gondolkodástechnikai* sajátosság van. Jó, ha a mester (tekintettel a hagyományos iskolázáshoz szokott gyakorlókra) definícióval indítja a gondolkodástechnikai magyarázatot. A meghatározást le is írathatja: **A GONDOLKODÁSTECHNIKA AZ AZONOSSÁGOK ÉS KÜLÖNBÖZŐSÉGEK KEZELÉSÉNEK MÓDJA.**

Ezután okvetlenül jegyezze meg, hogy a definíció ebben a kurzusban nem a tudás lezárása, sokkal inkább kezdete (valójában „deorigináció”). Itt javasoljon

visszatekintést a kétféle kommunikáció példáira és egészen apró lépésekre bontva a problémát, addig kérdezzen, amíg a gyakorlók maguk mutatják be, *hogyan a kiegészítő kommunikáció a beszélgetők azonosságát és különbözőségét egyszerre látja, a behelyettesítő pedig szétdobja, szétválasztja.*

A mester itt emelje ki és írassa le: A kiegészítő kommunikációban az ÁTMENETEK gondolkodástechnikája rejlik, a behelyettesítőben pedig az EGYOLDALÚSÁGÉ. Az előbbi erős, jó hatásfokú konkretizáló gondolkodás – az utóbbi gyenge (kis hatásfokú, zárt, elvonatkoztató).

Itt reagáljon a vezető az iménti közbeszólásra: Platón a gondolkodástechnikát látvánnyá teszi, amikor a parancsosztogatást a testi elesettséggel és az elméleti bódultsággal szemlélhetően is összekapcsolja Alkibiadész alakjában.

A mester magyarázatát követően – remélhetőleg – kérdés hangzik majd el: És mi van akkor, ha *valóságban* a gyengébb gondolkodó fizikailag vagy hatalom szempontjából erősebb? Platón nem hagyja-e védtelenül olvasóját olyan helyzetekre nézve, amelyekben a gyenge hatásfokú, leegyszerűsítő gondolkodás *egyébként* az erő, sőt, az erőszak pozíciójában van?

A kurzusvezető köszönje meg a kérdést és emelje ki annak *életszerűségét*. Egyben kérje meg a kérdezőt, várjon a válaszra (és természetesen maga is gondolkodjon válaszlehetőségeken) addig, amíg a PARADOXONRÓL, mint gondolkodástechnikai műveletről nem esik szó. Ehhez előbb össze kell gyűjteni a paradoxon „alapanyagát”, azaz meg kell adni Platón művének gondolkodástechnikai összefoglalását. Most juthatnak szóhoz a türelmetlen várakozók: az olvasás kezdetén felvett megfigyelési szempontok gazdái. Jó, ha a szempontok – emlékeztetőül – ismét elhangzanak:

1. *Milyen műfajú A lakoma szövege: társasági beszélgetés, szakmai eszmecsere, filozófiai fejtegetés, netán utópisztikus elképzelés?*

2. *Milyen Erősz. figura és szerelemfogalom bontakozik ki a műből?*

Ajánlatos az összefoglalást írásban rögzíteni, belefoglalva a mű kommunikációs technikájából adódó gondolkodástechnikai tanulságokat is. Így:

A LAKOMA GONDOLKODÁSTECHNIKÁJA

1. *Domináns (mennyiségileg is többségben) az azonosságok és különbözőségek egyszerre látása: azaz az átmenetek gondolkodástechnikája. Jó hatások: sokféle lehetőség NYITÁSUK egymás felé.*

2. *A lehetőségek megjelenése.*

a) *MŰFAJI SOKFÉLELÉSÉG: A különböző műfajok (a műveletfajták) ÖSSZENYITÁSA:*

Társasági beszélgetés (asztali csevegés, Alkibiadész részeg kitárulkozása).

Szakmai eszmecsere (a beszélgetők saját szakterületüket nyitva egymás felé dicsérik a szerelem istenét).

Filozófiai fejtegetés (Szókratész adja meg a szerelem többértelmű, fogalmát, „beledolgozva és kiegészítve valamennyiük véleményét).

Utópisztikus elképzelés. A férfitársaságban – sőt, a férfiak egymás közötti szerelmét preferáló társaságban – „jelen van” egy elképzelt női alak: a bölcs Diotima. Ráadásul nem csupán jelen van, hanem ő Szókratész mestere és tanítója a szerelemről való elmélkedésben.

b) *ÉROSZ MINT FIGURA ÉS FOGALOM: A figura átmeneti, az emberi és isteni világot összekötő ún. daimón. A fogalom pedig multidiszciplináris, jó hatásfokú, amely egyesíti a szónoki, orvosi, költői stb. szerelemfogalmat a filozófia segítségével.*

(Alkibiadésznek ösztönszintű, kis hatásfokú szerelemfogalma van.)

A kurzusvezető itt emelje ki azt, hogy az Erósz-figura és a fogalom nem egészen azonos (azaz: azonos és nem azonos egyszerre). Hogy ez az összefüggés világos legyen, a gyakorlók keressenek idézeteket, amelyek a vázlat 2/b pontját Platon szavaival fejezik ki.

Feltehetően sokféle idézet elhangzik majd. A mester emelje ki azokat, amelyek Platón gondolkodásának magas hatásfokát (tematikus – explicit – sokféleségét és műveleti nyitottságát) mutatják. Ajánlatos feljegyeztetni néhány olyan idézetet, amely ebből a szempontból *sűrítmény* – azaz összehozó, konkretizáló. Ilyen az a részlet, amely mindössze néhány mondattal jelezni tudja a szerelemfogalom többértelműségét és az egyértelműségbe záródás veszélyét, mint *megnevezés-problémát*:

„Lényegében a jóra és boldogságra vágyakozás nem más, mint nagy és fondorlatos szerelem, de azokra, akik más úton fordulnak feléje, például a pénzszerzés, a testedzés, vagy a filozófia útján azokra nem mondjuk, hogy szerelmesek, azok azonban, akik Erósz egyik alakja után mennek, s arra törekednek, megkapják az egésznek a nevét: szerelem, szeretni, szerelmesek”...

Idézetgyűjtés közben kiderül, hogy a fogalom (itt: a szerelemfogalom) hatásfokát a rész és egész pusztá azonosításán kívül másfajta egyszerűsítés is fenyegeti: az azonosság és különbözőség pusztá szétválasztása egy sajátos „kétütemű” gondolkodásban. Érdemes feljegyezni azt a szöveget is, amelyben Platón mindjárt nyit is másfajta lehetőségek felé:

„Ne ragaszkodj tehát ahhoz, hogy ami nem szép, az mindenáron csúnya, és ami nem jó, az mindenáron rossz. Ugyanúgy Erószról is, ha magad elismered, hogy nem jó, nem szép, azért még ne hidd, hogy szükségképpen rút és gonosz – hanem valami a kettő között.”

A mester itt hívja fel a figyelmet, hogy az idézett szövegrész többszörösen átmenetet rejt: Egyrészt gondolkodástechnikából szemléltetésbe (ábrázolástechnikába), amennyiben a jó és rossz fogalmait túllépve megjelenik Erósz istenség figurája is. Továbbá azért, mert az idézett szöveg mintegy nyitva van (átmenetként fogható fel) egy szintetizáló részlet felé, *amely úgy fogja majd össze a fogalmat és figurát, hogy az átmenetben való gondolkodást mintegy egyetemes érvényűvé teszi.* A mester jegyezze meg, hogy ez a rész a mű

csúcspontja konkretizálás, sűrítés szempontjából – és gratuláljon gondolkodástechnikai érzékéhez annak, aki megtalálta. Miután a felfedező kellő ünneplésben részesült (lehet ez a kurzus nagy pillanata), jegyezzék fel az idézetet, esetleg bekeretezve:

- *Hát akkor micsoda Erósz? ... Halandó?*
 - *A legkevésbé sem.*
 - *Akkor mi?*
 - *Valami a halandó és halhatatlan között.*
 - *Micsoda hát, Diotima?*
 - *Hatalmas daimón, Szókratész, mert a daimónok mind az istenek és emberek között vannak.*
 - *És mire van hatalmuk? – kérdeztem én.*
 - *Ők adják hírül és közvetítik az isteneknek, ami az emberektől ered és az embereknek, ami az istenektől. Az emberektől az imákat, az istenektől pedig a parancsokat és intézkedéseket. S minthogy a kettő között vannak, kiegészítik mind a kettőt, sőt, ők teszik összefüggő egészzé a mindenséget.*

A mester ezután ismét összegezzem: Ebből a néhány mondatból láthatjuk, hogy a szerelem daimónja mint figura átmeneti lény, azaz *közvetítő*, mint fogalom pedig egymástól nagyon távoli dolgok (ég és föld, istenek és emberek) összekapcsolására alkalmas, azaz jó hatásfokú, nyitott. A gondolkodástechnikai művelet, amellyel Platón az információkat *figurává* és *fogalommá* rendezi, az azonosságok és különbségek sajátos „összehozása”, egyszerre látása. Ez a paradoxonkész gondolkodás, amellyel könnyű PARADOXONNÁ rendezni – és ezzel több lehetőség látására képessé tenni – tudásunkat.

Amikor a *közvetítő* Erósz figuráról beszél a mester – térjen ki az egyetemesség problémájára is. Jegyezze meg, hogy a munkamegosztáson alapuló (tehát bármely) társadalom akkor jó hatásfokú, ha tagjai tudják saját tudásukat egymás felé *közvetítésként* kezelni. Minthogy ez az összefüggés társadalmi értelemben egyetemes, vonatkozik ez a tanári és hivatalnoki munkára egyaránt. A vezető itt mosolyogva forduljon a – jogalkalmazó Főiskolánk

tanáraiból és „hallgatóiból” szerveződött – csoport felé és folytassa: a tanár élet, tudomány és „hallgatóság” között közvetít, a jogalkalmazó pedig a jogszabályok és társadalom mindennapi élete között. Ez teszi a tanárokat és „hallgatókat” különbözőségükben is azonossá, mondhatni sajátosan daimóni emberekké. Tehát, egymás és önmaguk meghatározásában akkor járnak el jó hatásokkal, ha PARADOXONOKBAN gondolkodnak. Ha a helyzet engedi, a mester finoman ironikus megjegyzést is tehet: Tanuljuk el tehát Platóntól a gondolkodás csúcstechnikáját, azaz mint azt már mondtuk, előre a múltba.

Innen feltehetően elindul a paradoxon-vadászat Platón szövegéből. A vezető hangolja is rá a csoportot az effajta olvasás örömeire. A szerelemparadoxon után újabbak is előkerülnek majd, köztük – ha szükséges, némi vezetői készlettel – Alkibiadész gyűlölködő vonzalma Szókratész iránt.

Itt térhet vissza a mester az Alkibiadész problémára: a részeg ifjú testi gyengeségére és gyenge hatásfokú (parancsosztogató) kommunikációs technikájára – végső soron gondolkodásmódjára. Idézzé fel a kérdést is: *És mi van akkor, ha a gyenge hatásfokú gondolkodó testi ereje birtokában van, netán (más helyzetben) hadsereggel rendelkezik?*

A paradoxonos gondolkodás működésének ismeretében – esetleg némi segítséggel – a csoport meg fogja fejteni a rejtélyt: Alkibiadész alakjában Platón egyszerűsít, sőt sematizál. A gyöngeséget minden szempontból gyöngeségnek ábrázolja. Ebben az esetben csak részben (Alkibiadész Szókratész iránti gyűlölködő szerelmében) tudja szemlélhetővé tenni a paradoxont, amelyet a mű csúcspontján figura és fogalom teljes egységében, egyetemes összefüggésben ragadott meg. Ne féljenek kimondani: Platón művében (sőt műveiben) is vannak gyengébb hatásfokú részletek. A mester itt jegyezze meg, hogy ha ezeket vesszük át, akkor Platón mintegy kontraszelektáljuk, azaz FÉLRETANULJUK.

Itt következzenek – az iskolafilozófusok képzése szempontjából nagyon fontos – KITÉRŐ A FÉLRETANULÁSRÓL.

A kitérő műfaját tekintve inkább előadás (természetesen, ha van mondanivalójuk, a gyakorlók itt is közbeszólhatnak). A mester definícióval kezd és paradoxonig jut. A definíció: a FÉLRETANULÁS nem egyszerűen félreértés, hanem valaminek (vagy valakinek) olyan nézőpontból történő következetes tanulmányozása, amelyből annak a pusztán leggyengébb hatásfokú (legkevesebb lehetőséget mutató) oldala látható. A félretanulás eszerint a lehetőségpazarlás egy (nagyon gyakori) változata. A mester éljen példákkal, előzetesen megjegyezve, hogy bármi és bárki félretanulható:

Ha például a Bibliából pusztán az alázatot és passzivitást tanuljuk meg, elpazaroljuk a tette készítés különböző lehetőségeit. (A mester itt csendes iróniával utalhat arra, hogy érdemes körülnézni a – Jézus Krisztus tanító és gyógyító tevékenységét tisztelő – keresztény államok között az iskolaügy és egészségügy presztízsét és állapotát illetően.)

Hasonlóképp lehet félretanulni tudományokat, egyesekben a világproblémák egyetemes megoldóképletét (a mester itt használhatja az „életelixír” szót is), másokban haszontalan szófecsérlést látva. Ez esetben elpazarlódik a multidiszciplinaritás lehetősége és szükségessége. Azaz: a tudás életszerűsége. (A vezető itt mosolyogjon rá arra a gyakorlóra, aki az „élhetetlen tudás” kifejezést használta a kurzus kezdetén.)

A vezetőtől függ, hogy mikor hagyja *félbe* a példák sorát további kutatásra bízva a gyakorlókat. Ezt valójában bármikor megteheti – a példák sora végtelen – mindenesetre ajánlatos még említést tennie arról, hogy magunkat is félretanulhatjuk. Ilyenkor az ember önmagát egyetlen (nem a legjobb hatásfokú) tulajdonságával azonosítja és csakis azonosítja. Például: Én csak egy hajléktalan vagyok, tehát kisebrendű vagyok másoknál. (Elpazarlódik: vannak intelligens, sőt zseniális hajléktalanok is.) Vagy: Én diplomás ember vagyok, tehát nem vagyok akárki. (Elpazarlódik: lehet, hogy a képzés érintetlenül hagyta zárt, egyoldalú gondolkodástechnikámat, ám én erről nem tudok.) A pusztá

azonosítás műveletére utalva a vezető megmutathatja, hogy a félretanulás mögött nemcsak nézőpont, hanem gondolkodástechnika (az azonosságok és különbségek szétválasztása) van. Itt történhet annak kiemelése, hogy a félretanulás feltehetően szoros kapcsolatban van mindenfajta zárt, egyoldalú, elvont gondolkodásmóddal – ebben rejlik a paradoxona. Az t.i., *hogy a félretanulás is tanulás, sőt, az így szerzett tudás – egyértelműsége miatt – egy ideig rendkívül magabiztosnak, életrevalónak tűnik. Sokkal magabiztosabbnak, mint a paradoxoncentrikus tanulás és tudás, amely kérdésekkel, feltételezésekkel operál, és ezért bizonytalannak látszik.*

Itt teheti a mester magától értetődővé azt, hogy a félretanulásra is lehet iskolázást szervezni. Az ilyen iskola alacsony hatásfoka csak idő múltával mutatkozik meg. Akkor, amikor az elpazarolt lehetőségek életet károsító módon megmaradnak (tanárok és tanulók túlterheltsége, zaklatott iskolai légkör, hatalmi harcok és kisebbségi komplexusok). Ráadásul nem mindjárt válik világossá (explicitté), hogy az iskolázás gyenge hatásfoka a félretanulásnak és a gondolkodás technikájának köszönhető. A feltáráshoz fontos, hogy az iskolatervező tudjon „implicitet olvasni” és az így adódó tanulságokat összeépítse egy jó hatásfokú iskolafilozófia gondolkodástechnikájával.

Előadását (és egyben a kurzust) zárja a mester azzal, hogy a jó hatásfokú gondolkodástechnikát főképpen a filozófiától, mint konkrét és konkretizáló diszciplínától kaphatjuk meg.

Mínt hogy a gyakorlók – feltehetően – paradoxonbaráttá váltak, nem fogják zokon venni, ha a mester záráskor is nyit: Újabb kurzusokat ajánl, amelyek Platón után más filozófusok munkáin is gyakoroltatják a nyitott-nyitó gondolkodás műveleteit. Legjobb, ha tájékoztatásul kiadványt oszt szét, afféle programfüzetet, amely ízelítőt ad – paradoxonkész idézetek sorával – az egyes filozófusoktól tanulható jó hatásfokú gondolkodástechnikai műveletekből. A könnyebb megjegyezhetőség kedvéért jó, ha az egyes műveleteknek neve van.

Például: A SZÁMSZERŰSÉG ELÉGTELENSÉGE Arisztotelésznél: „Ha például a tíz sok, a kettő meg kevés, akkor tárgyi szempontból a hat a közép, mert ugyanannyival nagyobb az egyiknél, amennyivel kisebb a másiknál: ez a számtani viszony szerint való közép. Önmagunkhoz viszonyítva azonban nem így kell vennünk a dolgot: mert, ha például valakinek tíz font ennivaló sok, kettő meg kevés, ezért a testnevelő nem okvetlenül hat fontot fog neki rendelni (...) Így hát (...) a hozzáértő ember a közepet keresi, s ezt választja, de persze nem éppen a kérdéses dolognak pontosan vett közepét, hanem a magunkhoz viszonyított közepet.”

A KONTRASZTOS STÍLUS Martin Luthernál: „A (juristák) szart sem tudnak arról, igazgatni, kormányozni hogyan kell Isten országában.”

A KÍSÉRLETBEN GONDOLKODÁS Kantnál: „(Az embernek) szabadnak kell lennie, hogy erőit a szabadságban célszerűen használhassa. Az első kísérletek mindenesetre nyersék és közönségesek lesznek, terhesebb és veszélyesebb állapotokkal fognak járni, mint amikor az ember még mások parancsa, de egyben azok gondoskodása alatt állt, de hát az észre sehogy másképpen, csak saját kísérletekkel lehet megérni, s az embereknek szabadságában kell álljon e kísérletek megtétele.”

AZ ELVONT ÉS KONKRÉT KIEGÉSZÍTŐ KEZELÉSE Marxnál. „(...) a legáltalánosabb elvonatkoztatások egyáltalában csak a leggazdagabb konkrét fejlődés mellett jönnek létre, ahol egy valami úgy jelenik meg, mint sok dologban közös, mindenben közös”

A MÁSFAJTA LÉTEZŐ Heideggernél. „Csak azért van a semmi, mivel van a nem, azaz a tagadás? Vagy fordítva van? A tagadás és a nem csak azért létezik, mert van a semmi? Azt állítjuk, a semmi eredendőbb, mint a nem és a tagadás (..)”

Remélhetőleg Ön is választ majd a kurzusok közül kedves Olvasó – ha jól érezte (és értette) magát Platón olvasásakor. Most – feltehetően – alig várja, hogy a tanult (paradoxonos) gondolkodástechnikát könyvünk korábbi részletein, valamint más információin kipróbálja. Ez ajánlatos is, mielőtt a filozófiatanulást folytatná, ugyanis (mint látni fogja) ez a gondolkodástechnika új oldaláról mutatja meg eddigi ismereteit. Azt is mondhatnánk, hogy a paradoxonos gondolkodástechnikába mintegy *bele van programozva az innováció*.

Sokféle területen kutathat és alkothat:

„Nyelvészkedhet” például és létrehozhat szóösszetételeket az átmenetiség kifejezésére, amelyekben egy dolog vagy személy önmagával azonosnak és különbözőnek nevezhető egyszerre. *Pl.: diplomás barbár, városi (sőt fővárosi!) provincializmus, kolduslovag, internetcenzúra, bizniszkuli, megalázó népszerűség, parlamentálhigiéné.*

Gyűjthet paradoxonbarát vicceket, aforizmákat: Pl: Nálunk kevés dolgot szabad, de azt aztán kötelező. Vagy: Nálunk az alulról jövő kezdeményezést rendszerint felülről rendelik el stb.

A félretanulás tanulmányozásának lehetőségei szinte kimeríthetetlenek. Ha a filozófia területén marad, köteteket írhat arról, hogy tanulták félre egyes középkori szerzők Arisztotelészt, a vulgármarxizmus Marxot, bálványozói Heideggert. (És, természetesen, hogyan jelentkezett e gondolkodók – és mások – teljes elvetése szintén a félretanulás jegyében.) Vizsgálhatja azt is, hogy kik és hogyan tanulták félre magát a filozófiát (Ld. „A filozófia olyan elvont.” A félretanulás-problémát kiterjesztheti a szaktudományos képzés és politikai törekvések vizsgálatára. Ez utóbbinál kitérhet arra, hogyan válhat a félretanult demokrácia a dilettantizmus diktatúrájává. (Példáért visszanyúlhat akár a messzi történelmi múltba: Szókratészt és Jézus Krisztust egyaránt a demokrácia játékszabályainak betartásával ítélték halálra.)

Ha a szintetizáló (ld ismét: konkrét) diszciplínákhoz vonzódik inkább, foglalkozhat mélyebben és részletesebben a paradoxonbarát gondolkodástechnikával. Alkothat ily módon többértelmű fogalmakat. Ha például a pazarlás fogalmát többértelműsíti – könyvünk (és iskolánk) ehhez már az eddigiekben sokoldalú anyagot nyújt – mindig szemlélhetően mutassa meg a pazarlás különböző módjaiban a közöset: az elpazarolt dolgok megmaradásának változatait. A platóni csúcstechnológiát alkalmazva többértelmű pazarlásfogalmát *figurával* építheti össze. Kereshet (vagy alkothat) ilyeneket. Korábbi vizsgálódásunkból kínálkozik Balzac Goriot apó-jának egyik szereplője, az élelmes, ám mérsékelt eszes Voquer-né alakjában. Figurája egyesíti a félretanulást, az egyoldalú „ítélkező” gondolkodást, és a magát tévedhetetlennek tartó magabiztos korlátozottságot: *„Arra a szegény Vautrin úrra csak ráfogták, hogy fegyenc. Egy ilyen vidám ember, aki havonta tizenöt frank árú kávépuncsot ivott, és sohasem volt hátralékban a labbérrel.”*

Ha megtetszett a gyakorlat, kedves Olvasó, keresse Voquer-né alakváltozatait (vigyázat, implicit olvasás szükséges) saját környezetében. Derűs pillanatokot szerezhet magának, ha felfedezi a jámbor panziósnét akadémikusi, politikusi, szülői, munkatársi sőt, női és férfiúi változatban.

Kellő gyakorlás után térjen vissza, kedves Olvasó, fejezetünk eredeti kérdéséhez: *mit adhat a filozófia az iskolatervezésnek.* A „nyelvészkedés”, a vicckutatás, a félretanulás vizsgálata, a többértelmű fogalmak alkotása, „a fogalom és figura” játék megmutatja Önnek a választ: a *filozófia (ha jó hatásfokkal olvassuk) elsősorban gondolkodástechnikai műveleteket adhat.* Ezek a műveletek (ha jó hatásfokkal használjuk), sok lehetőséget összehoznak, megmutatva az átmeneteket, mint a *meglévőből adódó változások lehetőségeit.*

Azt is mondhatjuk, hogy a filozófián edzett iskolatervező „átmenetérzékeny” lesz, és sajátos nézőpontot kap. Ha ebből a nézőpontból most újra átlapozzuk könyvünket, minduntalan előtűnnek tananyagunkban

(emlékeztetőül: jogalkalmazásra képző Főiskolánk és Kollégiumunk) a jó hatásfokú iskolázás *kezdeményei*. Olyannyira, hogy az elpazarolt, ám különféle módon megmaradó lehetőségekből akár meg is tervezhetjük jó hatásfokú Főiskolánk és Kollégiumunk működését.

Ön most nyilván megkérdezi, kedves Olvasó: nem lesz-e ebből utópia? De igen. *Azonban: az utópia is arra való, hogy éljünk vele.*

Negyedik lehetőség:

MIRE JÓ AZ UTÓPIA?

Semmire – mondhatják az utópisztikus gondolkodás *ellenfelei*. Mondják is. Emlékezzünk a közvéleménykutatásra: „Ne dédelgessünk utópiákat, az ábrándozás haszontalan dolog, eltereli az ember figyelmét a valóságról.”

A vélemény imponálóan magabiztos és valóságcentrikus – explicite legalábbis, azaz láthatólag. Lehetséges azonban, hogy csupán *látszólag*. Érdeemes implicité is elolvasnunk, hogy határfokáról (lehetőségérzékenységről) többet megtudjunk.

Az implicit olvasás esetünkben – előző fejezetünk birtokában – gondolkodástechnikai vizsgálódást jelent, más szóval, az azonosságok és különbözőségek pusztá szétválasztásának, illetve egyszerre látásának tanulmányozását. Eszerint idézett vélekedőnk mindenekelőtt szétválasztja (és pusztán szétválasztja) az utópiát és a valóságot, miközben az utópisztikus gondolkodást azonosítja (és csupán azonosítja) az ábrándozással. Emellett saját véleményét *átmenetek nélkül* elhatárolja (azaz csupán megkülönbözteti) mindenfajta utópiától.

A vélekedésben tehát az azonosságok és különbözőségek *szétválasztása* dominál. Az effajta gondolkodástechnika (lásd ismét az előző fejezetet) kis hatásfokú, letehetőspazarló. Mit pazarol vélekedőnk? Magabiztos kijelentésébe *nem fér bele* az a (majdnem szemléltető) tény, hogy az utópia is létező, tehát valamiképpen valóságos. Ha Ön, kedves Olvasó, most a heideggeri *másfajta létezőre* asszociál, termékeny összevetésre talált. Ha óhajtja, fejtse ki részletesebben. Így megmutatkozik majd, hogy a másfajta létezőkkel *azonos* utópia miben *különbözik* tőlük mégis. Abban tudniillik, hogy *az átmeneteket* nem mutatja meg, mert eleve kifejlettnek gondolja el mindazt, ami egyelőre csupán kezdeményeiben (hiányérzetek, elpazarolt lehetőségek formájában)létezik. Az utópisztikus gondolkodás tehát elpazarolja az *átmenetek lépéseit*, azaz nem tudja megmutatni, miképpen lesz jövő a jelenből *fokozatosan*.

Ön, kedves Olvasó, máris *összevetette* az utópisztikus gondolkodás technikáját az „ellenutópistáéval” és mosolyog. Igaza van. Mindkét gondolkodás elpazarolja az átmeneteket, ezért különbözőségük *látszólagos: LÉNYEGÜKBEN* azonosak, vagyis a változások levezethetőségének kezelésében. Valóban lényeges, azaz *életképességet érintő*, ez az azonosság: az utópista és ellenutópista egyaránt figyelmen kívül hagy létező – és ható – összefüggéseket. Megtalálva az utópiák ellenfeleinek *paradoxonát*, nem csodálkoznánk, ha az ellenutópistában ráadásul csalódott utópistát fedezhetnénk fel. Kiderülhet ugyanis, hogy vélekedőnk megpróbált már utópisztikus elképzeléseket *behelyettesíteni* aktuális viszonyainkba. A művelet nem sikerülhetett, mert a meglévő dolgok nem hajlandók *átmenet nélkül* újjá alakulni, sőt, esetleg magukhoz hasonítják az elképzelt – esetleg elrendelt – változásokat. Ellenutópistánk a csalódások elől később zárt, egyoldalú elutasításba menekül, nem véve tudomást saját gondolkodásának paradoxonáról, sőt groteszk vonásairól. (Önnek is eszébe jut a bohóctréfa, kedves Olvasó? A bohóc eldobja cipőjét, mert az nem használható – kalapnak.)

Megmarad persze a kérdés: mire használható hát az utópia?

Mielőtt a választ eljátszanánk (performance!) fogalmazzuk meg hipotézis formájában: AZ UTÓPIA feltehetően JÓL (jó hatásfokkal) HASZNÁLHATÓ HATÁSFOKMÉRÉSRE, minthogy kifejlettnek ábrázolja mindazt, ami a mindenkori jelenben csupán KEZDEMÉNYEK és HIÁNYÉRZETEK formájában létezik, netán pazarlódik. Ezért – ha az utópiát nem akarjuk mindenáron megvalósítani vagy eldobni – segítségével kimutatható, hogy HOL TARTUNK JELENLEG SAJÁT LEHETŐSÉGEINKHEZ KÉPEST.

Ezek után magától értetődik, hogy fejezetünkben iskolautópiát fogunk konstruálni Főiskolánk és Kollégiumunk virtuális képét megrajzolva. Anyagot bőségesen gyűjthetünk korábbi fejezeteinkből, amennyiben sokféle kezdemény (és kezdetlegesség), szakmai-pedagógiai elégtelenség és hiányérzet áll rendelkezésünkre. Fantáziánk elszabadulhat, hiszen itt nem korlátoz bennünket az azonnali megvalósítás kényszere. Célunk a legnagyobb hatásfok elérése és bemutatása, nézőpontunk ezért KOMPETOKRATA.

Időzzünk néhány pillanatig ennél az új szónál és fogalomnál. Mielőtt működésben figyelhetnénk meg, célszerű meghatározunk: *KOMPETOKRATA minden olyan intézmény és emberi viszony, amely a hozzáértés uralmára épül.* Az egyértelmű meghatározásból – híven paradoxonos gondolkodás-technikánkhoz – számunkra többértelműség fakad. A „hozzaértés” fogalmát többértelmű módon használjuk majd.

Élünk a hétköznapi józan ész szerinti kompetencia fogalommal (hányféle hozzáértés létezik, miről ismerhető meg első látásra). Használjuk a különféle szaktudományos „hozzaértés” fogalmakat (mit mond róla a pszichológia, szociológia, politikatudomány stb. – és mit mondanak ezek a tudományok egymásnak).

Eljutunk a hozzáértés paradoxonához (minél jobban járatos valaki egy szűk szakterületen, annál inkább nyitható tágabb összefüggések felé). És

természetesen elképzeljük a fogalom működését utópisztikus felfokozottságban (részletes, tagolt szaktudás nyitása nagyon tágas összefüggések felé).

Nézőpontunk megjelölése után már „csak” a műfajválasztás van hátra. Emlékezzünk ismét a közvéleménykutatásra: „Az iskola elsősorban az emberi kapcsolatok színtere. Az iskolakoncepció lehetőleg ezek fejlesztését tervezze – tárgyi feltételekkel a háttérben”. Ha tehát jó hatásfokú iskolautópiát szándékozunk konstruálni, ún. humán utópiára van szükségünk, amelyben emberek élnek és mozognak a kompetekrácia légkörében. Ehhez kompetencia-fogalmunkat *figurával* kell összeépítenünk. Tanuljunk Platontól és figuránk legyen *közvetítő* (még hozzá utópisztikusan sokféle terület között). Emellett jelenjen meg olyan módon, hogy *sűrítve* szemlélhessük munkáját, érzelmeit, képzettségét, gondolatait, és főként iskolakoncepcióját.

Megtalálta a figurát kedves Olvasó? Ön is az iskolavezetőre gondolt? Helyes, egyetértünk. Legyen a figura Főiskolánk és Kollégiumunk vezetője – nevezzük Elöljárónak. Ezek után könnyen megtaláljuk a műfajt is: *Elöljárónk naplójára van szükségünk*. Ön persze fantáziadús címet is adhat utópisztikus naplónknak, sőt, azt is kiszínezheti, hogyan jutottunk hozzá. (Például: ipari kémektől, akik elrabolták, hogy megtudják a legszínvonalasabb Főiskola és Kollégium működésének titkát. Vagy: maga az Elöljáró hagyta nyitva látható helyen, hogy bizonyos dolgokról a kollégáit tapintatosan tájékoztassa stb.)

Kezdjük most a Naplót olvasni (és írni) együtt. A napokat – amint illik – jelöljük számozással, az évszám helyét azonban hagyjuk szabadon a kitöltés lehetőségét fenntartva. (Írhatnánk 3000-et, 4715-öt, vagy akár 5000-et aszerint, hogy az alábbi állapotok mikorra látszanak hihetőnek.)

Tehát: VIGYÁZAT, INNENTŐL MÁR UTÓPIA!!!

... **szeptember 4.** *Örömnapp!!! Megkaptam a kinevezést, mától a Főiskola és Kollégium Elöljárója vagyok. Hivatalosan nagy kezdőbetűvel írják, örömben én is így. A régi időkben főigazgató volt a neve, azután rájöttek,*

hogy igazgatni még csak lehet egy intézményt, de főigazgatni? Az értelmetlen cím és rang helyét így vette át az „Elöljáró” elnevezés, aminek értelme is van, meg kötelez is: lehetőleg mindenben a legkiválóbb lenni. Ugyanígy változott a tanulók elnevezése, hallgatókból jelöltek lettek. Magától értetődik, hogy pusztán hallgatással nem sokra megyünk egy iskolában, a jelöltség viszont jövőbe mutat. Ennyit a nevekről.

Ezzel a kinevezéssel legfőbb vágyam teljesült – ahogy a szappanoperákban mondták valamikor. Sokat tanultam, amíg idáig jutottam: Iskolatervezésből doktoráltam, (ez elsősorban a szaktudományokat egymás felé nyitó iskolakoncepciók szerkesztését jelenti) ezen kívül, természetesen szaktudományos egyetemi diplomáim is vannak (jogból, pszichológiából, politológiából). Öt nyelven írok és beszélek, ismerem egy afrikai – mandinka - nyelv néhány törzsi változatát. Ez a hobbim. Beszélem a romát két nyelvjárásban. Magától értetődik, hogy elvégeztem a Főiskolát (és ismerem a Kollégium életét), amelyet vezetni fogok. Ez az alkalmazotti minimum. Szeretném folytatni az önképzést, egyébként kötelező is, ha a státusomban akarok maradni. El akarom érni a Tanácsadói Kompetencia Fokozatot. Ehhez háromévenként – kilenc éven át – különböző vizsgákat kell tenni az Életképes Tudás Bizottsága előtt, többek között gondolkodástechnikából. Ha elértem a Tanácsadói Fokozatot, és kérelmet adok be, felvesznek a Kompetokrata Pártba. Most éppen ez a párt van kormányon. A másik kettő, a Tájszólás Párt és az Internet Párt jelenleg kiegészítőként politizál – ezt hívták ellenzéknek az ősidőkben. A Főiskolán első dolgom az lesz, hogy megszervezem a Kompetensek Tanácsát, amely a munkámat segíteni fogja.

... szeptember 5. Összeírtam azokat a munkatársakat – különböző munkakörökből – akik képesek saját területüket tágabb összefüggésben látni (szakszóval: nyitni egymás felé). Amíg a Főiskolát végeztem, bőséges tapasztalatot szereztem ezen a téren.

Listámra kerültek a következők:

Ruhatáros: aki vizsgaidőszakban kiírta, hogy „minden kedves jelöltnek sikeres vizsgát kívánok”.

Takarító: aki tud nevetni az egyik tanszékvezető által kiplakátolt pedagógiai melléfogáson. (Megjegyzem, a „jelöltek csak munkaidőben zavarjanak”-féle szellemesség már rég lekerült a hirdetőtábláról.)

Portás: akinek bántotta a szemét a jelölteket diszkrimináló tiltó tábla.

Műszaki dolgozó: aki tud „lefelé fölnézni”, érzékelve, hogy a földszint néha színvonalasabban dolgozik, mint az irányító ötödik emelet. (Sőt, sajátos groteszk humora van a helyzethez, amennyiben megfordítaná az épületet.)

Könyvtáros: aki figyelemmel kíséri azt is, hogy a tanárok mit és hogyan (!) olvasnak.

Jelölt: aki tudja, hogy ha egy fiatal szellemileg friss, azt is megérti, amit az idősebbek mondanak. (Ráadásul jó stílusban fejezi ki a véleményét.)

Tanár: aki Herdárium összeállítását javasolja.

Egy másik tanár: aki az országban élő kisebbségek nyelvét is tanítaná.

Egy harmadik tanár: aki meglátja a pedagógiai problémát a diákcsínyekben, és nem áll meg a büntetésnél.

Kell még tanácskozási joggal néhány **szomszéd** is, hogy Főiskolánk és Kollégiumunk életmódját a lakossággal összehangoljuk.

Holnap összehívom a kiválasztottakat, ismertetem a feltételeket, és hivatalosan is felkérem munkára azt, aki vállalja.

(Komoly aggályaim is vannak. Hallottam asztali beszélgetésben az egyik tanár megjegyzését: „Jó hely ez a Főiskola, csak jelöltek ne lennének benne.” Lehet, hogy ez csak vicc – megjegyzem, elég lapos. Beszélgetni fogok a kollégával, és ha úgy látom, hogy megállt ezen a szinten, meg fogunk tőle válni. Úgy tudom, szűkebb szakterületén jónevű szakember, meg fog élni. Lehet, hogy az iskolai munkára alkalmatlan. Megvizsgálom.)

... szeptember 6. *Ma találkoztam a Kompetensek Tanácsának leendő tagjaival. Ismertettem a feltételeket: A Főiskolát – ez volt a munkába lépés feltétele – már mindannyian elvégezték korábban. Most egy tanulmányt kell írniuk: Saját munkaterületem helye a jelöltek képzésében. (Természetesen a megíráshoz konzultációt biztosítanak a megfelelő tanár kollégák.) Ezzel együtt valamennyiüknek valamiféle – nem okvetlenül egyetemi szintű – pedagógiai képzettséget kell szerezniük. (Az iskolában mindenki nevel!) A pedagógiai képzés nem kötelező a szomszédok két képviselőjére nézve.*

A Kompetensek Tanácsának tagjai bármikor mozgósíthatók (ismét kivétel a két szomszéd) napszakra, szabadságra való tekintet nélkül. Honoráriumuk a Főiskolán megállapított legmagasabb fizetés háromszorosa. Így is jelezzük munkájuk fontosságát. A szomszédok képviselői egy tanévben egyszer nagyobb összegű tiszteletdíjat kapnak. A Kompetensek Tanácsának tagjai jelvényt viselnek (tervezéséről később gondoskodni!), a Főiskola és Kollégium ügyeiben bárhol és bármikor megszólíthatók.

Öröömre szolgált, hogy a megbízást mindenki elfogadta. (Sőt, egy kis büszkeséget is felfedezni véltem az arcokon, a két szomszéd pedig önként felajánlotta a pedagógiai önképzést és a megszólíthatóságot.) A hivatalos megbeszélés után kötetlen, ám konstruktív beszélgetés kezdődött a tanszékvezető professzor, a jelöltek és persze a ruhatáros és takarító között a Főiskola és Kollégium mindennapi életéről.

... szeptember 6-7. *Pihenőnap. Délelőtt kirándulás barátokkal. Délután úgynevezett vegyeskoncert. Különböző műfajú és stílusú zenék együtt a kozmorap-tól Bachig. (Az utókornak: a kozmorap az úrhajósok által hallott kozmikus zörejeket dolgozza fel erősen ritmikus zenévé.) Jó találmány az új hangszűrős fejhallgató: mindenki maga-magának szabályozhatja vele a hangerőt, tetszés szerint.*

Este elővettem kedvenc Balzacomat, a Goriot apót. Így franciául még jobb, bár a magyar fordítás sem rossz.

Sokszor olvastam már a könyvet, most viszont az egyik jelölt kedvéért vettem elő. Az illető Előzetest adott be nagyon figyelemreméltó címmel. (Dolgozat-előzetest, afféle rezümét bárki, bármikor, bármelyik kollégához beadhat, azt kell megjelölnie csupán, melyik évfolyam melyik félévéhez kér érdemjegyet a megírt dolgozat alapján. A kifejtő munkának ugyanis multidiszciplinárisnak kell lennie.)

*A leendő dolgozat címe **Előítéletek hivatalnokokról Balzac előadásában.** A jelölt – úgy látom – számítógépen óhajt dolgozni hipertext formájában. Ahogy a beadott előzetesből kitűnik, az olvasónak úgy kell majd „ugrálnia” a hipertext szerint, hogy megmutatkozzék: hogyan adódik össze a kezdetleges (lehetőségpazarló) gondolkodás és előítéletalkotás egy szökött fegyenc figurájában Balzacnál. Amint látom, az Előzetes jellemző idézetet is közöl az előítéletes gondolkodás szemléltetésére. A szökött fegyenc így beszél a hivatalnokokról: „Ennek az alsóbbrendű fajzatnak egyik gyarlósága és korlátoltságáról tanúskodó jellemvonása, hogy önkéntelenül és ösztönösen hajbókol a minisztérium élén uralkodó nagymogul előtt.”*

Jelöltünk jól választott idézetet: egyszerre sikerült megvilágítania vele, hogy Balzac miféle előítéletekkel és miféle hivatalnokokkal találkozhatott azokban a régi időkben...

Most látom csak, milyen hosszan foglalkoztam ezzel a vázlattal. Személyesen is érdekel a probléma, és az életre iskolázás szempontjából is nagyon fontos, hogy a jelöltek saját szakterületüket térben és időben minél tágabb összefüggésben lássák. Nagyon örülök, hogy jelöltünk témáját a Multidiszciplináris Olvasóbizottság (ezt valamikor vizsgabizottságnak hívták) elfogadta.

El ne felejtsem (megvizsgálni, intézkedni!), vannak még olyan tanszékek, amelyek nem tudnak mit kezdeni a jelöltek által hozott témákkal. Ragaszkodnak ahhoz, hogy a tanszék írjon ki témákat a diplomadolgozathoz. A jelöltek megmosolyogják ezt a megoldást, érzik benne a kezdetlegességet. (Valamelyikük éppen tegnap mesélte – valami főiskolai őszpublikációban olvasta –, hogy régi időkben az úgynevezett hallgatók ott aludtak a tanszéki szobák előtt, hogy reggel ők legyenek az elsők, és senki el ne vegye előlük az egyetlen témát, amit kiválasztottak.) Itt majd lépni kell, előbb beszélgetni az adott tanszékek vezetőivel, ha ez nem eredményes, akkor szankciók következhetnek. (Mondjuk, az a tanszék, amely nem tud a jelöltek által hozott témákkal mit kezdeni, egyelőre ne fogadhasson dolgozatokat. A tanári önképzés ezen a területen a további státuszban maradás feltétele legyen. Tárgyalni erről a Kompetensek Tanácsával.)

Ez a naplójegyzet elég hosszúra sikerült, úgy látszik, pihenőnapokon van legtöbb munkaötletem. Nem tetszenék most a titkárnőmnek, aki gyakran mondja, ha bálban, vagy tanszéki mulatságon szakmai dolgok is szóba kerülnek: Megin' dógoztok, ne dógozzatok! (Ő maga nagyon jó munkaerő – ez a visszatérő mondat valami hagyomány lehet nála, akárcsak a tájszólás.)

...szeptember 8. *Ma érdekes dolog történt. Megkeresett az egyik újonnan kinevezett tanszékvezetőnk azzal, hogy nem tetszik neki a szobája berendezése (szőnyeg, bútor, függönyök). Mikor megjegyeztem, hogy mindezt tavaly újítottuk fel, az illető felajánlotta, hogy saját költségén megcsináltatja a maga ízlése szerint. Nagy ötlet! Ezentúl mindenki úgy rendezi be a szobáját, ahogy akarja – saját költségén, természetesen. Minthogy minden munkatársnak külön szobája van, még nézeteltérések sem várhatók.*

*Ma Kollégiumi Délutánra hívtak meg a jelöltek. Rendszeresen szerveznek ilyet, a Kollégium történetét dolgozzák fel, régebbi (akkor még) hallgatók meghívásával és a diákújság archív példányainak felhasználásával. A mai összejövétel címe: **A régi is lehet új.** Valóban mondtak újat még nekem is, pedig*

az Elöljárói Vizsgához eléggé részletesen tanulmányoztam a Főiskola és Kollégium történetét.

Néhány dolgot feljegyzek (az utókor és az érdekesség kedvéért) a „régiségűjdonságokból. Itt van (és volt) például a Vagányok Klubja. Ma is működik, bár némileg másképp, mint kezdetben. Valamikor, nagyon régen a kollégisták ittak, dohányoztak, és hecceket csináltak a szomszédok rovására. Még az is előfordult, hogy kérés nélkül elvették egymás holmiját (ezt akkor lopásnak nevezték). Néhányan elhatározták, hogy dacolva a közmegegyezéssel, „szembefordulnak” (valamikor így mondták a különbözőséget) a bevett szokásokkal: tanultak, nem ittak, nem dohányoztak, nem vették el kérés nélkül mások holmiját és csak konstruktív hecceket csináltak. Ők voltak a Vagányok Klubja.

Eleinte a többség fel volt háborodva, csúfolták a bátor fickókat (jelzem, lányok is voltak köztük) később a Klubnak egyre több tagja lett. Nemzedékek cserélődtek a Kollégiumban, elfelejtődtek a régi szokások, így értük el a mai állapotot. A kollégisták tanulnak, sportolnak, színházba járnak, saját kabarészínpadot működtetnek, idegennyelvi partikat szerveznek, hobbifoglalkozásokat tartanak. A fővárost szinte jobban ismerik, mint az őslakosok.

Ma már nincs szükség a Vagányok Klubjára a régi értelemben, mégis fennmaradt: a jelöltek innovatív tevékenységét, újító javaslatait gondozza és segíti nyilvánosságához. Ezen kívül feltalálókkl tartja a kapcsolatot a világ minden tájáról.

...szeptember 9. Pezseg az élet a Kollégiumban. A Főiskolán órákra járni nem kötelező (a diplomaszerezés feltételei ugyan szigorúak, de a tudás megszerzésének módja – nagyon helyesen – nincs előírva). Böven van idő a látókört szélesítő kollégiumi életre. Ma például elindult a magyar nyelv emelt szintű tanulása „HÁNY NYELVEN TUDSZ MAGYARUL?” címmel. Egy valamikori jelöltünk vezet, aki közben – többek között – magyar nyelvészetből

doktorált. Meghívót kaptam, el is mentem, érdekelt. Az első foglalkozáson a magyarországi tájszólásokat kezdtük megismerni és gyakorolni. A kurzusvezető képzett és ügyes, mi, a „hallgatóság” kezdetben jókat ügyetlenkedtünk, nem tudtunk kimondani egy-egy nehezebb tájnyelvi kifejezést. Nevettünk magunkon mikor kiderült, hogy ebben nem érjük el mondjuk egy valamikori szegedvidéki pásztoember színvonalát. Igaz, ma már a nyelvjárásokat kevesen beszélik, de még előfordulnak. Egy közéleti „szereplőnek” pedig bárkivel szót kell értenie mindenfajta idegenkedés nélkül, különösen a saját anyanyelvén.

Örülök, hogy részt vettem. Szerencsére sikerült lemondanom egy (bár jól jövedelmező) külső munkát. Első a Főiskola és Kollégium, amelynek elöljárója (sőt Elöljárója!) vagyok.

...szeptember 10. *Kínos ügyet kellett ma intéznem. Előzmény: Folyosón jártomban beszélgetést hallottam az egyik munkatárs szobájából. Többen lehettek, a cigányokról folyt a szó, de olyan hangnemben, hogy megálltam. Nem szoktam ugyan hallgatózni, de erről tudnom kellett, méghozzá úgy, hogy a beszélgetőket ne zavarjam Különösen egy hang – bárdolatlan kifejezésekkel – minősítette elmarasztalóan ezt a népcsoportot. Megdöbbenem: ez már fajelmélet vagy még csak fajgyakorlat? (Nem gondoltam, hogy ilyen még létezik.) Ez tűrhetetlen, lépnem kell. Először mindenesetre személyes beszélgetésre hívtam meg a kollégát. Kiderült, hogy képzett, több nyelven beszélő, tehetséges szakember. Az egyoldalú, rasszisztikus vélemény valami régebbi (talán családi?) hagyomány lehet nála, amit nem revideált. A cigányokról szinte semmit sem tud azon kívül, hogy ilyenek meg olyanok és főként egyformák. (A zárt, egyértelmű gondolkodás ismérvei!) Megegyeztünk, hogy ha maradni akar nálunk, elvégzi a Roma Egyetemet. Nagy lendülettel (egyáltalán nagyon temperamentumos, kezdeményező, csupán a paradoxonos gondolkodás nem erős oldala még) azt is megígérte, hogy megtanulja a nyelvet. Ha már járatosabb lesz a cigány kultúrában – ezt is ő javasolta – publikációkat*

készít majd, sőt speciális kollégiumot is tart a témából. Jó hangulatban köszöntünk el.

...szeptember 11. *Végre megkeresett az a kolléga, akinek az óráján az a bizonyos szerepcserés dolgozatírás történt még a múlt héten. Hallottam róla, de megvártam amíg a tanár feldolgozza az esetet, és a tanulságokat velem is megosztja. A történet a következő: egyik szaktárgyból dolgozatot írtak a jelöltek (visszatekintő dolgozat ez minden tanév elején – minősítése már ehhez az évhez kapcsolódik). Nagy teremben írták, százas létszámmal. Ez nálunk nem is fordulhatna elő. Szabályzatunk is tiltja, főként pedig a pedagógiai kulturáltság kötelező, szintje nem viseli el. Az egyik jelöltünk – nem lévén biztos a tudásában – felsőbb évfolyamos barátját ültette be maga helyett. A dolog kiderült, a kolléga a jelöltet megbüntette (a Konstruktív Büntetések Előírásai szerint egy idegen nyelv alapfokú megtanulására kötelezte éves határidővel), az ügyet azonban nem érezte lezártnak. Ahogy ma mondta, napokig töprengett, kereste az eset tanulságait tágabb összefüggésben. Rájött, hogy a nagy létszámú csoport önmagában nem elég magyarázat (bár a pedagógiai szabálysértésért természetesen leadta az ilyenkor szokásos pénzadományt – félhavi fizetését – a jelöltek Sportkörének). Amint elmondta, arra a következtetésre jutott, hogy személyre szabott feladatban látná az effajta személycserés csínyek megelőzését. A téma – még mindig szerinte – többoldalú, multidiszciplináris vizsgálatot igényelne. Ezért tudományos konferencia szervezését javasolja „Szaktudományos képzés – személyre szabott vizsgáztatás” címen. A szervezést elvállalta. Jó.*

...szeptember 12. *Ma választottak jelvényt a Kompetensek Tanácsának (régi szóval: iskolavezetés) tagjai. A beküldött pályaművek közül végül egyik jelölt ötlete kapta a legtöbb szavazatot. Jutalma: teljes tandíjmentesség és kiemelt ösztöndíj. Az innovatív tevékenységet Főiskolánk és Kollégiumunk nagyon sokra becsüli. A jelvény hétfejű sárkányt ábrázol, minden fej más*

karakter, még szemüveges is van köztük. Alatta félkörben felirat: EGY FEJ NEM ELÉG!

Nekem is nagyon tetszik, öröm lesz viselni!

Más: Most kaptam meghívást a Tanárok és Jelöltek Divatbemutatójára. Pihenőnapon tartják a Kollégiumban, bárki benevezhet. A jelentkezőknek saját ruhatárukból választott öltözetben kell felvonulniuk, lehetőleg minél több alkalomra szóló összeállítás bemutatásával. Hallom, nagy az érdeklődés, úgy kellett kisorsolni a tíz résztvevőt, aki az első szériában szerepelhet. Benevezek.

...szeptember 13. *Ma referált a Vázlatgyűjtő Bizottság vezetője a tudományos konferenciára beérkezett témákról és vázlatokról. Az eredeti megközelítés eközben tágabb összefüggésbe került (mondhatni a személytelenség többértelmű fogalma kezd kialakulni).*

Az eredeti címről (Szaktudományos képzés, személyre szabott vizsgáztatás) maga a Bizottság vezetője fog előadást tartani – akinek az óráján az az emlékezetes személycserés dolgozatírás történt.

Nagyon sok jelentkező van. Abban állapotunk meg, hogy a legjobbakat (ismérv: multidiszciplináris megközelítés, többszempontú kidolgozás) plenáris ülésen meghallgatjuk, a többiek CD-re vesszük és betesszük a könyvtárba. Így automatikusan felkerülnek az ajánlott olvasmányok listájára.

Néhány címet feljegyzek – ezek különösen tetszetek.

Történeti (sőt őstörténeti) témák:

Személytelenség és személyeskedés a munkatársi kapcsolatokban. Vagy: Zárt, egyértelmű gondolkodás és személytelen ügyintézés a közigazgatás történetében.

A tanulócsoporthok létszáma és az oktatás határfoka. Nagylétszámú csoportok – személytelen oktatás.

Tanári munkaközösség jelentkezett a következő témával: A személyre szabott feladat mint a tanári kompetencia ismérve.

Sorolhatnám még, nagyon sok izgalmas vázlat van. Megjegyzem „rovott múltú” jelöltünk nagyszerű témával jelentkezett. Vázlatának címe: **Személycsere Shakespeare vígjátékaiban.** Már az Előzetes tele van remek (angol nyelvű) idézetekkel a Tévedések vígjátékából és egyéb darabokból. Beszélgettem az illetővel, provokáltam. Hogy jön Shakespeare, a hivatalnokképzéshez?. Válasza: Műveleti szinten. Shakespeare-nél térben-időben nagyon távoli dolgok kerülnek egymás közelébe, ami nagyon jó hatásfokú gondolkodástechnikára mutat. Ez pedig az életképes gondolkodás ismérve, ami nélkül nehéz közreműködni az emberek életének megszervezésében, akár hivatali formában is. Gratuláltam a szellemes levezetéshez, és magamban örömmel állapítottam meg, hogy jelöltünk tanulással korrigálja korábbi hibás lépését.

Ma zsúfolt napom volt. Még át kell nézнем a monoszeminárium-kérvényeket is. Lehet, hogy ez már a következő hétre marad. (Nincs szoros határidő.)

...szeptember 14. Ma mozgalmas „pihenőnapot” szerveztünk magunknak.

Dél előtt meghívtak a 3M (Művelődő Milliomosok Matinéja) évadnyitójára. Az utókornak: A Matinét egy volt iskolatársam ötlete alapján indítottuk el. Tavaly találkoztam vele (még nem voltam Elöljáró) véletlenül egy koncerten. A szünetben elpanaszolta, hogy az üzleti tevékenységtől semmire nincs ideje, most is azért hallgathat egy kis zenét, mert külföldi üzletfele érdeklődik a magyar kultúra iránt – őt kísérte. Lassan mindent elfelejtek, megérem, hogy a nevemet is a titkárnőim írják le – panaszkodott. (Egyébként zseniális üzletember, tisztítószerek és kozmetikumok forgalmazásából gazdagodott meg. Elértük, hogy Magyarország Európa legtisztább országa lett, ő pedig többszörös milliárdos.) Megbeszéltük, ha megnyerem a Főiskola és Kollégium Elöljárói Pályázatát, megszervezzük a Művelődő Milliomosok

Matinéját. Ő maga (remek öniróniával) ezt mindjárt Műveletlen Milliomosok Matinéjának keresztelte el. Most jónéhány résztvevővel elindítottuk a foglalkozásokat. (Állampolgári ismereteket adunk széles összefüggésben: irodalom, zene, festészet, filozófia körébe helyezve. Üzletembereink pedig gáláns módon szponzorálják intézményünket.)

A Főiskolára jövet derűs epizód: jelöltek csoportja jött velem szembe. Négyen voltak kopott nadrágban, nyúlott trikóban, vödörrel, rongyokkal. Kérdeztem, hova mennek. Nagy nevetések közt mondják, hogy kifényesítik a Főiskola körül parkoló autók visszapillantó tükeit. Előírás 20 tükrös és nem lehet főiskolai munkatársaké, csakis szomszédoké. Csodálkoztam, mire megnyugtattak, hogy észnél vannak – mindössze elvesztettek egy fogadást és ez volt a tét. Jó mulatást kívántam, tetszett a dolog.

A Divatbemutató remekül sikerült. Én ezúttal nem kaptam díjat, ám nagyon jól szórakoztam. Mindegyik kategóriában avattak bajnokot. Nagy sikere volt az egyik kolléga szakács öltözetének, a szabadidő kategóriában pedig horgász jelmez nyert. Kapott díjat a legszebb macskanadrág és a legtarkább nyakkendő is. Főiskola Szépe (férfi és női változatban) az lett, aki a legtöbb kategóriában díjat kapott. Nagyon jó volt a hangulat, a rendezőket levegőbe dobálva éljenezték a végén. Remélhetőleg jut a derűből holnapra is.

...szeptember 15. *Ma egész nap a Nagy Megbízatással foglalkoztam. Főiskolánk kitüntetés-feladatot kapott: mi tervezhetjük meg HAJLÉK városának közigazgatását. Az utókornak: Hajlék úgynevezett mesterséges város, nemsokára befejeződik az építése. Hajléktalanból lett országgyűlési képviselő (Kompetokrata Párt) kezdeményezte a megalapítását. (Egyébként azt mesélik az illetőről, hogy már hajléktalan korában igen választékos modorú volt, és most mint képviselő a parlamentálhigiéné tárgykörében előadásokat tart különböző egyetemeken.) A kormányzat értékelte a városalapítás javaslatát és anyagot, mérnököket, munkavezetőket biztosított. Külföldről is érkezett segítség, de a*

munka nagy részét maguk a hajléktalanok végezték, sőt végzik. Aki dolgozik – munkája arányában – lakást kap. A város állandóan fejlődik, nagyon szép, újabban olyanok is mennek oda dolgozni (közigazgatásba, egészségügybe, oktatásba), akik eddig más városban laktak. Ők természetesen a régi lakásukat hajléktalanoknak adják át. Ma – népes jelentkezőgárdából – összeállítottam a munkacsoportot, akik a város közigazgatását megtervezhetik. Tanárokból és jelöltekből áll – vezetőt majd maguk választanak kompetokrata szokás szerint.

Más: Sikerült elbírálni a monoszeminárium iránti kérvényeket. (Csak az a tanár tarthat egyszemélyes szemináriumot, aki nagyon felkészült és legalább egy pedagógiai kitüntetése van.)

Újabb: Ma referált a Gazdasági Bizottság vezetője, óriási összeget kaptunk a KORR-AL-tól! Ez a Korrupciós Alap. Ma még előfordul korrupció az országban. A Konstruktív Büntetések Törvénykönyve szerint a vétkesek kötelesek a vesztegetéskor kapott pénz ötszörösét befizetni az Alapba. Egyébként, ha jó szakemberek, eredeti státusukban maradhatnak. A befolyt összeget az Alap iskoláknak és gyógyító intézményeknek adja tovább. Várólista van, most mi kerültünk sorra. Egy fanyar humorú kollégám szerint Isten éltesse a korrupciót sokáig. Groteszk a helyzet valóban – de az így befolyt pénz legalább jó helyre jut.

...szep~~t~~ember 17. Szomszédok kerestek meg konstruktív ötlettel. Szeretnék kihasználni a Főiskola és Kollégium szomszédságát, és kérték, szervezzünk jogsegélyszolgálatot a lakosságnak tanárok és jelöltek közreműködésével. Összehívtam a Kompetensek Tanácsát. Egy tanszékvezető rögtön vállalta a szervezést, és azt, hogy egy héten belül hozza a tervezetet. Egyébként is alakul a jó viszony a szomszédokkal. Hallottam, hogy jelöltek most kaptak egy nagy tortát a szomszédos idős házaspártól, valami kerti munkákért. (A visszapillantó tükrök esete is kedvező fogadtatásra talált.)

Ma végre megkeresett az a fiatal kolléga, akinek (ő az egyetlen) nincs még tanári végzettsége. Tudtam róla, vártam, hogy magától jelentkezzen. Mint mondta, tudja, hogy meg kell szereznie a tanári képesítést. Nemcsak azért, mert kötelező, hanem, mert kínosan is érzi magát „képzetlenül” egy ilyen magas színvonalú Főiskola légkörében. Ahogy ő mondta: nem szeretnék sokáig sufnipedagógus lenni. Kérdeztem, az mi. Elmondta. Jót nevettünk, majd megjelölte az időpontot, amikor hozza az első tanári diplomát.

Holnaptól egy hétig szünetel a „hivatalos” tanítás. A Jelöltek Akadémiájáé a terep!

...szeptember 18. *Működik a Jelöltek Akadémiája. Az elnevezés nem egészen pontos, mert a jelöltek nem csupán tanulnak itt, hanem tanítanak is. A közönség tanárokból, jelöltekből és más érdeklődőkből (szülők, szomszédok, barátok) áll. A jelöltekből lett tanárok előadásokat, kiscsoportos foglalkozásokat, tréningeket tartanak. A főcím: „Honnan jöttünk, mit hoztunk?” A kollégisták (és a fővárosiak is) ismertetik szűkebb hazájuk múltját, szokásait, étkezési kultúráját és természetesen, közigazgatási jellemzőit.*

Az előzmények: Valamikor régen (ősnyomtatványok igazolják) a kollégisták minden hét végén hazautaztak. Így aztán szinte semmit sem láttak a fővárosból, noha itt éltek évekig. Ráadásul egész nap kötelező foglalkozások voltak a Főiskolán, ezért hétköznap sem nagyon mozdulhattak ki. Egy régi diákújság csípős megfogalmazása szerint ez volt a „padból-ágyba, ágyból-padba” korszak, minthogy a Főiskola és Kollégium egybeépült. (A cikk írója egyébként összehasonlító felmérést végzett és kiderítette, hogy egy adott Idősek Otthonának lakói sokkal többet mozogtak, mint az akkori főiskolások.) Ezt a helyzetet megelégedve néhány jelölt (akkor még: hallgató) elindította a „Hozd ide a hazádat” foglalkozásait. Ezekből nőtt ki a Jelöltek Akadémiája, amely egy idő után ide vonzotta az otthoni barátokat, ismerősöket is. Néha plussz parkolókat kell bérelnünk, annyi kocsi érkezik.

A Főiskola tanárai egyébként vizsgakötelesek az Akadémia anyagából.

A foglalkozások szünetében „Kóstold meg hazádat” sorozat zajlik az ebédlőben. Jelöltek – profi szakácsok közreműködésével – saját szűkebb pátriájuk jellegzetes ételeivel vendégelnek bennünket. (A sorozat egyik tanár kolléga ötlete volt, aki nagy örömét leli az evésben. Úgy hallottam, készül „Kóstold meg a világot” is, külföldi diákok közreműködésével.)

Egy napra szünetel az Akadémia, ilyenkor veszünk részt az esküvőkön. Akinek a Főiskola különösen kedves volt, itt tarthatja az esküvőjét. Természetesen a vacsorát vagy a fogadást a Főiskola rendezi, sőt nászajándékkal is kedveskedik. Ez (már hagyományosan) világkörüli utazás a lelegegásabb szállodák igénybevételével.

Az ajándékot a Főiskola és Kollégium HYMEN Alapítványa finanszírozza. Azok a tanárok alapították, akik közkölségen sokat utazhattak külföldre. Hazatérve összeadták útjuk körülbelüli költséget, ez lett az alaptőke. Az Alapítvány ma már többszörös milliomos.

...július 4. (A következő naptári évben.) *Sokáig nem írtam naplójegyzetet. Úgy tartom, első a munkám, ami ebben a tanévben – szerencsére – sok volt és érdekes. Közben múlt az idő, eltelt előjárói megbízatásom első tanéve. Eredményes volt. Röviden összeírom – főként a további tennivalók kedvéért – az eddigi eseményeket:*

– Megkaptuk az „Ország Legszínvonalasabb Főiskolája” kitüntetést és a vele járó jutalmat. Holnap ünnepeljük a díj átadását.

– Nagy sikerrel járta az országot a KabaRÉBUSZ a jelöltek utazó kabarészínpada. Országjárás közben több település önkormányzata megegyezett leendő szakembereinkkel, hogy náluk dolgozzanak majd. Úgy látszik, a humor jó ajánlólevél, a Főiskola színvonala pedig garancia. Választék volt bőven, a színpaddal népes asszisztencia utazik.

– Megcsináltuk a jogsegélyszolgálatot. Felmerült, hogy a Főiskola és Kollégium saját adminisztrációját is jelöltek végezzék – szakmai gyakorlatként egy-egy rutinos szakember vezetésével. Az ötletet kipróbáljuk.

– Szomorú hír is van. Meg kellett válnunk attól a kollégától, aki azzal viccelődött, hogy „Jó hely ez a Főiskola, csak jelöltek ne volnának benne.” Az órái rendkívül látványosak voltak ugyan, de előbb-utóbb kiderült, hogy iskolába nem való: intrikál, törtet, kollégáit – különösen a nőket – kedvezőtlenül minősíti. Nem vártuk meg, míg azok is elfordulnak tőle, akiknek eddig a bizalmát élvezte. (Valódi őskövület, ilyen ma már alig van.)

Holnap délelőtt a kitüntetést ünnepeljük, utána fogadás. Este, sőt „kivilágos kivirradtig” jelmezbál tanárok és jelöltek részvételével.

...július 7. Mit szégyelljem, a tegnapi napot átaludtam, miután végigmulattam az előző éjszakát. Azt mondják (akik szeretik az egyértelmű megfogalmazásokat), hogy a magyarok mulatós nép voltak valamikor. No, most eleget tettünk a hagyománynak.

Nézzük sorjában:

Július 5-én délelőtt – ünnepélyes keretek között – megkaptuk az Ország Legsínvonalasabb Főiskolája kitüntetést és a kedvezményekről szóló diplomát. Gyárigazgató adta át, aki szintén kompetencia-kitüntetés birtokosa. (Az Ország Legjobb Hatásfokú Repülőgépgyára). Az utókor számára: a kompetencia kitüntetéseket mindig azok közül adja át valaki, akiknek ez már birtokában van. A gyárigazgató rövid, szellemes beszédet mondott. Egyik fordulatát szó szerint is megjegyeztem, mert azt láttam belőle, hogy a szónok vérbeli kompetokrata. Ideírom: „Üdvözljük Önöket a minőséghordozó felső tízezer soraiban.”

A kitüntetéssel figyelemreméltó kedvezmények járnak: tanároknak jelölteknek ingyenes étkezés az ország legjobb éttermeiben, díjtalan színház-, mozi-, hangverseny-, sportrendezvény-látogatás, ingyenes utazás az országban

és Európában. (A kedvezményeket központi alapból finanszírozza a Minőségügyi Minisztérium).

A nagy kitüntetés átvétele után kisebb (ám jelentős) jutalmakra is sor került. A Hajlék város közigazgatását tervező munkacsoport tagjai (vezetőjüket a városban közigazgatási tanácsadónak és díszpolgárrá választották) nagyösszegű pénzjutalmat kaptak.

Főiskolai és kollégiumi részfeladatok megoldásáért többen kisebb (egy-két milliós) jutalmakat vehettek át.

Ideírom: személyes kitüntetést is kaptam.

Részt vehetek a Főiskolai Elöljárók Képzésében. A honorárium is szép, főként pedig a feladat nagyon vonzó!

Este jelmezbál. Nagyszerű ötletekkel, nemegyszer az önirónia jegyében. Az a kolléga például, aki a cigányokról becsmérlő módon nyilatkozott még nemrég (és aki jelenleg a Roma Egyetem lelkes jelöltje) cigány viseletben jelent meg. Többen megjegyezték, hogy temperamentumához, széles gesztusaihoz remekül áll a kosztüm. A tömegben csak messziről láttuk egymást, összenéztünk, mosolyogtunk.

Egy másik tanár – rendkívül szelíd természet, a brit kultúra avatott kutatója – oroszlanjelmezt öltött.

Egy jelölt – kitüntetett innovátor, környezetét elárasztja jobbnál jobb ötletekkel – kertésznek öltözött. A trikóján felirat: „Gyökeres változások elültetését vállalom.”

Nagyon jó volt a bál, táncoltunk, nevtünk, élveztük a jelöltek kabarészínpadának előadását. Örülök, hogy egyre inkább a konstruktív derű jellemzi a Főiskolát és Kollégiumot.

Ennyit mára. Most jöhet egy kis sport. Azután rendezem a jegyzeteimet papíron és gépen: fel kell készülnöm az Elöljárók Konferenciájára – előadónak hívtak, iskolatervező munkám iránt érdeklődnek. Jó munka, nagy megtiszteltetés.

Így valahogy. Persze a vázlatot még ki kell egészítenem Főiskolánk és Kollégiumunk példaanyagával. Fontos lesz, hogy a többértelmű fogalmak többfokúvá alakítását bemutassam és egyúttal szemléltessem, hogyan kapják meg a jelöltek ugyanazt a fogalmat évfolyamonként más-más gondolkodással (mindig visszatekintve az előző fokozatra). Így tanulják meg a többfokú kommunikációt és annak „bemérését”, hogy például egy ügyféllel melyik fokozatból kell elindulni.

Ezek a részproblémák kifejtendők.

Nézem az órát, mindjárt itt vannak a vendégeim. Mára becsukom a Naplót - holnap még bemegyek a Főiskolára és néhány apró dolgot elrendezek, aztán kezdődik a nyári szabadságom.

...július 9. Kellemes jelenetnek voltam tanúja ma a Főiskolán. Megálltam egy pillanatra az előcsarnokban. Nézegettem a hirdetőtáblákat, jólesett olvasni a sokféle lehetőséget: külföldi ösztöndíjak az internetről, színházplakátok, kiállítás és konferenciameghívók. Jött két jó külsejű jelölt divatos holmikban. Megálltak. Egymásra mosolyogtak. Érdeemes idéznem a párbeszédet:

Egyikük: Szia! Hová mész?

Másikuk: Szia! Örülök, hogy találkoztunk. Megyek, meglátogatom a keresztanyámat. Tudod, hogy mondjuk ezt otthoni tájszólással? Úgy, hogy „menek keresztanyáméknál.”

Egyikük: Tökjó! Tanítsd meg nekem is, én csak pestiül tudok. Elkísérlek egy darabon, ha megengeded.

Másikuk: Hát persze, örömmel. Legalább beszélgetünk.

Egyikük: Hogy is mondtad? Menek...

Másikuk (nevetve): ...keresztanyáméknál.

Én is elmosolyodtam. Örülök, hogy nem vettek észre, mert – mi tagadás – a mosolyom meghatottra (régén így mondták: könnyesre) sikerült. A jelenethez

nem kell kommentár, maga volt a legmagasabb tanári, sőt előjárói kitüntetés. Azt hiszem, valóban jól dolgozunk.

Az utópia záródjon hepienddel. Itt csukjuk be a Naplót, kedves Olvasó, hogy azután „hatásfokmérőként” minél többször kinyithassuk. Adódik a kérdés: hogyan mérjük az utópiával?

Az eddigiekből körvonalazódik a mérés művelete is: úgy mutassuk ki jelenünk hatásfokát, utópisztikus Naplónk segítségével, hogy közben konstruktívan működtessük az utópia paradoxonát. Ezt a paradoxont Ön, kedves Olvasó, akkor találta meg, amikor felfedezte, hogy virtuális Főiskolánkon a könyvünk Bevezetőjében leírt „második jelenetünk” mintegy hazatalált.

A paradoxon eszerint: *ami egy kitalált környezetben valóságos, az feltehetően maga is mese.*

Mit kezdünk ezzel az összefüggéssel?

Tegyük próbát többféle gondolkodástechnikával. Zárt, egyértelmű gondolkodással, például – egyoldalúsíthatjuk. Ez esetben paradoxont rejtő mondatunk így fejeződik majd be: (Ami egy kitalált környezetben valóságos, az maga is mese) *tehát megvalósíthatatlan.* Ha így gondolkodunk, visszajutunk a csalódott utópista feloldhatatlan feszültségéhez (lásd: fejezetünk elejét), főként pedig elpazaroljuk az utópiában rejlő lehetőségeket (lásd ismét hatásfokmérés).

Szerencsére, Ön már hosszabb ideje látogatja a Pazarlás Iskoláját, mint könyvünk olvasója és társszerzője. Ezért feltehetően nem áll majd meg egy – az utópiát és a mindenkori aktualitást – pusztán azonosítani szándékozó BEHELYETTESÍTŐ utópieakezelésnél (amelybe, mint láttuk, bele van programozva a csalódás.) Ha továbblép, és KIEGÉSZÍTŐ módon újraolvassa a fejezeteket, meg fogja találni bennük utópisztikusan elgondolt Főiskolánk és Kollégiumunk kezdeményeit, sőt hiányérzetét. Ha eközben arra is figyel, hogyan épül be korábbi fejezeteink anyaga „mesebeli” Főiskolánk és Kollégiumunk

életébe, feltárhatja sajátos utópisztikus gondolkodásunk természetét. Rá fog jönni, kedves Olvasó, hogy iskolautópiánk jó hatásfokú mese, amelybe nemcsak az úgynevezett szép dolgok kerültek bele. Elférnek benne (példaanyagunknál maradvá) a rasszisztikus dühök, diákcsínyek és csalások, heccek, különböző – extrém vagy slampos – öltözködési módok **ÁTZSILIPELVE** ön- és közfejlesztő tevékenységgé. Az átzsilipelés módjainak **KIFEJLETTSÉGE** teszi mesénket utópiává.

Innentől Önnek nincs szüksége további kommentárra, kedves Olvasó. Egy idő után – könyvünk sajátos gondolkodástechnikáját saját élményeivel összeépítve – figyelme egyre inkább az **ÁTZSILIPELÉS** (nevezzük most már néven: az átmenetek) kutatása felé fordulhat. Érdekelni kezdik azok a lépések, amelyek az aktualitást és utópiát összekapcsolhatják. Ha a kutatás mellett dönt, jól teszi. Ezekben a lépésekben – mint majd látni fogja – számtalan lehetőség van a jobb hatásfokú élet és iskolázás kialakítására.

Hétköznapiabb kifejezéssel: bennük vannak a munkaalkalmak.

Érdemes a kedvükért olvasni (és írni) egy újabb fejezetet.

Számtalan lehetőség:

MUNKAALKALMAK

Ismét vizsgára készülhet, kedves Olvasó, ezúttal a Pazarlás Iskolájában. Ez is játék lesz, természetesen (mondanunk sem kell: performance).

A vizsga hasonlítani fog a hagyományos iskolai beszámolókhöz. A paradoxonos gondolkodás szerint ez azt jelenti, hogy azonos is lesz velük és különbözni is fog tőlük. A vizsgázó itt is megmutathatja majd, mennyire tájékozott könyvünk-iskolánk „anyagából” (azonosság). Főként azonban arra nyílik alkalma, hogy gondolkodástechnikai műveleteket végezzen (különbözőség). E műveletekkel elsősorban gondolkodása életképességét (életet leképező és életre képesítő jellegét) mutathatja be. Ezért legfontosabb, hogy megtalálja könyvünk „tananyagában” (Főiskolánk és Kollégiumunk élete és működése) az aktualitás és utópisztikus fejlettség közötti **ÁTMENETEKET**, és tudja azokat **MUNKAALKALOMKÉNT** értelmezni. Van a vizsgára készülésnek személyes mozzanata is. Egyik fő kérdés ugyanis az lesz, megtalálja-e Ön, kedves Olvasó, a munkaalkalmak közt *saját, személyre szabott* teendőjét. Amint látja, osztályzatra itt nincs szükség. Ön néhány év múlva maga és környezete fejlődésén (esetleg visszafejlődésén) egyszerű határfokméréssel kimutathatja, hogy jól vizsgázott-e.

Mint mondtuk, a felkészülés játékos – vegye hasznát a számítógépének.⁴ Állítson elő sajátos *hipertexteket* könyvünk szövegéből úgy, hogy az utópisztikus fejezet egy-egy részletéhez rendeljen hozzá szövegrészeket más fejezetekből. Ha ez megtörtént, *összevető olvasással* (ld. korábbi fejezeteink) próbáljon átmeneteket találni az összehozott szövegrészek között. Ez a játék egyedül is szórakoztató, még jobb hatásfokú, ha többen játsszák. Hozzon össze társaságot – ha több számítógép van egymás közelében, akkor „összeüléssel”, ha erre nincs lehetőség, akkor összekapcsolással. Ha egyedül játszik, nem fogják Önt zavarni partnereinek közbeszólásai, élményei, ötletei. Ez a egyszemélyes játék előnye. *Ugyanez a hátránya is*. Ha egyedül játszik, nélkülöznie kell (lehetőségpazarlás!) partnereinek közbeszólásait, élményeit, ötleteit. (Az, hogy valaminek ugyanaz az előnye, ami a hátránya, feltehetően – paradoxonos gondolkodástechnikai képzettségéből adódóan – nem idegen Önnek.)

Remélhetőleg, ezek után Ön a csapatjáték mellett dönt majd. Igyekezzen megnyerni partnerként a *zárt, egyértelmű, szakképző gondolkodás* képviselőit is. Olyan felvezető szöveget tegyen közzé, amely eloszlatja aggályait. Az aggályok természetéről Önnek – minthogy hosszabb ideje tanulmányozza Főiskolánk és Kollégiumunk működését – *konkrét* ismeretei lehetnek. Számoljon azzal, hogy meg kell győznie leendő partnereit a vizsgára készülés játékos formájának jó hatásfokáról. Hivatkozzon a komoly, kevésbé játékos (sőt gyötrő) vizsgára készülés és életképes tudás összefüggésére. Itt használhatja a szakképzett gondolkodásról szóló fejezetünk tanulságait, esetleg hozzon irodalmi példát is az *elvont* szakmai gondolkodás és csökkent életképesség kapcsolatára, mondjuk Balzactól.

Számoljon továbbá a *zárt, egyértelmű, szakképzett gondolkodás* más (gyakori) sajátosságával, pl. a hétköznapi gondolkodás szintjén maradó

⁴ A játékban szereplő számítógép maga is átmenet: a jelenlegi és a paradoxonos „gondolkodású”, lehetséges számítógépek között.

valóságfogalommal. Eszerint nem áll a *valóság talaján* az, aki a munkaalkalmakkal kapcsolatban számtalan lehetőséget emleget. Gyakori megfogalmazásban: Mindenki józan ésszel beláthatja, milyen kevés a *munkahely*, mekkora a *munkanélküliség* még a *fejlett* országokban is.

Ön, természetesen tudja, hogy itt a hétköznapi gondolkodás alapművelete nyilatkozik meg: az azonosságok és különbözőségek pusztá szétválasztása. Nem lesz nehéz bemutatnia, hogy munka és munkahely azonos és különböző is egyszerismind. Amikor a hétköznapi nyelv *munkanélküliségről* beszél, többnyire *munkahely-nélküliségre* gondol. *Valójában* munka, azaz tennivaló mindig van bőven. Itt érdemes lesz majd a kifejezést többértelműsíteni és a *munkaalkalommal* együtt *teendőről* és *cselekvési lehetőségekről* beszélni a továbbiakban.

Mindezeket figyelembe véve a játék felvezető szövege legyen hangulatos, reklámszerű (és persze ez utóbbi paródiája). Ha sikerült ilyen szöveget összeállítania, kedves Olvasó, legyen Ön a Játékvezető. Mindenekelőtt adjon nevet a játéknak. (Javasolt: Utazás Kompetenciába, vagy egyszerűen Competency.) Közölje partnereivel, hogy pénzben is játszhatnak, amennyiben különösen kedvelik a pénzt. Ez esetben az kapja a nagyobb összeget a játszma végén, aki a legtöbb cselekvési lehetőséget tárja fel a Pazarlás Iskolájának tananyagából elindulva.

Ezek után a Játékvezető ismertesse partnereivel a célt és a játék menetét.

Cél az, hogy a játékosok minél többféle átmenetet – azaz cselekvési lehetőséget – mutassanak ki utópisztikus gondolkodással megtervezett Főiskolánk és Kollégiumunk (ld. előző fejezet), valamint ugyanannak másféle gondolkodással leírt változatai (ld. korábbi fejezetek) között.

A *játék menetét az összevető olvasás* lépései adják (számítógépen sajátos hipertext). Összevető olvasásunk példaszövegei többféle módon kerülhetnek egymás mellé: alkalmazhatunk *kettős* vagy *többes* összevetést. Kezdetben az

előbbit, később a nagyobb rutint kívánó utóbbit próbáljuk ki. Bármelyik változattal játszunk, ügyeljünk a hatásfokkülönbségre: mindig alacsonyabb (lehetőségpazarlást hordozó, kontraszelektív) és magasabb hatásfokú (lehetőséghasználó) szövegek kerüljenek egymás mellé.

Mielőtt a játék elkezdődne, a partnerek állapodjanak meg a jelölésekben. Bármilyen jelrendszert választanak (a használt számítógépprogram nyelvétől is függően) fontos az, hogy a különböző hatásfokú szövegrészek megkülönböztető jelzést kapjanak, továbbá jelenjen meg a fejezetcím is, amelyből a részlet származik. Legegyszerűbb, ha a kisebb hatásfok 1-es számot, a nagyobbak pedig növekvő számokat kapnak. A „Pazarlásteszt-játékszabályok” fejezetet jelölheti P, „A hétköznapi józan ész” fejezetet pedig H – és így tovább a fejezetcímek kezdőbetűinek felhasználásával. (A szakképzett gondolkodás fejezet Sz, az utópisztikus pedig U jelzést kaphat.)

A Játékvezető memorizáltassa az *összevető olvasás* alaplüveletét: az azonosságok és különbözőségek egyszerre látását, majd vezessen le próbajátékot.

Kerüljenek egymás mellé a bemutató szövegek és kezdődhet a „próbafutam” *kettős összevetéssel*.

1.

(P) Tanár meséli:
Értekezletet tartottunk tegnap. Egy idő után egyik kollégám felállt és elnézést kért azzal, hogy órája kezdődik. Mire az igazgató megbocsátó mosollyal: – Na menj, te oktatásbuzi.

2.

(U) Ma végre megkeresett az a fiatal kolléga, akinek (ő az egyetlen) nincs tanári végzettsége. Tudtam róla, vártam, hogy magától jelentkezzen. Mint mondta, tudja, hogy meg kell szereznie a tanári képesítést. Nemcsak azért mert kötelező, hanem, mert kínosan is érzi magát „képzetlenül” egy ilyen magas színvonalú Főiskola légkörében. Ahogy ő mondta: nem szeretnék sokáig sufnipedagógus lenni.

Kérdeztem, az mi. Elmondta. Jót nevetünk, majd megjelölte az időpontot, amikor hozza az első tanári diplomát.

A szövegek után a Játékvezető írja ki: AZ ÖSSZEVETŐ OLVASÁS EXPLICITBŐL INDULÓ IMPLICIT OLVASÁS.

Első lépésben az explicitből elindulva mutassa be az azonosság-különbözőség kezelését a szövegekben. EMELJE KI az összevető olvasás ÖNMŰKÖDŐ JELLEGÉT. Illusztrálja, hogyan „ugranak elő” a különbözőségek, ha az azonosságokra figyelünk – és megfordítva. A próbajátszmánál indokolt a hosszabb szöveges magyarázat a Játékvezető részéről (később rá lehet térni a jelzésekre és rövidítésekre). *Minta* a hosszabb szöveges magyarázathoz:

*ELSŐ OLVASÁSRA a két szöveg inkább **különbözik**. Legfeljebb az **azonos** bennük, hogy mindkettő iskolában játszódik. **Különbözőképpen**. Az első szövegben – mondjuk tapintatosan így – bárdolatlan vezetővel találkozunk, a másodikban (amelyről tudjuk, hogy az utópisztikus fejezetből való) egy, minden tekintetben kifogástalan iskolavezető és önkritikus, önfejlesztő beosztott szerepel. Ismét **azonosság**hoz jutunk: mindkét részletben egy-egy „odanemillő” furcsa szó van (oktatásbuzi, sufni-pedagógus). A két szó – bár jelentésük **különböző** – a kommunikációs értéke **azonos**: mindkettő a sértés határán járó csúfolódás eszköze. Használatuk módjára figyelve **különbözőség**hez jutunk. Első szövegünkben az iskolavezető beosztottján csúfolódik, a másodikba a beosztott tanár önmagán. Ismét **azonosság** felé megyünk: mindegyik csúfolódás többet jelent pillanatnyi heccelődésnél. Első esetben a tanítás iránti felelősségen (az iskola lényegét jelentő tevékenységen) „ironizál” maga az igazgató, a másodikban önmagán ironizál a fiatal tanár, mert alacsony fokon képzett (netán képzetlen) az iskola lényegét jelentő tevékenység területén. Itt – természetesen –*

újból **különbözőség** tűnik elő: az első esetben a tanár poénkodva panaszkodik, a másodikban konstruktívan továbblép öniróniája segítségével.

A sokféle **azonosság-különbözőség** látszólag az utóbbi „győzelméhez” vezet. A két helyzet különböző marad: az elsőben az alacsonyabb színvonal, a másodikban az önfejlesztő kreativitás marad felül. Jó, ha a Játékvezető itt figyelmeztető jelzést ad: aki így gondolkodik, kiesik a játékból, mert megáll az **azonosság-különbözőség** puszta szétválasztásánál. Ezáltal elpazarolja az **ÁTMENETEKET**, amelyek – mint tudható – egyszerre tartalmazzák az **azonosságok és különbözőségek sokféle kapcsolatát**. (A kiesett játékosnak életvizsgálója is veszélybe kerül, de erről később esszen szó.)

A partnerek akkor maradnak játékban, ha úgy fogják fel az első szövegben ábrázolt helyzetet, mint a második **hiányérzetét**, azaz a nyitás lehetőségének megsejtését.

A következő lépés már maga a játék.. Gyűjtsék össze a nyitás lehetőségeit (ezek egyben az átmenetek, illetve a cselekvési lehetőségek). A gyűjtésért már pontokat szerezhetnek a játékosok. Az összegyűjtött lehetőségeket írják egymás alá, így kerülhetnek majd memóriába, hogy azután részletezhető menüpontokként használhatóak legyenek. Jelzésül alkalmazhatják az ABC betűit. Így:

CSELEKVÉSI LEHETŐSÉGEK A PRÓBASZÖVEGEK ALAPJÁN:

A) A tematikus (explicitre figyelő, egydimenziós) olvasás nyitása az **összevető** (műveleti, implicitre figyelő, többdimenziós) olvasás felé – többek között a rejtett kontraszelekció kimutatása céljából.

(Természetesen hangulatosabb megfogalmazások is lehetnek, sőt plusz pontokat érnek. Például: Mono olvasókészülékét sztereóra állítjuk át! Ki használ *ma már* elavult olvasástechnikát stb.)

B) A kétütemű (szép kontra csúnya, illő avagy illetlen, igaz vagy hamis, poén vagy panasz stb.) *gondolkodástechnika* réseinek kitöltése átmenetekkel.

(Más megfogalmazásban: Vigyázat! A két part között folyó van! Tanuljon úszni vagy verjen hidat! stb.)

C) A kétütemű gondolkodás által negatívnak felfogott jelenségek konstruktív felhasználása (ld. próbaszövegünkben: a csúfolódás mint a továbblépés eszköze).

D) A kontraszelekció átalakítása ön- és közfejlesztő tevékenységgé.

E) A sértettség átalakítása a szakmai önérzet fejlesztésévé.

F) Az önismeret és önirónia fejlesztése és fogadókész környezet kialakítása.

G) Bármely (hagyományos értelemben vett) rosszban, válságosban, katasztrófálisban stb. meglátni a fejlettebb megoldások hiányérzetét.

Ha sikerült összeírni néhány cselekvési lehetőséget (a Játékvezető jelölje meg a felső határértéket a játékidő függvényében, ám jelezze, hogy itt – TUDATOSAN! – pazarolni kénytelen) kezeljük a felsorolást menüként. Egyes – az ABC nagybetűivel jelzett – menüpontokhoz rendeljenek a játékosok újabb szövegrészleteket a már gyakorolt összevető olvasással. Maradjanak egyelőre a *kettős összevetésnél*, később – kellő rutin megszerzése után – rátérhetnek a *többszörös összevetésre* is. Azt tapasztalják majd, hogy minden új összevetés új cselekvési lehetőségeket hoz. Haladhatnak a felvett (ABC) sorrendben, a cselekvési lehetőségeket pedig írhatják a két szöveg közé – szemléltetve az átmenetiséget. Így:

A) A TEMATIKUS (EXPLICITRE FIGYELŐ, EGYDIMENZIÓS) OLVASÁS NYITÁSA AZ ÖSSZEVEETŐ OLVASÁS FELÉ, TÖBBEK KÖZÖTT A REJTETT KONTRASZELEKCIÓ KIMUTATÁSA CÉLJÁBÓL.

1.

*(H) – Pedig Balzac még a hivatalnokokról is mond egyet-mást. Igaz, hogy nem mindig hízelgőt.
– Azt nem egészen Balzac mondja, hanem úgy mondatja egy szökött fegyencsel..
– Na és, nem mindegy?
– Nem egészen.*

2.

*(U) A leendő dolgozat címe: Előítéletek hivatalnokokról Balzac előadásában. A jelölt – amint látom – számítógépen óhajt dolgozni hipertext formájában. Ahogy a beadott Előzetesből kitűnik, az olvasónak úgy kell majd „ugrálnia” a szövegrészek között, hogy megmutatkozzék: hogyan kapcsolódik a kezdetleges (lehetőségpazarló) gondolkodás és előítéletalkotás egy szökött fegyenc figurájához Balzacnál (...) A szökött fegyenc így beszél a hivatalnokokról: „Ennek az alsóbbrendű fajzatnak egyik gyarlósága és korlátoltságról tanúskodó jellemvonása, hogy önkéntelenül és ösztönösen hajbókol a minisztérium élén uralkodó nagymogul előtt.”
Jelöltünk jól választott idézetet: egyszerre sikerül megvilágítania vele, hogy Balzac miféle előítéletekkel és miféle hivatalnokokkal találkozhatott azokban a régi időkben.*

Cselekvési lehetőségek: nemcsak tankönyvből és szakkönyvből lehet tanulni és tanítani a szakképzésben.

*

B) A KÉTÜTEMŰ (SZÉP KONTRA CSÚNYA, ILLŐ AVAGY ILLETLEN, IGAZ VAGY HAMIS, POÉN VAGY PANASZ STB.) GONDOLKODÁSTECHNIKA RÉSEINEK KITÖLTÉSE ÁTMENETEKSEL.

1.

(H) Hiába is nevelnénk, ez mindig így marad. Ez az úri virtus. Magyaros. A nagygazda fia is kiment a farsangi bálból egy szál ingben az udvarra. Aztán egy hét múlva temették. Dankó Pistát meg, a híres primást, állítólag leengedték a kútba, úgy kellett neki muzsikálnia.

2.

(U) Működik a Jelöltek akadémiaja. Az elnevezés nem egészen pontos, mert a jelöltek nemcsak tanulnak itt, hanem tanítanak is. A közönség tanárokból, jelöltekből és más érdeklődőkből (szülők, szomszédok, barátok) áll. A jelöltekből lett tanárok előadásokat, kiscsoportos foglalkozásokat, tréningeket tartanak. A főcím: Honnan jöttünk, mit hoztunk? A kollégisták (és a fővárosiak is) ismertetik szűkebb hazájuk múltját, szokásait, étkezési kultúráját, és természetesen, közigazgatási jellemzőit.

Cselekvési lehetőségek: A vidéki és városi provincializmus feszültségének feloldásmódjai (nemzeti) önismerettel.

*

C) A KÉTÜTEMŰ GONDOLKODÁS ÁLTAL NEGATÍVNAK NEVEZETT JELENSÉGEK KONSTRUKTÍV FELHASZNÁLÁSA.

1.

(H)
 – Új profitszervezési módokat kell alkalmazni. Például jó pénzért kell a diplomát árulni, ez már fel van találva.
 – Hogyne aztán majd mehetünk a börtönbe.
 – Vagy egy jövedelmezőbb állásba.
 – Nono, kényes témákat ne érintsünk.

2.

(U)
 ... Óriási összeget kaptunk a KORRAL-tól Ez a Korrupciós Alap. Ma még előfordul korrupció az országban. A Konstruktív Büntetések Törvénykönyve szerint a vétkesek kötelesek a vesztegetéskor kapott pénz ötszörösét befizetni az Alapba. Egyébként, ha jó szakemberek, maradhatnak a státusukban. A befolyt összeget az Alap iskoláknak és egészségügyi intézményeknek adja tovább.

Cselekvési lehetőségek: a kényes témák tárgyalhatóságának különböző fórumait fejleszteni, továbbá: konstruktív szankciók kidolgozása „örök” devianciák kezelésére.

*

D) A KONTRASZELEKCIÓ ÁTALAKÍTÁSA ÖN- ÉS KÖZFEJLESZTŐ TEVÉKENYSÉGGÉ.

1.

(F) Bizonyosfajta szocializáltság különösen alkalmassá teszi az embert a komplex-konkrét gondolkodásra. Ilyen pl. a természetközeli népek életmódja és a háztartási munka. Mindkettőben szemmel látható és érzékelhető az egymástól nagyon különböző dolgok összetartozása a mindennapi élet érdekében (ld. megélhetés). Ezért azok az embercsoportok, amelyek évszázadokon keresztül így szocializálódtok, mintegy a szokásrendszerükben hordozzák egy konkrét (életképes) gondolkodás lehetőségét. Az olyasfajta diszkrimináció, amely ezeket az embercsoportokat sújtja, éppen az életképes gondolkodás lehetőségét nyomja el, azaz elpazarolja. Ha a diszkriminátor magát felsőbbrendűnek tartja, ráadásul neveléses is, hiszen primitív gondolkodással bélyegez primitívnek más embereket.

2.

(U) A folyosón járva beszélgetést hallottam az egyik munkatárs szobájából. Többen lehettek, a cigányokról folyt a szó, de olyan hangnemben, hogy megálltam (...) Különösen egy hang – bárdolatlan kifejezésekkel – minősítette elmarasztalóan ezt a népcsoportot! (...) Ez tűrhetetlen, lépnem kell. Először mindenesetre személyes beszélgetésre hívtam meg a kollégát. Kiderült, hogy képzett, több nyelven beszélő, tehetséges szakember. Az egyoldalú rasszisztikus vélemény valami régebbi (talán családi) hagyomány nála, amit nem revideált. A cigányokról szinte semmit sem tud, azon kívül, hogy ilyenek meg olyanok, főként egyformák. Megegyeztünk abban, ha maradni akar nálunk, elvégzi a Roma Egyetemet. Nagy lendülettel (egyáltalán nagyon temperamentumos, kezdeményező, csupán az életképes gondolkodás nem erős oldala még) azt is megígérte, hogy megtanulja a nyelvet.

Cselekvési lehetőségek: az életképes gondolkodás kifejlesztése az előítéletes gondolkodásból – konstruktív személyes tulajdonságok előhívásával. A személyre szabott kommunikáció feltételeinek megteremtése.

*

E) A SÉRTETTSÉG ÁTALAKÍTÁSA A SZAKMAI ÖNÉRZET FEJLESZTÉSÉVÉ.

1.

(H)
 (...) ezen a Főiskolán akkora becsülete van a tanári munkának, mint a tanárok személyének. Most meséli valaki, hogy a dolgozatok gépeléséért többet fizetnek, mint a javításukért.
 – Hahaha, lehet, hogy a gépelés nehezebb is.

2.

(U)
 (...) megkaptuk az Ország Legszínvonalasabb Főiskolája kitüntetését és a kedvezményekről szóló diplomát. Gyárigazgató adta át, aki szintén kompetenciakitüntetés birtokosa. (Az Ország Legjobb Hatásfokú Repülőgépgyára) (...) „Üdvözöljük Önöket a minőséghordozó felső tízezer soraiban.” A kitüntetéssel figyelemreméltó kedvezmények járnak: tanároknak, jelölteknek ingyenes étkezés az ország legjobb éttermeiben, díjtalan színház-, mozi-, hangverseny- és sportrendezvény-látogatás, ingyenes utazás az országban és Európában. (A kedvezményeket központi alapból finanszírozza a Minőségügyi Minisztérium.)

Cselekvési lehetőségek: a kompetencia értékelésének sokféle intézményesítése. A kompetencia különböző formáinak egyenrangúsítása.

*

F) AZ ÖNISMERET ÉS ÖNIRÓNIA FEJLESZTÉSE ÉS FOGADÓKÉSZ KÖRNYEZET
KIALAKÍTÁSA.

1.

(H) Ez itt szakfőiskola, nem irodalmár és filozófusképző. Itt a szakirodalmat kell elsajátítani. Itt, kérem, az életre nevelünk. Nem véletlen, hogy a filozófia meg a retorika csupán melléktantárgyak.

– Főtantárgyak, melléktantárgyak, uralkodó népek, segédnépek hahaha!

2.

(U) Este jelmezbál. Nagyszerű ötletekkel, nemegyszer az önirónia jegyében. A kolléga például, aki a cigányokról becsmérő módon nyilatkozott még nemrég (és aki jelenleg a Roma Egyetem lelkes jelöltje) cigány viseletben jelent meg. Többen megjegyezték, hogy temperamentumához, széles gesztusaihoz remekül áll a kosztüm (...) Egy másik tanár – rendkívül szelíd természet, a brit kultúra avatott ismerője – oroszánjelmezt öltött.

Cselekvési lehetőségek: a „diplomás barbárság” paradoxonának játékos feloldása. alkalmak, intézmények teremtése.

*

G) BÁRMELY (HAGYOMÁNYOS ÉRTELEMBEN)) ROSSZNAK, VÁLSÁGOSNAK STB.
TARTOTT DOLOGBAN, HELYZETBEN MEGLÁTNI A FEJLETTEBB MEGOLDÁS
HIÁNYÉRZETÉT.

1.

(H) – A diákcsínyekről eszembe jut a legutóbbi. Biztosan hallottak róla, mert híre volt. Dolgozatot írtak a hallgatók,

2.

(U) Végre megkeresett az a kolléga, akinek az óráján az a bizonyos szerepcserés dolgozatírás történt még a

és egyikük egy felsőbb évfolyamos barátját ültette be maga helyett. A barát már meg is írta a dolgozatot, amikor a tanár észrevette a cserét.

– Fő, hogy sokan járnak az órájára, hahaha!

– Úgy tudom, az illető hallgatók megkapták méltó büntetésüket.

– Kérdés, hogy kihez méltó.

– Kérdés több is van. A személytelen tömegoktatásról például.

múlt héten (...) Az egyik jelöltünk – nem lévén biztos a tudásában – felsőbb évfolyamos barátját ültette be maga helyett. A dolog kiderült, a kolléga a jelöltet megbüntette (egy idegen nyelv alapfokú elsajátítására kötelezte éves határidővel), az ügyet azonban nem érezte lezártnak. (...) sokáig töprengett, kereste az eset tanulságait tágabb összefüggésben. Rájött, hogy a nagylétszámú csoport önmagában nem elég magyarázat (bár a pedagógiai szabálysértésért természetesen leadta az ilyenkor szokásos pénzadományt – félhavi fizetést – a jelöltek Sportkörének). Az ügyet azonban nem érezte lezártnak. A téma még mindig szerinte – többoldalú, multidiszciplináris megközelítést igényelne. Ezért tudományos konferencia szervezését javasolja „Szaktudományos képzés – személyre szabott vizsgáztatás” címen. A szervezést elvállalta.

Cselekvési lehetőségek: a konstruktív büntetések intézményes preferálása. A büntetések nyitása a kutatások felé (Konstruktív Büntetések Kutatóintézete?)

*

A játékosok egyre több cselekvési lehetőség (teendő, munkaalkalom) birtokába jutnak. Közben mind nagyobb és nagyobb rutinra tesznek szert az összevető olvasásban, ezért egy bizonyos ponton (a Játékvezető jelzésére) rátérhetnek a *többes* vagy *többszörös összevetésre*. Ez a játék nehezebb változata – ám a kettős összevetéshez képest sokkal több cselekvési lehetőséget mutat meg. A többes összevetés valójában tagolja, felbontja az eddig talált munkaalkalmakat. A következőképpen játszható: Válasszon ki minden játékos

egy-egy cselekvési lehetőséget a korábbiakból. A bemutatás kedvéért és a Játékvezető előadásában legyen ez „*A kontraszelekció átalakítása ön- és közfejlesztő tevékenységgé.*” A többszörös összevetés során rendeljenek hozzá könyvünkből, különböző hatásfokú megoldásokat hordozó szövegrészeket. (A legmagasabb hatásfokú részlet most is utópisztikus fejezetünkből kerül ki, természetesen.) A Játékvezető most is pontosítsa a jelöléseket. A fejezeteket ez esetben is kezdőbetűk jelzik: P, H, Sz, F, U – aszerint, hogy a Pazarlástesztről, a Hétköznapi gondolkodásról, a Szakképzett gondolkodásról, az Alkalmazott filozófiáról, vagy az Utópiáról szóló fejezetünkből idézünk-e. Minthogy itt az alacsonyabb és a magasabb hatásfokhoz is több szövegrész (sőt több fokozat) tartozik majd, ezeket a számok mellett betűvel is jelöljük: 1A, 1B, 1C, 2A, 2B stb. Az alacsonyabb hatásfokot továbbra is 1-gyel, a magasabbat 2-vel jelezzük. A könnyebb tájékozódás kedvéért továbbra is emeljük ki nagybetűvel és aláhúzással a „lebontandó” cselekvési lehetőséget. A Játékvezető hangsúlyozza, hogy nagyobb pontszámot ér el az a játékos, *aki tematikusan nagyon különböző szövegrészeket tud ugyanahhoz a címhez hozzárendelni.* Mutassa is be a műveletet a fentebb említett cselekvési lehetőség felbontásával:

D) *A KONTRASZELEKCIÓ ÉS PAZARLÁS ÁTALAKÍTÁSA ÖN- ÉS KÖZFEJLESZTŐ TEVÉKENYSÉGGÉ.*

1A

(H) Az ivás viszont sikk, azazhogy menő. Emlékszünk még arra a szegény kollégista fiúra, aki ittasan akart átkapaszkodni egyik ablakból a másikba az ötödik emeleten. Ismerem a szüleit, még mindig gyászolják. Engem meg még ma is bánt a lelkiismeret.

1B

(H) Voltak nehezebb idők is. Emlékszem, néhány éve a hallgatók azzal szórakoztak, hogy sorra letördelték az utcán parkoló autóink visszapillantó tükröit.

– Fel kellett volna őket jelenteni.

– Ugyan már, kollégám, diákcsínyek. Valamennyien csináltunk hasonlókat.

1C

(Sz) K.O. és K.Gy. kérelmet terjesztettek elő a városi polgármesteri hivatal műszaki osztályához a tulajdonukban álló ingatlanon lévő lakóépület asztalosműhelyként történő használatának engedélyezése iránt. Az első fokú hatóság határozatával az engedélyt megadta, K.O. és K.Gy. szomszédja azonban fellebbezést nyújtott be.

2A

(F) Ez volna az én beszédem Erósról. S mint már kértelek, ne gúnyold ki, hogy azt is meghallgathassuk, amit a többiek mondanak. (Ne pazaroljuk az időt egymás lehangolására, inkább haladjunk.)

2B

(U) Szomszédok kerestek meg egy konstruktív ötlettel. Szeretnék kihasználni a Főiskola és Kollégium közelségét, és kérték, szervezzünk jogsegélyszolgálatot a lakosságnak tanárok és jelöltek közreműködésével (...) Egy tanszékvezető rögtön vállalta a szervezést, és azt, hogy egy héten belül hozza a tervezetet.

2C

(U) A Főiskolára jövet derűs epizód: jelöltek csoportja jött velem szembe. Négyen voltak, kopott nadrágban, nyúlott trikóban, vödrökkel, rongyokkal. Kérdeztem, hova mennek. Nagy nevetések közt mondják, hogy kifényesítik a Főiskola körül parkoló autók visszapillantó tükröit. Előírás 20 tükör, és nem lehet főiskolai munkatársaké, csakis szomszédoké. Csodálkoztam, mire

megnyugtattak, hogy észnél vannak – mindössze elvesztettek egy fogadást és ez volt a tét.

Cselekvési lehetőségek (avagy a szövegek közötti átmenet azonosságokból és egyszerismind különbségekből összeállítva): alkoholizálás; önveszélyes cselekvés; lel kifurdalásos emlékezés; pereskedés; jogi eljárások; filozófiaolvasás idézetek kedvéért; filozófiaolvasás műveletek kedvéért; együttműködés szakemberek és „laikusok” között egy bizonyos (korlátozott) területen; és állandó „ösztönös” készenlét a konstruktív cselekvésre derűs hangulatban.

Ha a játékosok ilyenformán alkalmazzák a többszörös összevetést, hamarosan megnövekszik az összegyűjthető cselekvési lehetőségek száma. Sőt, ilyen részletezettség esetén egészen kis határfokú (ön- és közpusztító) cselekvés lehetőségei is láthatóvá válnak. A játékosok tetszés szerinti cselekvési lehetőséget bonthatnak fel így, sőt a már felbontottakat is tagolhatják tovább. (Ön kedves Olvasó már tudja, hogy a munkaalkalmak esetén *összehozása* tulajdonképpen konkretizáló művelet – ld. *conresco*).

Ha a partnerek kifogytak a – számukra áttekinthető – lehetőségekből és jelzik is ezt (EDDIG LÁTTAM, VAGY JELENLEGI LÁTÓKÖRÖM SZERINT ENNYI stb. felirattal) elvégezhetik az eddig összegyűjtött és részletezett munkaalkalmak regisztrálását.

Ha bizonyos – a játékidő által limitált – mennyiségű cselekvési lehetőség (más szempontból: átmenet, teendő, munkaalkalom) összegyűlt, *kioszthatják a pontokat*. (Azok a játékosok, akik közben – zárt, egyértelmű „átmenetmentes” gondolkodástechnikájuk miatt – kiestek, vigaszágon megkaphatják a Pazarlás Iskolájának egy-egy példányát könyvalakban.) A játék itt még nem ér véget. Plusz pontokért újabb feladatot oldhatnak meg a partnerek; megjelölhetik azt, hogy az összegyűjtött cselekvési lehetőségek közül napjainkban melyekhez kapcsolódik *munkahely*. Meglepő eredményre jutnak, különösen akkor, ha

különböző országok munkahelykínálatát is betáplálják (köztük az ún. fejlett országokét). Azt fogják tapasztalni, hogy bár a *teendő* (cselekvési lehetőség, munkaalkalom) *sok*, a *munkahely* hozzájuk viszonyítva *kevés*. A viszonylag kevés munkahely tekintélyes része ráadásul az ön- és közpusztítás szolgálatában áll. (Hadipar, alkohol és drogkereskedelem, maffiatevékenység.)

A játék abszolút győztese az lesz, aki úgy tudja a fenti összefüggést számítógépébe betáplálni, hogy a gép végül kiírja: VIGYÁZAT! ÖN KEZDETLEGES (LEHETŐSÉGPАЗARLÓ) CIVILIZÁCIÓ POLGÁRA! KERESSE ÉS OLDJA FEL A KEZDETLEGESSÉG PARADOXONÁT!

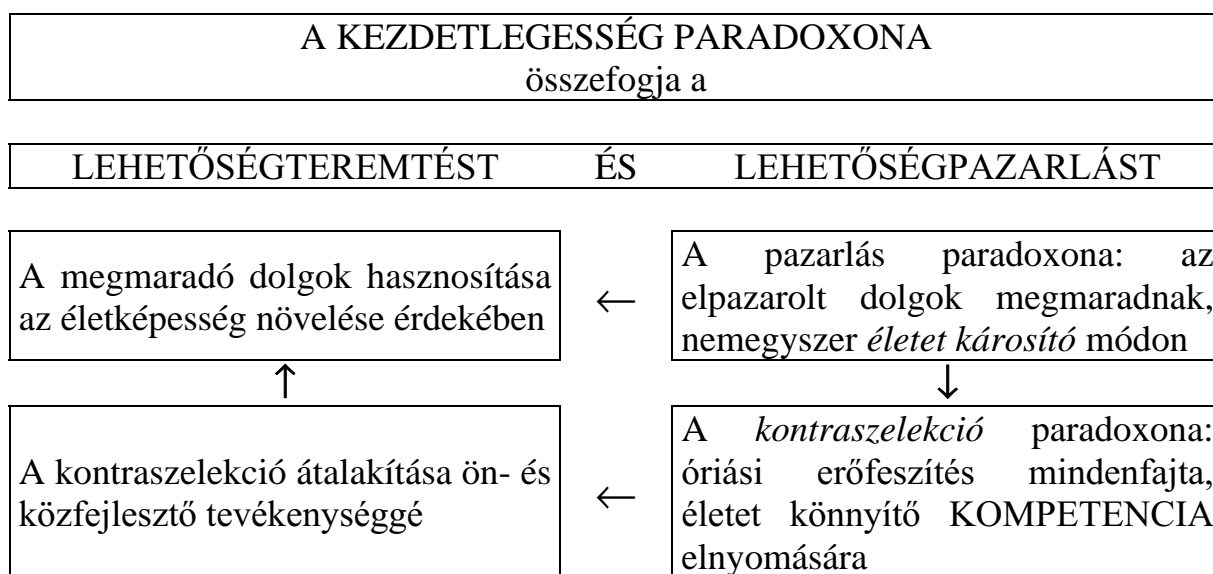
Játékunk és számítógépünk teljesítőképessége itt véget ér. Mint fenti mondatunk mutatja, ez paradox vég: kezdet is egyszersmind (olyan ered-mény, amely *eredet* és *kezdemény* egyben.) A „játéktér” itt kitágulhat, a *számítógép pedig átadhatja helyét a paradoxonérzékenyebb (e tekintetben nagyobb határfokú) emberi gondolkodásnak*, ami – többek között – a számítógép továbbfejlesztésére is képes. Mint sejthető, Játékvezetői szerepe is véget ért, kedves Olvasó, ám a vizsgára készülés korántsem. Számítógépét ezután is tartsa szemmel. Elsősorban azért, mert ez az intelligens eszköz nemcsak *explicit*e megnevezi, hanem *implicit*e szemlélteti is (mintegy ELJÁTSZA) a KEZDETLEGESSÉG PARADOXONÁT, amennyiben lehetőségteremtő és lehetőségpazarló egyszersmind.

LEHETŐSÉGTEREMTŐ, minthogy óriási mennyiségben képes összegyűjteni és egymás mellé állítani (mondhatni: átmenetkész helyzetbe hozni) nagyon sokféle információt.

LEHETŐSÉGPАЗARLÓ, minthogy nem tudja KIMONDANI az átmeneteket (cselekvési lehetőségeket, munkaalkalmakat), HA nem tápláljuk bele „paradoxonra képzett” emberi gondolkodással az átmenetek megnevezésének programját.

Ha SZÁMÍTÓGÉPÜNK fenti PARADOXONÁT műveletként kezeli, kedves Olvasó, és a lehetőségteremtés valamint pazarlás együttlétezését látva újra áttekinti könyvünk példaanyagát, TÁGAS összefüggést tapasztalhat. Úgy fogja találni, hogy a lehetőségteremtés és lehetőségpazarlás minden – általunk ismert – emberi tevékenységben együtt van. Úgy tűnik eszerint, hogy a kezdetlegesség paradoxona ún. egyetemes létparadoxon, amellyel civilizációnk alapvető sajátossága ragadható meg. Egyetemes jellegénél fogva *jó hatásfokú összefüggés*, amely nagyon sokféle problémát felvehet magába – többek között saját feloldhatóságának kérdéseit is.

A paradoxon felvevőképességét fejezzük most ki képletben (a képlet is arra való, hogy éljünk vele):

A képletet folytathatjuk a KOMPETENCIA PARADOXONÁVAL és ily módon visszajátszhatjuk könyvünket (és iskolánkat) a legapróbb részletekig. Erre azonban nincs szükség, kedves Olvasó, mert Ön már most konstruktív megállapítást tehet a paradoxonok feloldhatóságát illetően. Nagyon helyesen látja: jobb és gyengébb hatásfokú feloldásmódok lehetségesek. *Az előbbiek a*

lehetőségteremtés felé az utóbbiak a lehetőségpazarlás kontraszelektív változatai felé billentik ki a paradoxon egyensúlyát.

Keresse a feloldásmódokat különböző élethelyzetekben és gondolkodástechnikákban. Gyűjtsön élményeket paradoxonbarát módon, *összevetéssel.*

Ha például szupermarketben jár, és azt látja, hogy a legmodernebb pénztárgépeknél ülő nő-pénztárosok mögött ott sétál a jól öltözött, ápolt (férfi) osztályvezető, okvetlenül idézze fel a szappanoperát, amelyben asszonyok kapálnak több sorban, kezdetleges szerszámmal valami ültetvényen. Mögöttük ott sétál – ezúttal korbáccsal – a (férfi) munkafelügyelő. Ha Ön tudja – és miért ne tudná a Pazarlás Iskolájában vizsgára készülve – egyszerre látni az azonosságokat és különbözőségeket, biztos lehet abban, hogy itt a KEZDETLEGESSÉG PARADOXONÁVAL találkozott kétféle változatban.

Az élménygyűjtést folytatva összevetéstechnikája tökéletesedik majd. Ha például cikket olvas arról, hogy a szappanoperák silány, primitív stb. „csinálmányok”, mintegy *fejlett civilizációnk* selejtes termékei, okvetlenül nézze őket továbbra is. Egyszer csak ezt fogja hallani az egyik szereplő szájából: *mi férfiak beleszeretünk egy anyajegybe az arcon, és ostoba módon elveszjük az egész nőt.* Ön jól olvas implicitet és rögtön rájön, hogy a szappanopera szereplője olthatatlan vágyat érez (ld: hiányérzet) egy fejlettebb gondolkodástechnika iránt, amennyiben *rosszallja*, sőt *bánja* a rész (anyajegy) és egész (a nő) pusztá azonosítását. Nem így *magas színvonalú* cikkünk szerzője, aki az imént fejlett civilizációnkról beszélt. Ő minden további nélkül azonosítja a részfejlettséget (fejlett műszaki technika, haditechnika stb.) civilizációnk egészével, fejlettnak nevezve azt, ami, *mint egész* kezdetleges. Mosolyogjunk, kedves Olvasó, tanult szerzőnkél ismét keresett paradoxonunkkal találkoztunk, ezúttal a megbélyegző, önmagáról nem tudó

(kezdetleges) gondolkodástechnika formájában (amelyben még annyira sincs meg a nyitás *hiányérzete*, mint szappanoperánk hősének gondolkodásában).

Vegyük hozzá mindezekhez a *megélhetés aktuális paradoxonát* (korunkban ezt nevezhetjük a *piac paradoxonának* is). Számítsa ki kedves Olvasó, mennyi lenne az Ön évi jövedelme, ha kábítószer nagykereskedő vagy fegyvergyáros és mennyi, ha tanár, szülésznő, vagy kórházi ápoló lenne. (Ez utóbbi két munka magától értetődően életcentrikus, az előbbiek kevésbé.) Most, kérem, vonja ki a kábítószer kereskedő és fegyvergyáros jövedelméből a tanárét és szülésznőét (jelképes összegekkel operálhat, a valóság országoként nyilván változnak, az arányok kevésbé). Ha kivonta a néhány milliárdból a néhány ezret, meg fogja kapni az összeget, *amelyet Önnek fel kell áldoznia akkor, ha az úgy dönt, hogy az életnek dolgozik majd*. A piac és élet viszonyába errefelé kell keresnie a kezdetlegesség paradoxonát. (Anyanyelve segít a probléma meglátásában amennyiben a magyarban az „élet” kifejezésére kétféle szavunk is van, egy egyetemes és egy szűkebb értelmű és piaci árnyalatú: az *élni* és a *megélni valamiből*.)

Ha paradoxonérzékenységét a kezdetlegesség témáján edzi és fejleszti, egy idő után automatikusan össze tudja hozni majd e paradoxon megnyilvánulásának különböző módjait – aktuálisan és történetileg. Gyűjteményébe kerülnek a környezetszennyező tisztítószeresek, az érdektelent érdekességé harsányító médiumok, a félretanító iskolák. Ide kerülhet a gyerekrontó szülői szeretet, a liberalizmus diktatúrája, a halál- és mártírcentrikus életszemlélet is.

Minél többet gyűjt ezekből, annál több változatban mutatkoznak meg az Ön számára a kezdetlegesség paradoxonának (feszültségének) feloldására tett kísérletek is. (Ön már tudja, hogy ezek az *átmenetek kezelésének* módjait jelentik a spontán *életvitel* és a *gondolkodástechnika* szintjén. Vigyázzon: ne

álljon meg e kettő, pusztá szétválasztásánál, figyeljen egyszerre azonosságukra és különbözőségükre is.)

Tapasztalni fogja *feloldásként* a kezdetlegesség paradoxonának *egyoldalúsítását*. Az Ön élményeinél maradva: a szupermarket pénztárosainak munkáját az egyoldalúsítás *vagy* csak modernnek, nagyszerűnek, jól fizetettnek *vagy* csak lélektelen robotnak, kiszolgáltatottságnak, a globalizáció átkának fogja fel (és „népszerűsíti”). A szappanopera így lesz *rajongói* szerint remek (esetenként egyetlen) szórakozás és pusztá azonosulásra serkentő életminta, míg *becsmérlői* (netán „tudományos elemzői”) szerint *kultúrméreg, kultúrszemét*. (Figyeljünk e két utóbbi paradoxonszerű szóösszetételre! Ezek jelzik, hogy az egyoldalúsítás által elpazarolt „másik oldal” valójában megmarad.) *Hasonlót* fog tapasztalni, kedves Olvasó, az *egyoldalúsítás* más formáinál. Ha a rosszul fizetett tanárt, szülésznőt, kórházi ápolót magasra értékelve dicséri, dicsőíti, sőt kitünteti (a pátoz ezen a területen gyakori) a társadalom – attól az e munkaterületen tevékenykedők még anyagi-gazdasági értelemben kiszolgáltatottak maradnak. És megfordítva: ha e munkaterületeket – csupán az anyagiakra figyelve – „leszólja”, netán megbélyegzi a társadalom, attól azok még hatalomként (sőt, nagyhatalomként) tartják kezükben a tudás és egészség létfontosságú eszköztárát.

Amint látja, kedves Olvasó, az egyoldalúsító feszültségoldás kis hatásfokú dominánsan lehetőségpazarló. Minthogy azonban létezik és hat, számolnunk kell vele történetileg és aktuálisan. Mint ahogyan kár volna elpazarolni a feszültségoldás más gyakori módjával, az ún. *átnevezéssel* való ismerkedést. Az átnevezésnek is megvannak a maga élet- és gondolkodástechnikai változatai. Ezek többnyire nem egyoldalúsítanak a fenti módon, sőt meghagyják a kezdetlegesség egy-egy formájának paradoxonos jellegzetességét, ám fedőnevet (sőt elfedőnevet) adnak neki. Elismerik, sőt hangoztatják, hogy *mindennek van előnye és hátránya, minden jóban van valami rossz és fordítva, ráadásul*

mindennek meg kell adni az árát, mert valamit valamiért stb. A supermarket pénztárosának munkája igaz, egyhangú, nagy felelősséggel jár, ám tiszta, szép környezetben végezhető és viszonylag jól fizetik. Innen már csak egy lépés a (PR) fedőnevekig: *Jöjjön hozzánk, felelősségteljes munkakörben jól fizető munkával várjuk!* (Ha a leendő munkatárs azonosul sőt pusztán azonosul a fedőnévvel, és így lép be a munkahelyre, még sokáig nem fog tudni mit kezdeni az „ültetvény-érzéssel”, amely nagyszerűnek nevezett munkahelyén elfogja – a kezdetlegesség paradoxonának aktuális megjelenéseként.)

A példákat most már önállóan szaporíthatja, kedves Olvasó. Gyűjtse be vállalkozóknak *kikiáltott* kényszervállalkozók élettörténetét, a nagyszerű családanyaként *reklámozott* cselédanyák sorsát, a tiszteletre méltó idős emberként *emlegetett* kényszernyugdíjazott kreatív szakemberek véleményét. Ön, mint a Pazarlás Iskolájának (élet) vizsgára készülő munkatársa, egyre inkább látni fogja a további tájékozódás irányait.

Mindenekelőtt megállapíthatja, hogy a kezdetlegesség paradoxonát illetően sem az egyoldalúsítás, sem a fedőnevek használata nem jelent jó hatásfokú feloldást. Akár félretanuljuk, akár elfedjük, a *lehetőségteremtés és lehetőségpazarlás együttes létezését*, ez nem szűnik meg, hanem különböző explicit és implicit módon megmarad.

Gondolja végig (az azonosságok és különbözőségek egyszerre látását szem előtt tartva és gyakorolva): Ha a kezdetlegesség paradoxona elfedve és félretanulva változatlanul megmarad – Önnek bizonyára másképp kell ezt működtetnie **BÁRMILYEN MUNKAHELYET** választ (netán teremt is). A fentiekből sejthető, hogy legyen Ön akár áruházi pénztáros, főiskolai tanár, kollégiumi nevelő, családanya vagy médiamunkatárs, akkor fog jó hatásfokkal élni (és – magától értetődően – a Pazarlás Iskolájából jól vizsgázni), ha a kezdetlegesség paradoxonát *feltárva, néven nevezve, és egyre több átmeneti lépésre bontva, minél kevesebb lehetőséget pazarolva* működteti.

A paradoxonos gondolkodástechnika birtokában Ön most bizonyára kérdez: mit jelent az, hogy „egyre kevesebb lehetőséget pazarolva”. Csak nem utópisztikus cselekvést mégis – azaz megoldások mindenáron való *ráterőltetését* aktuális viszonyainkra?

Ön jó eséllyel indul a vizsgán: átmenet-érzékenysége remekül működik. Ezért rövidesen megleli a választ saját kérdésére is. Előbb azonban tegyünk fel egy közvetítő kérdést: Lehetséges-e *átmenet* a lehetőségek elvesztegetése és azonnali felhasználása között? *Olyan cselekvés, amely nem hasznosít aktuálisan ha még nem lehet, de nem is törli a megvalósítás lehetőségét?*

Ön helyesen válaszolt: ez a TÁROLÁS. Vigye vissza leleményét az eredeti kérdéséhez. Mit jelent a kezdetlegesség paradoxonának konstruktív feloldása, hogyan lehet egyre kevesebb lehetőséget pazarolni? A LEHETŐSÉGEK TÁROLÁSÁVAL, azaz sajátos LEHETŐSÉGBANK létrehozásával.

Nevezzük ezt, mondjuk, HERDÁRIUMNAK.

Ön már sejti, kedves Olvasó, hogy a Pazarlás Iskolájában is van diplomamunka: állítson össze Herdáriumot.

Lehetőségek tárolása:

A HERDÁRIUM

Készen áll Ön a diplomamunkára, kedves Olvasó? Írja meg: állítson össze Herdáriumot. Instrukciókat természetesen a Pazarlás Iskolája is ad, bár némiképp másokat, mint a hagyományos iskolázás. Ha összehasonlítja ezeket az „előírásokat” pl. azzal, ahogy Főiskolánk a szakdolgozatokat kezeli *játszva* megtalálja majd az azonosságokat és különbségeket. Most koncentráljon az utóbbiakra.

A Pazarlás Iskolája nem a diplomamunka témáját „írja elő”, hanem a műfaját. (A műfaj műveletfajtaként értelmezendő.) Ez többek között azt jelenti, hogy legyen a Herdárium a tudás életképességének mércéje (más szóval a lehetőségek tárolásának módja) azaz életszerű, multidiszciplináris. Megjelenésében leginkább lexikonra hasonlítson, amely szócikkeiben az élet, tudomány és művészet különböző területeiről (egyáltalán bármiféle alkotásból) hoz példákat a pazarlás változatos módjaira. Minél többféle példát tartalmaz, annál jobb hatásfokú a dolgozat – és, természetesen, annál jobb „minősítést” kap a mindennapi életben is.

A műfajmegjelölésen túl a Pazarlás Iskolája fontosnak tartja, hogy mintát adjon a leggyengébb és legjobb minősítésű Herdárium bemutatásával.

A leggyengébb (hatásfokú) változat:

„... Úgyis mindig azt halljuk, hogy nincs pénz erre, nincs pénz arra.

– Pazarlásra azért van.

–Hajaj! Egész Herdáriumot lehetne összeállítani!

– Micsodát?

– A felesleges kiadások jegyzékét.

– Na ezt felírom magamnak és még ma hozzáfogok.

– Már kezdheti is. Felírhatja, hogy évenként új irodabútorra, bújtatott munkaerőre csak kerül, akinek kerül.

– Jobban kell gazdálkodni.”

Jól tette, hogy feltette a kérdést, kedves Olvasó: MIÉRT GYENGE (hatásfokú) a fenti Herdárium? Ha felismerte a fejezetet (A hétköznapi józan ész) és visszalapozott, máris megkapta a válasz első lépését: a hétköznapi józan ész itt szűkös pazarlásfogalmat ad, amelybe csak az anyagi javak tékozlása fér bele, az információ és feladatpazarlás például nem. (Ha paradoxonban akarunk fogalmazni, azt is mondhatjuk, hogy a fenti Herdárium pazarló gondolkodással nyilatkozik a pazarlásról.)

Az első lépésen túl Önnek műfaji aggályai is lehetnek. Fogalmazza meg őket – így nagyobb valószínűséggel lépheti majd túl legtöbbjüket. A fenti Herdárium azért is gyenge (hatásfokú) mert bezáródik a tananyag körébe, amellet csupán tematikusan idéz (pazarlásról szólva pazarlásról beszél). Olvasásmódja ezért csupán explicit, miáltal elpazarolja a többértelmű pazarlásfogalom alkotásának és használatának lehetőségét az implicit olvasást. Ezáltal kevésbé életszerű (fogyatékosan multidiszciplináris) pazarlásfogalomra van ki- és rálátása. Az ilyesfajta fogalom könnyen egyértelművé és *elvonttá* válik, miáltal sokkal inkább definíciókész mint paradoxonbarát. A definitív

megközelítés pedig könnyen bezáródik és nem (vagy alig) teszi lehetővé, hogy a *pazarlás paradoxonát a kezdetlegesség paradoxonának* megjelenési változataként mutassuk be.

Ha ezt végiggondolta kedves Olvasó, máris esélyessé vált jobb hatásfokú Herdárium elkészítésére.

Most már csak össze kell gyűjtenie a *kritériumokat* (a gyenge hatásfokú Herdárium tanulságai segítenek), megtervezni a *kompozíciót*, pontosítani a *jelöléseket*, és hozzáfogni a munkához.

Ajánlatos a munka menetét vázlatban rögzíteni. Így:

Műfaji kritériumok: a Pazarlás Iskolájában elsajátított pazarlásmódok tematikus túllépése, az explicit és implicit olvasásmód együttes alkalmazása, többértelmű pazarlásfogalom alkotása és működtetése.

Kompozíció, jelölések. A Herdárium szócikkei bármilyen (tematikus, abc stb.) sorrendben követhetik egymást. Minden szócikk elején címszószerűen kiemelve szerepeljen az élet, tudomány, művészet stb. adott területe, amelyről a pazarlásminta származik. A végén – aláhúzva – jelenjen meg a szócikk által tartalmazott sajátos pazarlásmód (módok) megnevezése.

A „Herdárium” főcímen kívül a diplomamunka alcímet is kaphat, amely – lehetőleg – utaljon arra, hogy a dolgozat a pazarlódo lehetőségek *tárolását* célozza. (Pl. Pazarolj okosan; Őrizd, amit kidobtál; Tanuld, amit tudsz stb.)

Ezek után kezdődhet a munka. Töltse fel a következő szócikkmintákat saját élményekkel, olvasmányokkal, felfedezésekkel, kedves Olvasó. Így:

RÁDIÓRIPORT. VEZETŐ POLITIKUS BESZÉL:

Görgey szobrának anyagát beöntötték a Sztálin szoborba. Az új Görgey szoborba pedig a Lenin szobor anyagát öntötték.

Az anyagtakarékosság, mint pazarlás: a múlt szemléltetésének elpazarlása. Ráadásul a politikus gondolkodása elpazarolja ennek tudatosítását, a riporter pedig e pazarlasmódok jelzését.

*

JELENET A BUSZON ÚTBAN A MARGITSZIGETRE:

Szereplők: Nagyanya: N; Anya: A; Ricsike, 5 év körüli kisfiú: R

A: Miért nem indít a BKV több járatot, legalább a Margitszigetre.

N: Utálok ezt a zsúfoltságot. Inkább otthon maradna az ember, de hát ez a kisgyerek hadd örüljön egy kicsit a nyárnak, meg a víznek...

A: Nem tudom, miért fél annyira a víztől.

N: Most már majd biztosan be mer menni.

R: Anyúú, ne menjünk a strandra, nem akarok úszni.

N: Ne félj, kisfiam, majd meglátod, mennyi kisgyerek lesz ott, és hogy fogod élvezni.

Pazarolnak: BKV a jó hatásfokú közlekedés és a jó lakossági közérzet lehetőségét. A szülő és nagyszülő a kisgyerek megismerését és a jó hatásfokú családi kommunikációt.

*

TELLER EDE NOBEL DÍJAS FIZIKUS INTERJÚT AD A TÉVÉBEN:

Adytól is tanultam a fizikát. Adynál szófúzió van. Ebből jött a gondolat, hogy magfúzió is lehet, nemcsak maghasadás.

Riporter: Lám, a tudós a laikustól is tud tanulni.

A riporter pazarol: Teller Ede felkínálja a különböző tudásban jártas magas színvonalú alkotók „együtthatásának” elgondolását. A riporter

ebből csupán közhelyet alkot: zárt, hierarchikus gondolkodással a költőben csak a fizikához nem értő laikust lát.

*

A SZOMSZÉDOM MESÉLI:

Unokanővéremmel megyünk a körúton. Zaj, füst, autóbűz. Egymás szavát sem értjük. Két siketnéma megy előttünk, jelbeszéddel társalognak.

Unokanővérem rájuk néz, és azt mondja:

– Szegények!

Pazarol a sajnálkozó járókelő: annak elgondolását, hogy bizonyos helyzetekben a „fogyatékos” ember kompetensebb az épnél (A kompetencia viszonylagossága.)

*

„RENDŐRSÉGI” HÍR A SAJTÓBÓL:

A lovas rendőrök a parkokban járőröznek. A lovakat gyakran cserélik, az embereket nem.

Emberpazarlás. (Ld. még: inkább a láb kopjon, mint a csizma.)

*

MINISZTER NYILATKOZIK A RÁDIÓBAN, A HÁROM ÉVEN ÁT ÉVENKÉNT ISMÉTLŐDŐ ÁRVÍZ ELSŐ ÉVÉBEN:

Én nem készülök ilyen katasztrófára, erre sem készültem. Remélhetőleg a természet kegyes lesz hozzánk, és az árvíz nem ismétlődik meg.

A miniszter prevenciót pazarol, a társadalom pedig a prevenciós gondolkodástechnika megkövetelését a politikai vezetésben.

*

MOLNÁR FERENC NAPLÓJÁBÓL TÖRÖLTE A CENZÚRA.

Az író a következő jelenetet örökítette meg az első világháború utáni években: A mosdóban két rokkant katona mosott kezet – egymással. Egyiknek a bal keze hiányzott, másiknak a jobb.

A háború embert pazarol – ugyanakkor megteremti a bajtársi együttműködés lehetőségét. A háborúnak ezt a paradoxonát látta (és szemléltette) az író és ezt pazarolta el a cenzor.

*

ENGESZTELŐ MISE:

Ez 1998. december 29-én a katolikus egyház engesztelő misét tart az abortusszal megszüntetett életekért.

Az életpazarlás különböző módjai közötti azonosság meglátásának elpazarlása: az egyház nem látja itt, hogy évszázadok óta papok és szerzetesek millióit ítéli meddőségre.

*

OTP BANK MUNKATÁRSA. (SZAKMAI LAPBAN):

Egy bank soha nem kerülhet olyan helyzetbe, hogy emberiességi és humanitárius szempontjai legyenek.

Elpazarlódnak a bank munkatársainak meglévő humanitárius késztetései és ezek felismerése.

*

BALTAZAR GRACIAN: AZ ÉLETBÖLCSESSÉG KÉZIKÖNYVE C. MŰVÉBŐL:

A görögök műveltségüknél fogva nevezték a világ többi részét barbárnak.

Gracian itt elpazarolja a diszkrimináló műveltség elégtelenségének (kezdetlegességének) jelzését. (Ld. Amit én nem értek, az érthetetlen.)

*

FILMHÍRADÓ:

Gázárlarcot próbál egy katona 4 év körüli gyereke. A gyereket az anyja tartja ölében. A gyerek sír, az anya nevet.

A gyerek akaratának-önállóságának elpazarlása a katona részéről.
A helyzetfelismerés elpazarlása az anya részéről.

*

ÓRIÁSPLOKÁT (DEZODOR FOR MEN REKLÁM):

Izmos férfitestet ábrázol a kép felemelt karral. A szlogen: Jobb, ha érted, mintha tőled döglenek a nők.

A plakát készítője és népszerűsítői elemi anyanyelvi tanfolyamot pazaroltak, ahol megtanulhatták volna a következőt: a „dögleni” általában állatokra használja a magyar nyelv nem egészen választékos rétege (finomabb-kíméletesebb a „kimúlik”). Heccelődő-bizalmas társalgásban elképzelhető a „döglenek a nők” kifejezés – azonban nem okvetlenül

utcai használatra. (Ld. még: a főzeléket kézzel is meg lehet enni, éppolyan tápláló, de nem elegáns.)

*

TANÁRI ELŐADÁS PÉLDAANYAGÁBÓL:

Quintilianusnál olvasható: az a természetes, hogy a nő a férfi után következzen, ugyanúgy, ahogy a napkeltét a napnyugta, s a napot az éjszaka követi.

A tanár elpazarolja annak jelzését, hogy Quintiliánus zárja a gondolkodást, azaz nem veszi figyelembe, hogy az éjszakára újra nap következik és a napra újra éjszaka. Egy ilyesfajta javított „metafora” a férfi-nő kapcsolat jellemzésére jobb hatásokkal használható.

*

KORTÁRS (XX. SZÁZADI) MAGYAR FILOZÓFUS KÖNYVÉBŐL VETT JELLEMZŐ IDÉZET:

Derrida Rousseau-n feni élesre a dekonstrukció módszertani kését.

A szerző elpazarolja Derrida gondolkodástechnikájának KIEGÉSZÍTŐ sajátosságait (ld. a többértelmű „írás” fogalmát pl.). Eltúlozza a BEHELYETTESÍTŐ jellemzőket, és elfeledkezik arról, hogy a gondolkodás (Derridánál sem) okvetlenül azonos a késelés gyakorlatával.

*

ISMERETTERJESZTŐ ELŐADÁS (KLUBBAN).

Az előadó: Arany Pázmán lovagjában a komikum a helycseréből adódik. Az olvasó tudja, hogy a király a maga képében az udvari bolondot ülteti a trónra, Pázmán lovag nem.

Az előadó fontos összefüggést pazarol: Ha a királyt és a bolondot össze lehet tévesztetni egymással – akkor összetéveszthetők, sőt felcserélhetők. (Mindegy, ki ül a trónon?)

*

ORSZÁGGYŰLÉSI KÉPVISELŐ BESZÉL A PARLAMENTBEN:

...Meg kell kérdezni azokat az embereket és asszonyokat, akik szerencsétlen, nyomorult kisnyugdíjasok.

Egy mondatban többféle pazarlás nyilatkozik meg: nem hasznosítja anyanyelvi kultúránknak azt a vívmányát, amely szerint az „ember” „férfi” jelentésben tájnyelvi, a művelt (irodalmi) nyelvben az asszony is ember.

Továbbá: gondolkodástechnikája különbözőséget pazarol. Nem minden kisnyugdíjas egyforma „szerencsétlen” és „nyomorult”.

*

ÓVODÁS NYILATKOZIK A TÉVÉBEN:

A Mikulás jó, a krampusz rossz. De akkor a Mikulást miért szolgálja a krampusz? Az egésznek semmi értelme.

A kisgyerek felveti és elpazarolja a paradoxont, amely szerint: az ellenfelek összetartoznak, sőt hierarchiába rendeződnek. (Vigyázat! Veszélyeztetett kiskorú, aki a zárt, egyértelmű gondolkodás felé indul.)

*

LAPSZERKESZTŐ MONDJA TÁRSASÁGBAN:

Nem jó emberileg közel kerülni azokhoz, akik közül a lap áldozatai kikerülnek.

A szerkesztő gondolkodása helyzetparadoxont pazarol: az áldozatomhoz már közel vagyok.

*

KÉPES MAGAZIN AZ INDIÁNOKRÓL:

A századfordulón (XIX–XX. sz.) az Egyesült Államok területén kormánytisztviselők járták az indián családokat, és angol neveket adtak az indiánoknak, azzal a megokolással, hogy az eredeti neveket nem lehet kiejteni.

Az állam elpazarolja az indián nevek megtanulásának követelményét, a tisztviselők a nevek megtanulását (továbbá az indián származású állampolgárok jó közérzetét néha magukat az embereket is). A cikk írója pedig a fenti összefüggés jelzését.

*

ÚJSÁGCIKK A KOSSUTH-DÍJRÓL

A szellemi élet kiválóságai nem örültek, hogy munkások is kaphattak Kossuth-díjat.

A szellemi élet kiválóságai elpazarolják mások kiválóságának megbecsülését. (A gondolkodástechnikában ez a különbözők azonosságának elpazarlását jelenti.) Az újságíró nem jelzi a szellemi élet kiválóságainak kezdetlegességét.

*

GIMNAZISTA OLVASMÁNYNAPLÓJA MÓRICZ ZSIGMONDRÓL:

Móricz Zsigmond következőképpen beszél a háborús hősök megbecsüléséről:

„...Röstelltem, hogy nem voltam katona... De hát testi hibám volt és vagy öt sorozáson (...) sohasem vettek be ... kérem, mert a lábam a térdkalács össze van nőve, nem tudok járni (...) Mennyi kárát láttam annak, hogy itthon töltöttem az egész háborút. Mindenütt a hadviseltek és rokkantak részesülnek előnyben, kivált az állami szállításoknál (...). De kérem, azért annak is élni kell, aki nem volt olyan szerencsés, hogy elesett volna a háborúban (...), elég, hogy az öcsém ott maradt Volhínában, kettő pedig idegroncs lett és szitává lőtték őket (...)

Tanácsos úr volt a harctéren?

Ezt azzal a reménnyel kérdezte, hogy nem volt, de Vágrándy győzelmes góggal mondta:

– Hogyne lettem volna. Hetvenszázalékos rokkant vagyok.

– Óh, Istenem, az szép. Hetvenszázalékos.”

Az olvasó pazarol: nem látja a szöveg implicitjét, a háborús emberpazarlást és ennek tudati elködösítését.

*

KÖNYVBEMUTATÓ (SAJTÓBAN):

A Kommunizmus fekete könyvét az eredeti francia kiadás óta (1997) közel húsz nyelvre fordították le és többmillió példányszámban. Történelmi mű ehhez mérhető világsikert ritkán arat. Mintha a letűnő század akarna szembenézni vérengző démonaival.

Az ismertetés írója összefüggést pazarol, azt ti. hogy a kommunizmus erőszakos cselekedetei az erőszak egyetemes történetének egy fejezetét jelentik (háborúk, inkvizíció, fasizmus azonossága – különbözősége). Az összefüggés elfedését (az ismertetés írója és olvasója számára) segíti a romantikus szóhasználat, amely szerint az erőszak „vérengző démonok” műve és nem emberek emberpazarló gyakorlata.

*

POLITOLÓGUS TANULMÁNYA (SZAKSAJTÓ):

„Nehéz tanulni a múltból, de sohasem késő ... A kilencvenes évek magyar kormányai a tömegoktatás bevezetésével megint utánozták a Nyugatot s mindent megtettek a statisztika gyors javításáért...

A minden tudományt oktató diákgyár elvére épített elhibázott és rövidlátó felsőoktatási politika olyan társadalmi körülményeket alakít ki mind a hallgatók mind pedig az oktatók körében, amelyek egyenesen teremtik a frusztrációt és a káoszt.”

A politológus elpazarolja (elfedi) a kezdetlegesség feltárását a személytelen tömegoktatásban és a pusztá azonosuláson alapuló példakövetésben. (Fedőnevek: utánzás, frusztráció, káosz).

*

KABARÉSZÁM:

A május elsejei kívánságműsor paródiája a 80-as évek elejéről: A FELVONULÓK KÉRTÉK címen.

A paródia-riporter megszólít egy paródia-munkást: Mi a kívánsága?

A válasz: Bartók Bélától a Zene húros, ütőhangszerekre és celestára.

Nevetés. (Ez volt a poén).

A kabarészám elpazarolja azoknak a (munkás) embereket, akik Bartókot hallgatnak vagy hallgatnának. (A tudást és tudásvágyat neveti ki, nem a tudatlanságot.)

*

KOSSUTH-NÓTA:

...Kossuth Lajos azt üzente,

Elfogyott a regimentje.

*Ha **mégegyszer** azt üzeni,*

Mindnyájunknak el kell menni...

A dal (és a közgondolkodás?) elpazarolja az első jelzés meghallását.

*

És így tovább. Folytassa a gyűjtőmunkát kedves Olvasó – nagy rutint szerezhettek a Pazarlás Iskolájában. Vigyázzon azonban a mennyiséggel. Csak annyi pazarlásformát hozzon össze egyszerre, amelyet átlátni és „mozgatni” tud. Herdáriumát ugyanis (úgy is mint diplomamunkát) meg kell „védenie”. A védelem természetesen azonos is a hagyományos dolgozatvédelemmel és különbözik is tőle. Azonos, amennyiben a felvetett problémákról **MEGGYŐZŐEN KELL KOMMUNIKÁLNI**A. Ám a különbözőség fontosabb: diplomamunkáját nem *egyszeri alkalommal egy bizonyos testület előtt* kell megvédenie, hanem nagyon sokféle élethelyzetben a paradoxonos gondolkodás műveleteinek mozgósításával.

A Pazarlás Iskolája erre nézve is ad mintákat, amelyeket saját élményeivel és tudásával tölthet fel, kedves Olvasó.

Mindenekelőtt nagyon fontos, hogy Ön a „védés” során *magabiztos* legyen. Különösen azokban a helyzetekben, amelyekben a magabiztos *korlátoltság* képviselőivel találkozhat.

Ehhez meg kell tanulnia konstruktívan kezelni saját Herdáriumát, először ún. *belső* (önmagával végigjátszott) *kommunikációban*.

Első lépésben fordítsa le a Herdárium pazarlásanyagát *cselekvési lehetőségekre* a Pazarlás Iskolájában tanult átmenetkezelő módon. Nem árt, ha a fordításról jegyzeteket készít magának akár szótármódszerrel. (Zárójelben jelölheti – emlékeztetőül – az idézett helyzetet és szöveget is.) Például így:

<i>Pazarlás</i>	<i>Cselekvési lehetőségek</i>
<i>(Miniszter nyilatkozik a rádióban: a három éven át évenként ismétlődő árvíz első évében: Én nem készülök ilyen katasztrófára, erre sem készültem.)</i>	<i>A katasztrófa-megelőzés megszervezése a gyakorlatban.</i>
<i>Pazarlás: a miniszter prevenciót pazarol, a társadalom pedig a prevenció gondolkodástechnika megkövetelését a politikai vezetésben.</i>	<i>A politikai vezetők gondolkodás-technikai képzése.</i>
	<i>A prevenció gondolkodás igényének felkeltése a társadalomban sokféle eszközzel.</i>

Minél több Herdárium-szócikk lefordításával készíti el a Cselekvési Lehetőségek Szótárát, annál biztosabban tudja gyűjteményét LEHETŐSÉGBANK-ként használni. Azaz: annál magabiztosabban alkalmazza a paradoxont, amely szerint *az elpazarolt dolgok megmaradnak*.

Ha már nagyon sokféle (pazarlásból levezetett) cselekvési lehetőség áll rendelkezésére, megkeresheti Herdáriumában a *domináns pazarlásformát*, amely MINDEGYIK SZÓCIKKBEN szerepel. Ebből a célból lapozza át újra a Herdáriumot és emelje ki a pazarlasmódok „együtthatóját”.

Megtalálta, kedves Olvasó?

Igen, ez a *gondolkodás* pazarlása, pontosabban: A LEHETŐSÉGPAZARLÓ GONDOLKODÁS.

Felfedezéséből adódik a következő lépés: ha Herdáriumát meggyőzően szándékozik népszerűsíteni, mindenütt a gondolkodástechnika határfokára kell figyelnie elsősorban. Ha ezt megszokja (a határfokmérés eszközeit a Pazarlás Iskolájában elsajátíthatta) „leolvashatja” egy személy, egy munkahely, egy társaság, egy ország vagy éppen egész civilizációnk domináns gondolkodástechnikáját és annak pazarlasmódját. Itt nem árt ismételnünk: AZT A MÓDOT, AHOGYAN egy adott SZEMÉLY, TÁRSASÁG vagy éppen egy ORSZÁG a pazarlás paradoxonát felfogja és működteti. Széles skálát (hatásfokhierarchiát) fog látni, amelynek alsó és felső fokát – a későbbi használhatóság kedvéért – nem árt rögzítenie. Így:

Legalacsonyabb határfokú gondolkodástechnika *az önmagáról nem tudó sokoldalú lehetőségpazarlás technikája* (lépéseit ld. a könyv korábbi fejezeteiben).

Legmagasabb határfokú gondolkodástechnika az ÖNMAGÁRÓL TUDÓ és TÁROLÓ végsősoron lehetőségteremtő „lehetőségpazarlás” technikája. (Lépéseit szintén ld. a könyv korábbi fejezeteiben és magában a Herdáriumban).

Ha eddig eljutott kedves Olvasó, már majdnem birtokában van a magabiztos paradoxonkezelésnek. Már csak a gondolkodással, mint tevékenységgel azonosuló és pusztán azonosuló „elmejátékos” csapdáját kell elkerülnie. Ehhez meg kell tanulnia a gondolkodástechnikát *élettechnikákkal* összekapcsolni határfok szempontjából, azaz mintegy lefordítani őket egymásra. (Ügyeljen a különbözőségekre is!)

Az egyszerűség kedvéért (ld. tudatos pazarlás) itt a fentebbi határfokskála két „végpontjával” szemléltetünk:

Gondolkodástechnika	Élettechnika
Önmagáról nem tudó sokoldalú lehetőségpazarlás gondolkodástechnikája.	→ Olyan élet (személyé, munkahelyé, társaságé, országé, sőt civilizációé), amely TELJES ERŐBEDOBÁSSAL GYENGÍTI MAGÁT.
Önmagáról tudó, lehetőségtároló pazarlás gondolkodástechnikája.	→ Olyan élet (személyé, munkahelyé stb.), amely GYENGESÉGEIBŐL IS ERŐT MERÍT

Ön máris kérdez: Hát az ÁTMENETEK? Miért nem jelöljük az átmeneteket, hogy itt is feloldjuk az utópisztikus gondolkodás paradoxonát, és meggyőzően „védjük” Herdáriumunkat? Az átmeneteket (élet és gondolkodás, valamint alacsonyabb és magasabb hatásfok között) valóban nem jelöltük. Ezt Ön fogja megtenni, kedves Olvasó. Lapozza át könyvünket újra és válaszoljon: *Melyik az a közvetítő (átmenet jellegű) tevékenység, amely leginkább kompetens módon kapcsolhatja össze az életet a gondolkodással, és mindkettő alacsonyabb hatásfokát a magasabbal?* (Ha a válasz nem adódik rögtön, figyeljen a Bevezetőben eljátszott két jelenetünkre, és a köztük lévő hatásfokkülönbség feloldására.)

Válasza ezek után helyes lesz: élet és gondolkodás különböző hatásfoka között jó eséllyel *közvetít* az ISKOLÁZÁS. (Jól tette, hogy iskolázást és nem iskolát mondott, mert így az intézményességet túllépve magát a tevékenységet állította előtérbe.)

Ha mindezt tisztázta magában, kedves Olvasó, továbbléphet. Játsszon el néhány változatot az „élet, gondolkodás, alacsonyabb, magasabb hatásfok” összefüggéssel úgy, hogy *különböző gondolkodástechnikával tervezett iskolázást állítson közéjük közvetítőként*. Azt fogja tapasztalni, hogy legjobb hatásfokot a *többféle* gondolkodástechnikával tervezett iskolázás viszi be az összefüggésbe. Használja könyvünk fejezeteinek gondolkodástechnikáját és példaanyagát. Ha ezt teszi, az „élet, gondolkodás, alacsony és magasabb hatásfok” képletbe

önműködően elhelyezkedik majd tananyagunk (Jogalkalmazó Főiskolánk és a hozzá tartozó Kollégium élete és működése) is. Erre a kiegészítésre szüksége lehet majd, hiszen előfordulhat, hogy Herdáriumát jogalkotók és alkalmazók körében is meg kell védenie. Ezért legyen magabiztos a jogi gondolkodás és a hagyományos definitív képzés paradoxonát illetően. Pontosabban: *tanulja meg elgondolni és működtetni az EGYÉRTELMŰSÉG PARADOXONÁT*. Nem árt, ha ezt le is tudja írni *magának* röviden (másoknak majd inkább példákkal szemléltetve). FOGALMAZZON PARADOXONBAN: *Az egyértelmű gondolkodásnak és cselekvésnek az az előnye, ami a hátránya: pillanatnyilag élni segít, távlatban – ha bezáródik – a továbblépést akadályozza.*

Vigye vissza ezt a paradoxont az „élet, gondolkodás, alacsonyabb , magasabb hatásfok és iskolázás” összefüggésbe és meg fogja kapni az iskolázás (benne a felsőfokú szakképzés) hatásfokparadoxonát. Eszerint: *Ha az iskolázás megáll az egyértelmű, definitív képzés szintjén, akkor pillanatnyi ÉLETREVALÓSÁGRA képez ugyan, de elpazarolja a távlati ÉLETKÉPESSÉGET.*

Ha Ön indulatos természet, kedves Olvasó, most felkiálthat: **DE HISZEN ITT MAGASAN KÉPZETT** (és paradoxonokban gondolkodó) **ISKOLATERVEZŐKRE VAN SZÜKSÉG! FELHÁBORÍTÓ, HOGY ILYENEK NINCSENEK, SŐT, A FELSŐOKTATÁSBAN MÉG A PEDAGÓGIAI KÉPZETTSÉG SEM KÖTELEZŐ! EZ ÍGY NEM MARADHAT!**

Mérsékelje magát, kedves Olvasó. (Ám nemes felháborodását ne hagyja elveszni, ez további kutatás hajtóereje lehet, ha megtanulja kis lépésekre osztva munkára fogni.) Alkotó nyugalma visszatér, ha felidézi a **KEZDETLEGESSÉG PARADOXONÁT**: (ld. civilizációnk kezdetleges, azaz lehetőségteremtő és lehetőségpazarló egyszersmint) és összeveti (vigyázat! azonosságok-különbségek egyszerre látásával!) az **EGYÉRTELMŰSÉG**

PARADOXONÁVAL: (ld. az egyértelmű gondolkodás pillanatnyilat élni segít, távlatba azonban a továbblépést akadályozza.) Írja le mindezek után az ISKOLÁZÁS hatásfokának paradoxonát is: a definitív képzés pillanatnyi *életrevalóságra* képesít ugyan, ám pazarolja a távlati *életképességet*.

Ha mindezt leírta, kedves Olvasó, fordítsa le a kezdetlegesség és egyértelműség paradoxonát egymásra és írja le a „végeredményt”. Eszerint: *a KEZDETLEGES (iskolázás, gondolkodás, társadalom, civilizáció stb.) is MŰKÖDIK, sőt, sokáig szolgálhat az életképesség látszatával. Ön most már pontosan tudja az iskolázás helyét a látszatok kezelésében: amennyiben az iskolázás a pillanatnyi életrevalóságot és távlati életképességet azonosító és pusztán azonosító gondolkodástechnikát erősíti – megmarad a látszatoknál, és a kör hosszú időre bezárulhat.*

A nyitást nehezíti mindenfajta indulati vezérlésű ELHATÁROLÓDÓ (különbözőségben és csakis különbözőségben gondolkodó) kritika, amely egyoldalúsítja a kezdetlegesség paradoxonát, nem használva ki abból a *lehetőségteremtő* sajátosságot. Ezért nyugalom, kedves Olvasó, és konstruktív derű, így nyitni tudjuk a kezdetlegesség könnyen záruló köreit. Az alkotó nyugalom most különösen fontos, mert – mielőtt másokkal ún. külső kommunikációba lép – cselekvési lehetőségekké, majd feladatokká kell átfogalmaznia Herdáriumát. Hétköznapiiban szólva: tanuljon szakmát, vállaljon munkát, családot stb. Feladatai itt szerteágaznak, azaz tevékenysége és gondolkodása konkrétabb lehet (ld. *concreco*), amennyiben a spontán élettechnikák és a Pazarlás Iskolájába tanult gondolkodástechnika mellé szaktechnikai műveleteket is tanul majd. Az eddigiekből világos Ön előtt, hogy bármilyen szakterületet választ, civilizációnk alapösszefüggését, a KEZDETLEGESSÉG PARADOXONÁT fogja működtetni különböző változatokban. Válasszon szakterületet! Herdáriuma és a Pazarlás Iskolájának

egész példatára bőven kínál lehetőséget. Mielőtt választ, tudatosítsa egy-egy szakterület speciális paradoxonát.

Ha *médiamunkatárs* lesz (ezt, mint hangsúlyozottan közvetítő, átmenetbarát tevékenységet a Pazarlás Iskolája különösen és hangsúlyozottan ajánlja), számolnia kell a *publicitás paradoxonával: eszerint a közönség érdeklődésének megfelelően kell dolgoznia, ám ez az érdeklődés esetenként az élet szempontjából marginális jelentőségű dolgokra irányul (ld. félretanulás.)*

Lehet Ön *szülő* (esetleg „főhivatású”), ilyenkor találkozik a *spontán szeretet paradoxonával, amely szerint a szülői szeretet még nem jelent automatikusan hozzáértést (kompetenciát) a gyerekek nevelésében.*

Lehet *miniszter* – és kezelnie kell a *nagy hatáskörű vezető paradoxonát: aki minél nagyobb területet irányít, annál nehezebb sokféle konkrét (concreasco) ismeretanyaggal rendelkeznie. (Azaz: annál nagyobb számára a „vakon” cselekvés veszélye.)* Lehet Ön továbbá *bankmunkatárs*, és találkozni fog a *pénz paradoxonával* (sőt egy ország pénzkultúrájának paradoxonával). Tapasztalni fogja egyfelől, hogy *a pénz „mindenható”, ám a legértékesebb érzelmek, kapcsolatok és gondolatok pusztán pénzzel el nem érhetők.*

Lehet Ön *tanár* is és nap mint nap megélheti a *„szellemi szponzorálás” paradoxonát: minél nagyobb szüksége van egy országnak (embernek) embercsoportnak stb.) a tudásra, annál kevésbé becsüli azt – hiszen nem igazán tudja, hogy mire való.*

A többi szakterület paradoxonának megfogalmazását Önre bízuk kedves Olvasó – a minták birtokában ez nem jelent majd nehézséget. A paradoxonok feloldása – azaz az aktuális KEZDETLEGESSÉG nyitása szintén az Ön feladata lesz – már az adott szakterületen. Ajánlható mindenesetre első lépésként a *kezdetlegesség paradoxonának leleplezése, azaz megfosztása az ál- és fedőnevektől.* Ez természetesen különböző munkaterületeken különböző

szaktechnikákkal történhet, eljutva a sajátos *kontraszelekció* és *pazarlás* kimondásáig.

Fogadjon el mintát a publicisztika területéről (amely – mint már jeleztük – a Pazarlás Iskolájában kiemelt jelentőséget kap közvetítő jellege miatt). A kezdetlegesség feltárása mintánkban sajátos összevetéssel történik: a történelmileg korábbi és későbbi (modern) primitivitás egymás mellé állításával. Így:

MINEKA?

A „mineka” tájszó, pontosabban tájnyelvi kifejezés. Körülbelül annyit jelent, hogy ugyan, minek az, felesleges az. Ajánlatos Móricz Zsigmondhoz fordulni példáulért. Egyik regényében erdélyi urak félnomád pásztorokkal találkoznak az Alföldön a XVII. században. Az erdélyiek rácsodálkoznak az idegen életformára – nádkunyhó a dermesztő hidegben szabad tűzzel a közepén, avas zsírral tartósított vászonöltözet stb. Kérdezősködnék. Tudakolják, hogy van-e a pásztoembereknek családjuk, pénzüik, vallásuk. Kérdéseikre kérdést kapnak: MINEKA?

MINEK kell nekünk, most erről beszélni? Hol van ma már a félnomád pásztoréletforma és annak minden tárgyi kelléke?

A kérdések majdnem helyénvalóak. Az életmód valóban a múlté, tárgyai és azok. Szinte érintetlenül él azonban a „mineka” mint – mondjuk így – pazarlástechnikai alaplételem. Minthogy nagyon sokféle változatban létezik, amelyek összeadódva felerősíthetik egymást, érdemes mindjárt többet szemügyre vennünk.

Van a legkönnyebben észrevehető, kimondott, nyílt, explicit „mineka”. Ez a likvidátori változat. Rendszerint fajvédők, vallásvédők és egyéb gyűlölők élnek vele, akik szerint bizonyos népek, másneműek, más vallásúak és pártállásúak egyszerűen kiiktatandók. Az explicit „mineka”, mint neve is jelzi, nyíltan megmutatkozik, jelszavakban, programokban, demonstrációkban.

Gyakoribb – és nehezebben felismerhető – a rejtett, implicit „mineka”. Ez a változat rendszerint nem arról beszél, amiről szól, ezért maradhat rejtve nagyon sokáig. Idő múltával jelenléte megmutatkozik egy ország, család vagy párkapcsolat állapotában, fejlődési irányában.

Nézzünk néhányat:

Ma már a fiatal, lendületes munkaerőé a tér! (Tapasztalt, érett korú, esetleg nehezebben manipulálható munkavállaló? Mineka?)

Milliárdokat költünk országreklámra! (Ésszerű takarékoság egy pénzszegény országban? Mineka?)

Egyszerűsítjük, átláthatóbbá tesszük iskolahálózatunkat, ezért bizonyos iskolákat bezárunk! (Sok iskola – kevés tanuló – hatékonyabb tanítás? Mineka?)

A felsorolás folytatható. Vannak kevésbé derűs megfogalmazások is, amelyek mögött szintén „mineka” rejtőzik, rendszerint a „vannak még nehézségeink” álarcában. Néhány változat az óvatosság kedvéért:

Alacsony szintű nálunk a parlamentálhigiéné, igaz, más országokban is előfordulnak országgyűlési atrocitások. (Elit módon viselkedő parlamenti elit? Mineka?) És így tovább, és sajnos, még tovább. Figyeljünk, gyűjtsünk, tanuljunk. Ha Ön például üzletember, vagy politikus, kedves Olvasó, tárgyalásai közben próbálja meg a „mineka” különböző módozatait működésben megfigyelni. Megtörténhet a következő: tárgyalás szünetében (egy csupa üveg, csupa számítógép bizniszbarokk irodaépületben) Ön egyszercsak azt hallja, hogy a realitás talaján álló szakembernek nem szükséges irodalmat olvasni és zenét hallgatni. Finomabb változatban: nincs ma már idő minderre, ugyan ki olvassa ma már például Móricz Zsigmond regényeit.

Ön jól fog szórakozni, ha effajta vélekedés hallatán felidézi magában a XVII. századi félnomád pásztorélet tárgyi kellékeit: nádkunyhó, szabad tűz, avas zsírral tartósított vászonnemű. A játék ugyanis helyénvaló: Ön a félnomád

páosztornépek egy képviselőjével találkozott az imént – modern csomagolásban. Nem árt, ha ezt a felfedezést tárgyalásai közben állandóan szem előtt tartja.

Csak a csomagolásra vigyázzon!

*

Az effajta publicisztika megtanítja az olvasót arra, hogy a többféle kezdetlegesség azonosságát – különbözőségét egyszerre lássa. Ezáltal sajátos groteszk humort ad, vagyis a kezdetlegesség paradoxonát, a fölény és kiszolgáltatottság oldaláról egyszerre oldja. Ezt a gondolati-érzelmi-gyakorlati egységet működtetheti Ön kedves Olvasó, más területeken is (Herdáriumát lehetőségbankként használva és megvédve). Készüljön arra, hogy bár a feladat szép (mert mindenfajta megoldása az életet erősíti), de nem könnyű. A paradoxonos gondolkodás népszerűsítése magas fokú képzettséget igényel, különösen ha Ön olyan ország polgára, amelyben az életet, egészséget és tudást de facto (azaz implicite) nagyon kevésre becsülik. Ráadásul: számoljon a piac paradoxonával is, amely szerint nem mindig azé a magasabb szintű *megélhetés*, aki az *életképességet* erősítve tevékenykedik.

Ám csüggedésre (tartósan legalábbis) semmi ok, kedves Olvasó. *Ön nincs egyedül.* Ha úgy határoz, hogy az életképesség növelésén fáradozik, hamarosan maga mellett tudhatja a *minőséghordozó felső tízezer* tagjait. (A pazarlásérzékenység pszichoszomatikus jeleiről könnyen egymásra ismernek majd.) Ha a társaságukra vágyik, hozzon létre klubot! Természetesen *nyíltkörű*, ám exkluzív klub legyen ez, amelynek tagjai – társadalmi hovatartozásra, borszínre, és nemre való tekintet nélkül – csak azok lehetnek, akik több éve gyűjtött (és megvédett) Herdáriummal rendelkeznek. (Nevezhetik magukat az *Életképes Tudás Klubjának*, *Multidiszciplináris Társaságnak* vagy egyszerűen *multiknak*.) Nem lehetnek tagok – szintén társadalmi helyzetre, borszínre és nemre való tekintet nélkül – akik nem hajlandók fejleszteni magukat a

multidiszciplináris tájékozódás, paradoxonos gondolkodás és kompetencia-centrikus gyakorlat tekintetében.

A Klubnak virtuális tagjai is lehetnek, korábbi századokban élt alkotók személyében. Ne mondjunk posztumusz klubtagságot, mert ezek az írók és gondolkodók csak biológiai és *logikai* értelemben nincsenek az élők sorában, *valójában* halhatatlanok. A jobb hatásfokú gondolkodás kimunkálásának mestereiről van szó. Platónról, Móricz Zsigmondról, Balzacról, Heideggerről – hogy térben, időben minél távolibb pontokat kössünk össze a (könyvünkben is említett) nevekkal. A Klub tiszteletbeli Elöljárójává válasszuk meg Jonathan Swift-et. Megérdemli, amiért nagyon sokféle változatban „írta groteszkbe” a magabiztos korlátoltságot, mint önmagáról nem tudó kezdetlegességet. Ráadásul megalkotta az azonosulást-különbözést egyszerre hordozó figurát: az *értelmiségi-utazót*, aki nemcsak szemléli és értelmezi, de *életjátékban* át is éli a kezdetlegesség paradoxonának sokféle formáját. (Ősperformance?)

Ön persze – mint a Pazarlás Iskolájának kiváló munkatársa – most nem hallgatja el a kérdést: mi legyen a lemaradókkal, akik nem kerülhettek be az Életképes Tudás Klubjába? Pazarlódjanak el a jobb hatásfokú gondolkodás szempontjából csak azért, mert jelenleg a magabiztos korlátozottság (kontra-szelekció) önkéntesei? A választ is tudja, kedves Olvasó: az elpazarolt dolgok (emberek, viszonyok stb.) megmaradnak. Előfordulhat, hogy a magabiztos korlátoltság egyes képviselői változni hajlandók. Tegyük meg mindent, hogy zárt, egyértelmű gondolkodástechnikájuk nyitható legyen. Ön nyilván szívesen dolgozna ennek érdekében, ám legyen elővigyázatos. Itt már nem elégségesek a Pazarlás Iskolájában szerzett ismeretek és műveletek. Önnek tovább kell tanulnia, és el kell sajátítania a LEHETŐSÉGPAZARLÓ GONDOLKODÁS KUTATÁSÁNAK ÉS KEZELÉSÉNEK MAGASABB SZINTJÉT.

Ha a további tanulás mellett dönt, kedves Olvasó, felsőbb iskolába léphet: MESTERKURZUS KÖVETKEZIK.